

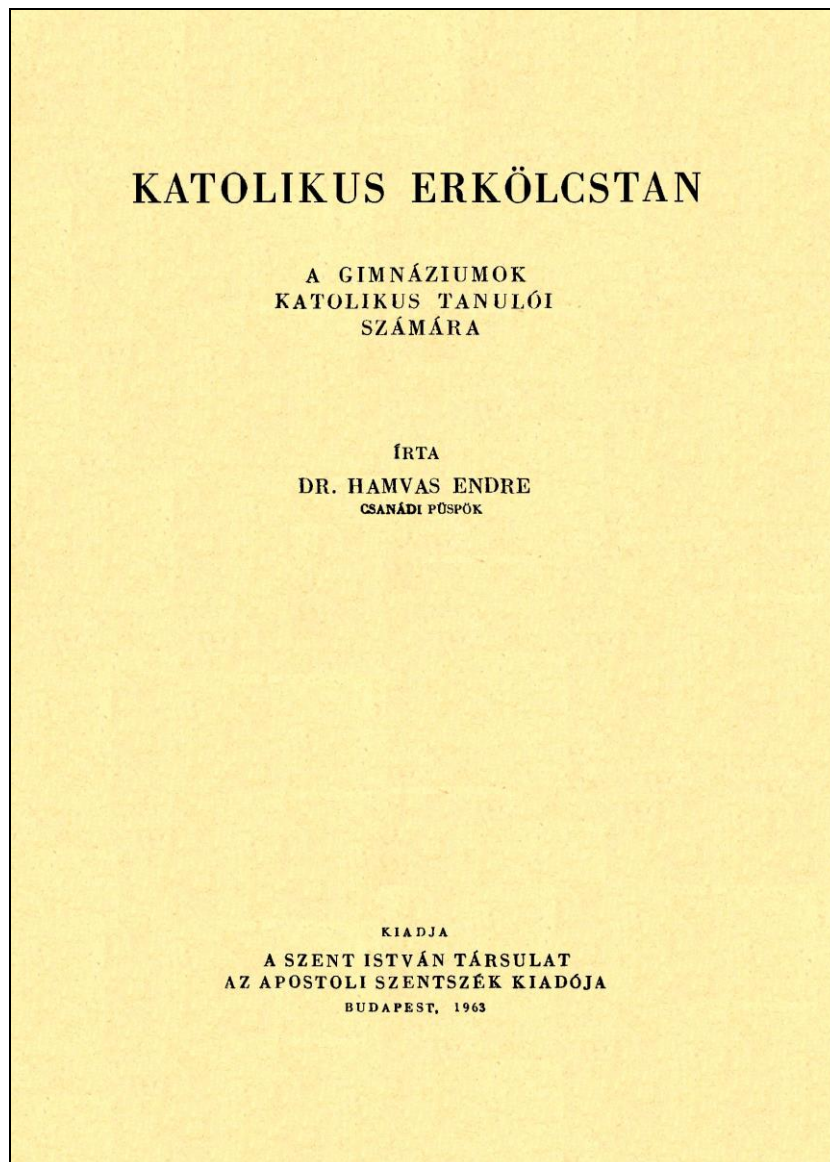
Hamvas Endre

Katolikus erkölcsstan

a gimnáziumok katolikus tanulói számára

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Hamvas Endre

Katolikus erkölcsstan a gimnáziumok katolikus tanulói számára

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv a Szent István Társulat kiadásában jelent meg 1963-ban. Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulaté.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
1. §. A katolikus erkölcsstan.....	5
I. Az általános erkölcsstan	7
2. §. Az ember végső célja	7
3. §. Az erkölcsi törvény	9
4. §. A természeti törvény	10
5. §. A pozitív törvény	11
6. §. Az ószövetségi törvény	12
7. §. Az újszövetségi törvény	13
8. §. Az egyházi törvény	14
9. §. Az állami törvény.....	15
10. §. A törvény kötelező erejének megszűnése	16
11. §. A kötelesség	18
12. §. A lelkiismeret.....	19
13. §. A szabad akarat	21
14. §. A cselekedeteink beszámíthatósága	23
15. §. A cselekedeteink erkölcsi jellege	24
16. §. A jó cselekedetek	25
17. §. Az erények	26
18. §. A bűnök.....	28
19. §. A bűnök fajai.....	29
20. §. A kísértés és bűnalkalom	31
II. Részletes erkölcsstan	33
21. §. A parancsolatokról általában.....	33
I. parancs	35
22. §. A hitről.....	35
23. §. Kötelességeink hitünkkel szemben	37
24. §. A keresztény remény.....	39
25. §. A szeretet	41
I. Isten szeretete	41
II. A felebaráti szeretet.....	42
26. §. Isten imádása.....	44
27. §. A szentek tisztelete	46
28. §. Az ajkak imája. A külső istentisztelet, a közös istentisztelet.....	48
II. parancs.....	51
29. §. Az Isten nevének szentsége	51
30. §. Az eskü és fogadalom	53
I. Az eskü	53
II. A fogadalom.....	53
III. A szerzetesi fogadalom	54
III. parancs	55
31. §. Az Úr napja.....	55
IV. parancs	57
32. §. A gyermeki kötelességek. A szülők kötelességei	57

33. §. Az ember, mint társas lény.....	59
34. §. Az állam.....	60
35. §. Az egyház.....	61
V. parancs.....	62
36. §. Kötelességeink testünkkel szemben.....	62
37. §. Vétkek az emberi élet ellen.....	64
VI. és IX. parancs.....	67
38. §. A tisztaság erénye.....	67
39. §. Vétkek Isten VI. és IX. parancsa ellen.....	70
VII. és X. parancs.....	71
40. §. A tulajdonjog.....	71
41. §. A munka.....	73
42. §. Vétkek a tulajdon ellen.....	74
43. §. A szociális kérdés.....	76
VIII. parancs.....	78
44. §. Igazmondás, őszinteség, hűség.....	78
45. §. A becsület.....	80
Az Anyaszentegyház I. és II. parancsolata.....	82
46. §. Az Egyház ünnepei.....	82
Az Anyaszentegyház III. parancsolata.....	83
47. §. A bőjt parancsa.....	83
Az Anyaszentegyház IV. parancsolata.....	85
48. §. Az évi gyónás és a húsvéti áldozás parancsolata.....	85
Az Anyaszentegyház V. parancsolata.....	86
49. §. A katolikus házasság.....	86

Bevezetés

1. §. A katolikus erkölcsstan

1. A katolikus erkölcsstan azokat a szabályokat ismerteti, amelyeket cselekvéseinkben követnünk kell, hogy az örök üdvösséget elérjük.

Az örök üdvösséget Isten tűzte ki végső célunknak. *Ő nyilatkoztatta ki a szabályokat is, amelyek útján azt megnyerhetjük.* A katolikus erkölcsstan tehát nem véleményeket közöl, hanem Isten megfellebbezhetetlen akaratát.

2. A katolikus erkölcsstan szabályai nem száraz tételek, mert Krisztus Urunknak és a szenteknek példái teszik azokat vonzókká és szemléletesekké. Mind az ó-, mind az újszövetségben számos történet mutatja nekünk az erény szépségét, illetve a bűn rútságát és kárhozatos voltát. A legszebb példakép maga a megtestesült Isten, Jézus Krisztus. Az ő követése a katolikus erkölcsstan alapkövetelménye. A szentek életében ki-ki megtalálja a maga életkörülményeire alkalmazható példákat.

Jézus mondta: „Aki engem követ, nem jár sötétségben.” (Jn 8,12).

A világ egyik legolvasottabb könyve: Kempis Tamás, „Krisztus követése.”

3. Az erkölcsstani szabályoknak *szentesítésre* van szükségük, mert különben hatástalanok. Szentesítésen értjük a törvénysértőkre kiszabott büntetést, illetve a jutalmat azoknak, akik a törvényt teljesítik. A katolikus erkölcsstan szabályai szentesítésüket az igazságos Istentől kapják, aki a jókat megjutalmazza, a gonoszokat pedig megbünteti, amint megérdemlik. *Ő* mindentudó és mindenható: semmiféle cselekedetünket, még legtitkosabb gondolatainkat vagy kívánságainkat sem vonhatjuk ki ítélete alól. Ennek gondolata üdvös félelmet kell, hogy keltsen bennünk, és visszatart a rossztól.

„A bölcsesség kezdete az Úr félelme” (Péld 1,7).

„Ne féljetez azoktól – mondotta az Úr –, akik megölik a testet, de nem tudják megölni a lelket, hanem inkább attól féljetez, aki mind a lelket, mind a testet elvesztheti a gehennába” (Mt 10,28).

Főindítéka a katolikus erkölcsstannak mégsem a félelem, hanem a szeretet. „Ha valaki szeret engem, az én beszédemet megtartja,” – mondotta az Üdvözítő. (Jn 14,23). A szeretet nem elégszik meg azzal, hogy bűnt nem követ el, hanem erényekkel, jócselekedetekkel, sőt áldozatokkal is kedveskedik az Istennek. Törekszik megközelíteni őt az életszentség útján Jézus szavai szerint: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48).

4. Mivel az eredeti bűn következtében természetünk meggyöngült, azért természetfeletti segítségre, más szóval Isten kegyelmére van szükségünk, hogy az erkölcsi szabályokat híven megtartsuk. „Nálam nélkül semmit sem tehettek”, mondta az Úr (Jn 15,5). Viszont minden nehézséget legyőzhetünk az *Ő* segítségével. (Vö. Fil 4,18.) A katolikus erkölcsstan tehát feltételezi a kegyelemeszközöknek, azaz az imának és szentségeknek méltó felhasználását.

5. A kinyilatkoztatott erkölcsstanon kívül van *természetes erkölcsstan*, más szóval észerkölcsstan. A természetes erkölcsstan csupán a józan észre támaszkodva emberi természetünkből olvassa ki az erkölcsi szabályokat, mert Isten oda is beírta azokat. (Vö. Róm 2,15) Az emberi ész azonban tévedéseknek van alávetve és a szívnek rossz hajlamai is befolyásolják. A természetes erkölcsstan tehát egymagában nem biztos életkalauz. Azonkívül nincs figyelemmel természetfeletti célunkra, azért szűkebb körű. Becsületes embereket akar nevelni, de Istengyermekeket nem tud formálni.

A természetes erkölcsant *etikának* is nevezzük, az „éthosz” görög szóból, ami erkölcsöt jelent. A természetes erkölcsstan nem juthat ellentétbe a kinyilatkoztatott erkölcsstannal, mert hisz mindkettő Istentől van. Isten gyermeke sem lehet az, aki nem becsületes ember.

A természetes erkölcsstan észérveket nyújt a kinyilatkoztatott erkölcsstannak. Okvetlenül szükséges ott, ahol a kinyilatkoztatást nem ismerik.

6. Mivel az erkölcsi szabályok, akár a pusztából, akár a kinyilatkoztatásból merítjük azokat, Istentől származnak, ezért erejük az Isten-hitben gyökerezik. *Ha a hit fogyatkozik, az erkölcsök is romlanak.* Tanú erre Babilon, Athén és Róma története, de mutatja azt a mindennapi élet is.

Szent Pál apostol sötét színekkel festi a hitetlen rómaiak erkölcsét: „... telve vannak minden igazságtalansággal, rosszasággal, paráznasággal, kapzsisággal, romlottsággal; telve irigységgel, gyilkossággal, viszálykodással, ármánykodással, gonoszlelkűséggel; akik árulkodók, rágalmozók, az Isten előtt gyűlöletesek, gyalázkodók, kevélyek, kérkedők, fortélyos gazok, szüleik iránt engedetlenek, okatlanok, megbízhatatlanok, szívtelenek, szőszegők, könnyörtelenek; ők, akik jóllehet megismerték az Isten törvényét, nem ismerték el, hogy akik ilyeneket cselekszenek, méltók a halálra, és nemcsak, akik tesznek ilyeneket, hanem azok is, akik a cselekvőkkel egyetértenek” (Róm 1,29 skk.).

Az erkölcsstannak két része van:

I. *az általános,*

II. *a részletes erkölcsstan.*

I. Az általános erkölcsstan

2. §. Az ember végső célja

1. Az erkölcsstan szempontjából igen fontos kérdés, hogy mi az ember végső célja, mert a végső célhoz igazodnak az erkölcsi szabályok. Egészen másként fog élni az, aki végső célját földiekbe helyezi, és másként, aki földöntúli célt is tűz ki maga elé.

A katolikus erkölcsstan, amely végső szabályait a kinyilatkoztatásból meríti, végső célunkat is a kinyilatkoztatásból állapítja meg. Eszerint: avégett vagyunk a világon, hogy az Istent megismerjük, őt szeressük, neki szolgáljunk, és ezáltal üdvözlünk, vagyis a mennyországba jussunk.

Végső célunk tehát az örök üdvösség.

„Ne gyűjtsetek magatoknak kincset a földön, hol rozsda és moly megemészti, és hol tolvajok kiássák és ellopják, hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, hol sem rozsda, sem moly meg nem emészti, és hol tolvajok ki nem ássák és el nem lopják” – mondotta az Úr Jézus (Mt 6,19 sk.).

2. Erről a végső célról tudnunk kell a következőket:

a) Nem magunk választottuk azt, hanem Isten tűzte ki eléink. Isten nem bízta tetszésünkre, hogy elfogadjuk-e ezt a célt, hanem kötelezően előírta. Akinek tehát nem kell az üdvösség, elkárhozik. (Vö. Lk 14,15–24)

b) Ennek a végső célnak elérése fölülmúlja természetes erőiket, azért *Isten kegyelme nélkül senki sem üdvözülhet.*

„Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki énbennem marad és én őbenne, az bő termést hoz, mert nálam nélkül semmit sem tehetnek,” – mondotta az Úr (Jn 15,5).

c) Ez a végső cél *mindenki által elérhető*, mert Isten mindenkinek ad elegendő kegyelmet annak elérésére. Nem kell hozzá magas tudomány, sem pénz vagy hatalom, csak jóakarát. Ha valaki még oly szerény viszonyok között él is, de hite van és kötelességét teljesíti, jó úton jár a végső cél felé. Az ágyhoz kötött tehetetlen beteg is elérheti az üdvösséget, hacsak megnyugszik Isten akaratában és türelemmel viseli keresztjét.

Egy kínai bölcset mondta egy misszionáriusnak: „Konfucius megmondta nekünk, mit kell tennünk, a ti Krisztustok erőt is ad hozzá, hogy megtegyétek.”

3. Akik nem hisznek örök életben, azok az ember végső célját földiekbe helyezik; éspedig élvezetekbe és jólétbe, mint pl. az ókori epikureusok, vagy pedig a lelki békét teremtő erényekben, mint az ókori sztoikusok.

Abban megegyeznek a különböző irányzatok, hogy *az ember célja a boldogság* (eudémonizmus), de különböznek a módban, ahogyan a boldogságot elképzelik. Vannak, akik egyéni javukat keresik (egoizmus, individualizmus), vannak, akik felebarátjuk javáért és a közjóért fáradoznak (altruizmus, szocializmus). Egyéni javukat természetesen az utóbbiak sem tagadják meg, csak nem közvetlenül, hanem közvetve: a közjón át keresik.

Földi célokat a hívő embernek is kell maga elé tűznie: ő is akarhat állást, műveltséget, alapíthat családot, kívánhat jólétet, de mindezek nem képezik számára a végső célt.

A végső célt, az örök boldogságot, semmiféle földi célért veszélyeztetni nem szabad. „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkének pedig kárát vallja?” (Mt 16,26).

Minden földi jó mulandó, minden siker átmeneti, ezért az emberi szívet tartósan ki nem elégíti. „Nyugtalan a mi szívünk, míg tebened, Isten, meg nem nyugszik.” (Szent Ágoston)

Goethe hírneve tetőpontján bevallotta, hogy kevés igazán boldog napja volt. Dúsgazdag emberek közt is akad nem egy öngyilkos. Salamon királyt minden földi jóval megajándékozta Isten: hatalommal, kincsekkel, bölcsességgel, hírnévvel, hosszú élettel... mégis neki tulajdonítjuk a mondást: „Hiúságok hiúsága és minden csak hiúság.” (Préd 1,2)

3. §. Az erkölcsi törvény

A törvény olyan szabály, amelynek érvényesülnie kell, hogy az Istentől akart rend megvalósuljon.

A fizikai törvények valósulása adja a fizikai rendet, az erkölcsi törvények megtartása az erkölcsi rendet.

A fizikai törvények szükségképpen valósulnak – ugyanez áll a biológiai törvényekről – *az erkölcsi törvények valósulása ellenben szabad akaratunktól függ.* Valamiképpen azonban az erkölcsi törvények is biztosan megvalósulnak, ti. ha nem a törvény megtartásával, akkor a törvénytértésért járó büntetés elszენvedésével.

Ebből következik, hogy a törvénytértés nem maradhat megtorlatlan, mert különben csorbát szenved, sőt összeomlik az erkölcsi rend. Mivel pedig itt a földön sok törvénytértés megtorlatlan marad, kell lennie egy másvilágnak, ahol ez a hiány kiegyenlítést nyer. Ezek szerint *az erkölcsi rend léte, az örökélet egyik fő bizonyítéka.*

Mikor a továbbiakban törvényről szólunk, mindig az erkölcsi törvényt értjük.

Az erkölcsi törvény kétféle: 1. természeti, azaz a szívbe írt törvény, és 2. pozitív, azaz szóval, vagy írásban kihirdetett törvény.

4. §. A természeti törvény

A természeti törvényt Isten az emberi természetbe oltotta. (L. 1. §. 5.) Felismerhetjük a józan ész útján, és megtartására ösztönöz lelkiismeretünk.

A természeti törvényt megtalálhatjuk minden népél, miként Szt. Pál a rómaiakhoz írt levelében kifejti: „Midőn a pogányok, holott törvényük (ti. tízparancsolatjuk) nincsen, megteszik a természettől vezetve, amik a törvényben vannak, noha törvényük nincsen, önmaguk a törvényük maguknak; s azt mutatják, hogy a törvény cselekvése szívükbe van írva. Lelkiismeretük tesz nekik erről bizonyosságot és a gondolataik, melyek őket hol vádolják, hol felmentik” (2,14.15).

Ennek a természeti törvénynek tulajdoníthatjuk, hogy az emberek minden időben és minden helyen különbséget tettek jó és rossz cselekedetek között. Tudták pl. hogy Istennek imádás jár, és hogy az embernek ösztönein uralkodni illik. Tudták és vallották, hogy a szülőket tisztelni és nekik engedelmeskedni kell, ártatlan életet kioltani nem szabad stb.

Cicero is beszélt arról, hogy van „lex non scripta, sed nota, ad quam non docti, sed facti sumus”. („Van nem-írott, de velünk született törvény; erre nem tanítva, de teremtve lettünk.” Mil. 4,10).

2. A természeti törvényt fő pontjaiban *Isten külön is kihirdette a tízparancsolatban*. Tette ezt azért, hogy ezt a fontos törvényt az emberi ész gyarlóságával és a szívnek romlottságával szemben megvédje. A történelem tanúsága szerint ugyanis még a legnagyobb elmék is tévedtek a természetes erkölcsi törvények körül; így pl. Platón megengedettnek tartotta a nyomorék gyermekek megölését. Arisztotelész szükségesnek ítélte a rabszolgaság intézményét stb. Különösen a nemi ösztönöknek voltak hajlandók engedményeket tenni a „bölcsek”, szabadjára ereszten annak kielégítését. Így Szókratész tanítványainál megelégedett azzal, hogy csak a természetellenes fajtalaniságtól tartóztatták meg magukat.

3. A természeti törvény tulajdonságai:

a) A természeti törvény érvénye általános és még a gondolkozni nem tudó kisgyermekre is kiterjed, mert ő is részese az emberi természetnek. Tárgyilag tehát a kisgyermek hazugsága vagy káromkodása is vétek, mert a természeti törvényt sérti; bár formailag vétke beszámítás alá nem esik. („*Peccatum materiale*”, de nem „*formale*”).

b) A természeti törvény érvénye *állandó*, mint ahogyan maga az emberi természet is állandó. Nincsen korhoz kötve. Felmentést sem lehet alóla adni. Nincs felmentés tehát az ártatlan élet kioltásának tilalma alól még akkor sem, ha pl. elviselhetetlennek látszó szenvedésnek szeretnénk véget vetni.

c) Minden emberi törvény, amely a természeti törvénybe ütközik, a lelkiismeretben hatálytalan, pl. a magzatelhajtást megengedő törvény.

5. §. A pozitív törvény

1. *A pozitív törvény a jogszerű felsőbbség állandó és általános érvényű rendelkezése a közjó érdekében.*

Csak jogszerű felsőbbség hozhat törvényt. Egy megszálló hatalom vagy bitorló rendeletei nem nyernek törvényes erőt.

A jogszerű felsőbbség olyan intézkedéseit, amelyek nem állandó és általános érvényűek, parancsnak, vagy rendeletnek nevezzük, tehát ezek nem képeznek törvényt, pl. statáriális rendelet; egy községet járvány miatt zár alá vető rendelet.

Hogy a törvény kötelezzon, szükséges annak *kihirdetése*. A kihirdetés manapság hivatalos lap útján történik. Az Egyház hivatalos lapja az „Acta Apostolicae Sedis”. A természeti törvényt Isten az emberi természet szava által tette közzé.

Bitorló az, aki a törvényes uralkodót erőszakkal eltávolítja, hogy helyébe ülhessen. Ilyen bitorló volt Athália, Judea pogány származású királynéja, aki saját unokáit is kiirtotta, hogy helyettük uralkodhassék. (2Kir 11. fej.) Vagy: az idumeai Heródes Dávid király trónján.

A bitorlónak az alattvalók lelkiismeretben nem tartoznak engedelmeskedni. Külső engedelmességre azonban kötelezheti őket a közjó szempontja, ti. hogy nagyobb bajt elkerüljenek.

2. A pozitív törvény kétféle: *isteni és emberi* törvény. Isten törvényeit kihirdette az Ószövetségben Mózes és a próféták által, az Újszövetségben Jézus Krisztus és az apostolok útján; azért a pozitív isteni törvény kétféle: *ószövetségi* és *újszövetségi* törvény.

6. §. Az ószövetségi törvény

1. Az ószövetségi törvények között voltak *erkölcsi* törvények, pl. a főparancsolat és a tízparancsolat. Ezeknek érvénye örök időkre szól.

2. Voltak *polgári* törvények, amelyekkel Isten az izraeliták állami életét szabályozta. Az izraeliták ugyanis theokrácia, az az Istenuralom alatt éltek, mert tulajdonképpen királyuk maga az Isten volt. Tehát állami törvényeik is vallásos jelleggel bírtak. Ezeknek a törvényeknek kötelező ereje az izraelita állam feloszlása után megszűnt.

3. Végül az ószövetségi törvények jelentékeny része *szertartási* és *hitéleti* törvény volt. Ezek szabályozták az izraeliták vallási életét. Tartalmazták az istentiszteletet, főleg az áldozatok rendjét, a papság jogait és kötelességeit, az étkezési és tisztulási szabályokat, az ünnepi előírásokat stb. Ezeknek a törvényeknek célja volt egyrészt a zsidók szigorú elkülönítése a pogányoktól, és így keveredésük megakadályozása, másrészt a Megváltóra való előkészítés. A Megváltó eljövételével ezek a törvények értelmüket veszítették és megszűntek (*lex mortua*), sőt tilosakká váltak (*lex mortifera*). Megtartásuk ugyanis most már az eljött Megváltó tagadását jelentené. (Zsidózók, szombatisták, Jehovisták.)

Megszűnt ószövetségi törvények: az áldozat-bemutató törvények, a körülmetélés törvénye, bizonyos ételek tilalma, a húsvéti bárány, a kovásztalan kenyér, a szombat törvénye stb.

7. §. Az újszövetségi törvény

1. Az ószövetségi *erkölcsi* törvényeket az újszövetség nem szüntette meg, hanem tökéletesítette. Maga az Úr Jézus mondotta: „Nem jöttem felbontani a törvényt, hanem beteljesíteni” (Mt 5,17).

2. Az újszövetségi törvény tökéletesebb volta megnyilvánul a következőkben:

a) Az ószövetségi törvény előírásai inkább tiltók, az újszövetségié inkább parancsolók. „Mit nem akarsz, hogy cselekedjenek neked az emberek, te se cselekedd mással,” – mondja az ószövetség (Tób. 4,16). „Amit akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is cselekedjétek nekik” – hangoztatja az újszövetség (Mt 7,12. Vö. még az V–X. parancsolatot és a nyolc boldogságot. Mt 5,3–11)

b) Az ószövetségi törvény engedményeket tett az eredeti büntől rosszra hajló természetnek, így pl. megengedte a vérbosszút és a házasság felbontását. Az újszövetség viszont tiltja a bosszúállást, követeli a megbocsátást és nem engedi a házasság felbontását: „Amit Isten egybekötött – mondta az Úr – azt ember szét ne válassa” (Mt 19,6).

c) Abban is tökéletesebb az újszövetségi törvény, hogy a törvény holt betűjének külsőleges megtartása helyett inkább a belső lelkületet sürgeti. Nem elégedett meg például azzal, hogy valaki az előírt külső mosakodásokat pontosan elvégezte, hanem a lelki tisztaságot követelte. (Vö. Mt 15,17 skk.) A farizeus külsőleges szenteskedésével szembeállította a vámos belső alázatosságát. (Lk 18,9 skk.)

d) Ami pedig különösen fölébe helyezte az újszövetségi törvényt az ószövetséginek, az a *szeretet parancsának uralkodó szerepe*. Ezt a parancsot tette az Üdvözítő főparancsá. Ezzel szemben a zsidók által oly nagyra tartott szombat-törvény is háttérbe szorult, és ha kellett, felfüggesztést nyert.

Jézus egy szombaton betért egy zsinagógába. „És íme ott vala egy elszáradt karú ember; és kérdezték őt, mondván: Vajon szabad-e szombaton gyógyítani, hogy vádolhassák őt. Ő pedig mondá: Ha valakinek közületek egyetlen juha vagyon és szombaton gödörbe esik, nem ragadja-e meg azt és nem húzza-e ki azt? Pedig mennyivel többet ér az ember a juhnál? Annálfogva szabad szombaton jól cselekedni” (Mt 12,9 skk. L. még Mt 12,2; Lk 13,10 skk.).

8. §. Az egyházi törvény

1. *Az Egyháznak törvényhozó hatalma közvetlenül Istentől van.* Jézus felhatalmazta az apostolokat, hogy „kössenek és oldozzanak”, azaz törvényt hozzanak vagy feloldjanak. (Mt 16,19 és 18,18)

A törvényhozó hatalmat az egész egyházra nézve Szent Péter utódja a pápa gyakorolja, az egyes egyházmegyékben pedig ez a hatalom a püspök kezében van. A püspökök és a pápa törvényhozó hatalma együttesen érvényesül az egyetemes zsinatokon, egyes püspökök törvényhozó hatalma pedig az egyházmegyei zsinatokon. De mind a pápa, mind a püspökök törvényhozó hatalmukat zsinatokon kívül is gyakorolhatják.

Az egyetemes egyházi törvények gyűjteménye a Codex Juris Canonici. Kihirdetése 1917 pünkösdjén történt, életbelépett a következő év pünkösdjén, azaz 1918. május 19-én.

2. A törvényhozó hatalommal együtt jár a *bíráskodás* hatalma. Egyházmegyénként a püspöki szentszékek gyakorolják a püspöktől függően ezt a hatalmat, az egész Egyházban a Rota Romna képezi a legfőbb bíróságot. A bírói jogot szükségképpen kiegészíti a *büntető jog*. Egyes büntetésekre maga az egyházi törvénykönyv (a Codex) szab ki büntetést, ismét más esetekben megelőző vizsgálat és ítélet alapján történik a büntetés kimondása. (Sententia lata, sententia ferenda.)

Bizonyos bűnökre előre megállapított büntetések az ún. censurák. Az Egyház alkalmazni szokott censurái: *excommunicatio* (kiközösítés), *suspensio* (felfüggesztés) és *interdictum* (tilalom). A kiközösített nem járulhat szentségekhez, nem viselhet keresztszülei vagy bérmaszülei tisztséget, sem hivatalt az Egyházban. Felfüggesztés az egyházi férfiakat érheti és részben, vagy egészen megvonja tőlük a jogot a papi hivatal gyakorlásához. A tilalom által sújtott helyeken nem miséznek, szentségeket és szentelményeket nem szolgáltatnak ki, csak a legegyszerűbb formában és a legszükségesebb mértékben.

Az egyházi büntetések között vannak *fenntartott esetek*, amelyeket csak a püspök vagy a pápa, illetőleg az ő felhatalmazottjuk oldozhat fel. (A büntetés miatt ilyenkor természetesen a bűn is fenn van tartva és az külön fel nem oldozható!)

9. §. Az állami törvény

1. Míg az Egyháznak az Úr a törvényhozó hatalmat közvetlenül adta, *az államnak közvetve az emberi természet útján juttatta*. Az ember ugyanis természeténél fogva társas lény, a társaság pedig szervezetet kíván. A legmagasabb és legbonyolultabb társas szervezet az állam.

Fennállása és működése törvények nélkül elképzelhetetlen.

Az állam törvényhozó hatalmát a Szentírás ismételten hangoztatja, és az alattvalóknak az engedelmességet lelkükre köti. „Általam uralkodnak a királyok” – mondja az Úr a Példabeszédek könyvében (8,15). „Mindenki vesse magát alá a felettes hatóságoknak – írja Szent Pál –, nincs ugyanis hatalom, csak Istentől, amik pedig vannak, azokat Isten rendelte” (Róm 13,1). Maga az Üdvözítő mondta Pilátusnak: „Semmi hatalmad nem volna felettem, ha onnan felülről nem adatott volna neked” (Jn 19,11).

2. Állam és Egyház *két tökéletes társaság*. Tökéletes társaságnak mondjuk őket, mert mindkettőnek megvan a maga sajátos célja, és mindkettőnek megvannak az e cél megvalósításához szükséges sajátos eszközei. Az Állam célja *az alattvalók földi boldogulása*. Az Egyház célja *az embereknek örök üdvössége*. Minden más társaság vagy az államba, vagy az Egyházba, vagy egyidejűleg mindkettőbe tartozik. Pl. a politikai község az államba tartozik, a plébánia az Egyház szerve; a család mindkettőnek része. Az állam eszközei: a közigazgatás, rendőrség, hadsereg, kulturális intézmények stb.; az Egyházé az igehirdetés, a vallásoktatás, a szentségek kiszolgáltatása, az istentisztelet ...

Az Állam és az Egyház hatalmát az Üdvözítő világosan szétválasztja, amikor azt mondja: „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené*” (Mt 22,21).

Az Állam és az Egyház jó viszonyát biztosítja, ha mindegyik megmarad a maga sajátos működési területén, és nem avatkozik a másik belső ügyeibe; továbbá, ha egymást kölcsönösen segítik.

Az Egyház segíti az Államot, mikor hívei közt a jó erkölcsöket védi, a kötelességteljesítést sürgeti, és küzd az antiszociális hajlamok és bűnök ellen, mint amilyenek a főbűnök, különösen a harag és az irigység.

Az Állam viszont segíti az Egyházat, amikor anyagilag támogatja, nevelői jogát az iskolában és az iskolán kívül elismeri, az istentisztelet zavartalanságát védi és biztosítja, a püspökök érintkezését az Apostoli Szentszékkal lehetővé teszi stb.

Az erkölcsi törvények (természeti törvény, tízparancsolat) az államot is kötelezik, és mikor az Egyház azok megtartását vele szemben is óvja és sürgeti, Istentől rendelt hivatását teljesíti.

10. §. A törvény kötelező erejének megszűnése

1. Láttuk, hogy a természeti törvény állandó, és kötelező ereje meg nem szűnik.

Vannak azonban a természeti törvényből lekövetkeztetett másodvonalú elvek (*principia secundaria*), amelyek alól Isten átmenetileg felmentést adott; ilyen pl. a házasság egységének és felbonthatatlanságának elve. Az ószövetségben Isten megengedte a többnejűséget és a válást, és tette ezt engedékenységből a zsidó nép gyengeségével szemben, nehogy ez az egyetlen nem-pogány nép is a szigorúbb törvény miatt az igaz Istentől elpártoljon. (L. Lk 19,8)

Az újszövetségben az Úr Jézus a természeti törvény teljes érvényét ebben a pontban is helyreállította. (Mt 5,32; Mk 10,9 skk.; Lk 16,18)

2. A pozitív törvény magától megszűnik, *ha megszűnt a törvény célja*. Így pl. az ószövetségi törvények egy jó részének célja volt a Megváltó jövetelének előkészítése. Természetes, hogy amikor a Megváltó eljött, ezek a törvények maguktól megszűntek. (L. [6. §. 3.](#))

De megszüntetheti a törvényt maga a törvényhozó is *új törvénnyel*. Pl. a múlt században a törvényhozó kimondta a jobbágyok felszabadulását, ezzel megszüntette az elavult jobbágytartó törvényeket. Vagy: az Egyház a szentségi böjtöt új törvénnyel rendezte, azzal a régi törvényt megszüntette.

A szokásoknak is van törvénytörvényszüntető ereje, de nem akármilyen szokásnak, hanem csak olyanak, amelyet tisztességes emberek észszerű okokból kezdenek. Így pl. valamikor törvény volt, hogy a húsvéti gyónást kiki saját plébánosánál tartozik végezni; vagy a vasárnapi misét saját plébánia-templomában tartozik kiki hallgatni. Ez a törvény ellenkező szokás folytán megszűnt.

(A szokásnak törvényt teremtő ereje is lehet! Pl. a papok zsolozsmázása eleinte nem kötelező szokás volt, később törvény lett belőle.)

3. Az egyes alattvalókra nézve a törvény megszűnik a *felmentés* (dispensatio) által. Felmentést csak a törvényhozó adhat, vagy annak felhatalmazottja. Nagyon gyakori eset a felmentés bizonyos házassági akadályok alól. Egyes híveket vagy családtagokat törvény adta jogánál fogva esetenként a plébános felmenthet a hústiltalom, vagy a böjt, és a vasárnapi (ünnepi) munkaszünet, vagy misehallgatás törvénye alól.

A felmentéshez kellő ok kell. Maga a törvényhozó ugyan kellő ok nélkül is adhat felmentést (de ezt nem szokta tenni,) helyettesének, vagy meghatalmazottjának felmentése azonban kellő ok nélkül érvénytelen.

A „*kiváltság*” (privilegium) is a törvény hatályának megszorítása. Értjük alatta az egyeseknek vagy testületeknek juttatott kedvezményeket a közösséggel szemben. Ilyen kiváltság volt a múltban a nemesek adómentessége, vagy ma is az nekünk a klerikusok hadmentessége.

4. Nem kötelez az emberi törvény, *ha megtartása fizikailag vagy erkölcsileg lehetetlenné válik*. Fizikailag lehetetlen pl. a vasárnapi misehallgatás az olyan betegnek, aki nem képes ágyából felkelni; erkölcsileg lehetetlen pedig akkor, ha képes ugyan felkelni, sőt ki is tudna menni, de csak egészségének súlyos veszélyeztetésével.

Nagy nehézség sem mentesít az emberi törvény alól akkor, ha a közösséget fenyegető veszélyt kell elhárítani, pl. a honvédelem esetében, vagy ha hivatási kötelességről van szó, pl. a papi, orvosi, katonai, rendőri, tűzoltói hivatás teljesítéséről stb.

5. Alsóbbrendű törvény kötelező ereje megszűnik, *ha felsőbbrendű törvénybe ütközik*. Nem köteles tehát szentmisét hallgatni, akinek súlyos beteg hozzátartozóját kell ápolnia, mert a szentmise törvénye emberi (egyházi) törvény, a beteg hozzátartozó ápolása pedig isteni (természeti) törvény.

Ezt a szabályt követték az ókori keresztények, valahányszor az államhatalom törvénnyel akarta őket hittagadásra kötelezni. Elvük volt: „Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek” (ApCsel 4,19). Ennek az elvnek értelmében cselekedett az a német katona is, aki megtagadta az engedelmisséget Hitlernek és inkább meghalt, de nem volt hajlandó kivégezni ártatlan zsidó nőket és gyermekeket. (Isten parancsa: ne ölj! Hitler parancsa: ölj!)

Igazságtalan törvénnyel szemben a lázadás nagyobb rosszat hozhat, mint a türelem és a passzív ellenállás. A régi keresztények nem lázadtak fel az üldöző hatalommal szemben, de végre is legyőzték azt állhatatos türelmükkel.

A *iustitia* törvénye előbb kötelez, mint a *caritas* törvénye. Az adósság törlesztése tehát megelőzi a szegénynek juttatandó adományt, hacsak a szegény végszükségben nincsen.

11. §. A kötelesség

1. A törvény kötelező erejéből *kötelesség* származik. Mivel minden törvény végeredményben Isten akaratából kötelez, azért Isten ellen vétkezik, aki kötelességét nem teljesíti.

A kötelesség-teljesítés Isten-szolgálat.

Vannak, akik egy-egy hősies lendülettel rendkívüli kötelességteljesítésre képesek, de a mindennapi élet sok apró kötelességeihez hiányzik bennük a türelem. Pedig éppen ezeknek a látszólag jelentéktelen kötelességeknek teljesítésében mutatjuk leginkább Isten iránt való hűségünket. (Vö. Mt 25,21–23)

2. A kötelességteljesítés legszebb indítéka a szeretet. „Aki parancsaimat ismeri és azokat megtartja, az szeret engem”, – mondja az Úr (Jn 14,21; L. [1. §. 3.](#)). Más indítéka a kötelességteljesítésnek az igazság-érzet. A közösség sok szolgálatban részesít bennünket, viszont kötelességünk a közösséget szolgálnunk. (Ne legyünk paraziták, ingyenélők!). Ha pedig szerződésileg vállaltunk valamely kötelességet, pl. munkát munkabér fejében, akkor az igazság (iustitia) követelménye a vállalt feladat vagy munka lelkiismeretes teljesítése.

A tisztán szemre való munka Isten előtt értéktelen.

3. Szép a gyermeki, a szülői, a hitvesi és a hivatási kötelességek teljesítése, de mindezeknek a megtartása mellett is hiányos lesz jellemünk, ha nem gondolunk a Teremtő iránt fennálló kötelességeinkre. Vallási kötelességeink elmulasztása egyéb vonalon is kikezdi a kötelességérzetet.

A lanyha kötelességteljesítést utálja az Úr. A laodiceai egyház fejének azt üzeni: „Ismerem cselekedeteidet, sem hideg nem vagy, sem meleg; De mivel langyos vagy és nem hideg, sem meleg, kezdelek téged számból kivetni” (Jel 3,16).

Sok bajnak és szerencsétlenségnek lett már oka a lanyha kötelességteljesítés. Egy hanyagul megszerkesztett híd leszakadhat, egy fölületesen átvizsgált repülőgép lezuhanhat, gondatlan ápoló orvosság helyett mérget adhat stb.

Kemény lelkek kötelességüket minden nehézség közepette teljesítik, a gyengék le-lemaradnak, a hitványak pedig azt keresik, hogyan vonhatnák ki magukat büntetlenül a kötelességteljesítés alól.

4. A közösséggel szemben fennálló kötelességnek elseje a hivatási kötelesség. A *hivatási kötelességet* súlyos esetben életveszély között is teljesíteni kell. Így például a pap vagy orvos nem tagadhatja meg a szolgálatát a ragályos betegről, a katona nem szökhetik meg az élvonalból stb. (L. [10. §. 4.](#))

A kötelességteljesítés örök példaképe az Üdvözítő. „Az én eledelem – mondta –, hogy annak akaratát teljesítsem, aki engem küldött, hogy elvégezzem az ő művét” (Jn 4,34). A halálveszedelem sem térítette el őt a kötelesség útjáról.

12. §. A lelkiismeret

1. Kötelességeinkre *a lelkiismeret figyelmeztet és ösztönöz minket.*

A lelkiismeret az a benső szózat, amely a cselekvés előtt megmondja amit tennünk, vagy kerülnünk kell, a cselekvés után pedig vagy megnyugtat, vagy nyugtalanít. Ezek szerint *van cselekvést megelőző és cselekvést követő* lelkiismeret. Ez utóbbi még a másvilágra is elkíséri a kárhozottakat. Róluk mondja az Úr: „Férgük meg nem hal, tüzük ki nem alszik” (Mt 9,43).

Mint gyakorlati irányító szabály, a megelőző lelkiismeret veendő figyelembe.

A lelkiismeret velünk született, és nem kívülről belénk nevelt képesség. Isten oltotta természetünkbe. Hacsak úgy nevelték volna belénk, könnyen megszabadulhatnánk tőle; ámde már a régi pogányok is tudták, hogy ez lehetetlen. Hitregékben fúriák a menekülő bűnöst üldözik és harapós kigyókkal gyötrik. A Bibliában Kain és Júdás esete szemlélteti a rossz lelkiismeret kikerülhetetlen gyötrelmeit.

A lelkiismeret sohasem mondja, mi az érdekem, hanem mindig azt, hogy mi a kötelességem.

2. A lelkiismeretet felosztjuk *helyes és téves* lelkiismeretre. Helyes a lelkiismeret, ha azt mondja jónak, ami tényleg megfelel Isten akaratának; téves, ha a rosszat jónak véli: így pl. ha valaki abban a hiszemben van, hogy hamisan kell esküdni ártatlan barátjának megmentésére. Téves volt a lelkiismerete Saulnak, aki üldözte a keresztényeket, mert buzgó farizeus létére azt vélte, hogy ezzel szolgálatot tesz Istennek.

A téves lelkiismeret bűnösen téves, ha bűnös tudatlanságból, pl. a hittan tanulás elhanyagolásából ered.

A bűnösen téves lelkiismeret nem mentő ok, bár lehet enyhítő körülmény.

3. Más felosztása a lelkiismeretnek a *biztos és kétes* lelkiismeret.

Erkölcsei szabály: a biztos lelkiismeretet követni kell, a kétes lelkiismeretet követni nem szabad. Szent Pál mondja: bűn mindaz, ami nem történik hitből eredő meggyőződésből, azaz biztos lelkiismeretből. (Róm 14,23)

Ha tehát valakinek lelkiismerete minden tévedés félelme vagy sejtelme nélkül azt diktálja, hogy engedelmeskedjék feljebbvalójának, amikor pedig az bűnös dolgot parancsol, akkor nem vétkezik, ha megteszi.

Kétes lelkiismeretre példa: az osztályban rossz könyveket terjesztenek. „Tenni kellene valamit” – szólal meg Pál lelkiismerete. De próbálja nyugtatni magát: „Utóvégre nem hozzám tartozik.”

4. *A kétes lelkiismeretet követni nem szabad*, mert nem szabad magunkat bűnveszélynek kitenni. Aki halálos bűn veszélyének kiteszi magát, halálosan vétkezik. Kétes lelkiismeret esetén tehát biztos lelkiismeretre kell szert tennünk. Ezt elérhetjük, ha illetékes helyen (pl. a lelkiatyánál) felvilágosítást kérünk. Ha erre nincs idő és lehetőség, akkor bizonyos jogi és erkölcsi elvek (principia reflexa) felhasználásával segítünk magunkon. Ilyen elvek: „Kétes törvény nem kötelez” (lex dubia non obligat; vagy: lex dubia lex nulla); „kétes birtoklás esetén előnyben van a tényleges birtokos (melior est conditio possidentis)”; „kétség esetében feltehetem, hogy eleget tettem kötelességemnek, ha hasonló körülmények között máskor is eleget tettem” (in dubio iudicandum est ex communitier contingentibus); „egy cselekmény érvényességét a pusztá kétség nem döntheti meg” (in dubio standum est pro valore actus).

Példák fenti elvekre:

Komoly kétségem van egy börtnek kötelező voltáról: nem tartozom börtölni.

Átvettem egy örökséget, amelynek jogosságát kétségbe vonják és támadják: mint birtokban levő benne maradhatok, míg az ellenkezőjét nem bizonyították.

Kétségem van, hogy elvégeztem-e a feladott penitenciát? – Máskor sohasem jöttem ki a templomból a penitencia elvégzése előtt, feltehetem tehát, hogy most is elvégeztem.

Kétségem van bánatom érvényességéről. – Nyugodtan hihetem, hogy az érvényes volt.

Hasonlóképpen érvényesnek tekinthető kétség esetén a házasság, végrendelet stb., míg ellenkezője bizonyítást nem nyer.

5. Kétes birtoklás esetén bizonyosságot teremt az *elévülés*, azaz: a törvényben előírt évek (30–40 év) múltával a kétes birtoklás véglegessé és biztossá válik. A törvény ezzel a jogbiztonságot akarja szolgálni.

6. Nem élhetünk a szabadsággal, hanem a biztosat kell választanunk, ha a szentségek anyagának vagy alakjának érvényességéről van szó. Eszerint nem szabad kétes bort, vagy lisztet használni az Oltáriszentség anyagául, avagy „Jézus nevében” kiszolgáltatni a keresztség szentségét. Továbbá: nem cselekedhetünk kétes helyzetben, biztosat kell választanunk, ha felebarátunk joga vagy épsége van veszélyben. Nem szabad tehát a sűrűbe löni, ha nem vagyunk biztosak afelől, hogy állat és nem ember mozog ott.

7. Meg szoktuk különböztetni a *gyengéd* és *tompa* lelkiismeretet. Az előbbi kisebb dolgokban is hallatja szavát, az utóbbi még goromba vétkeknél sem ébred; pl. elcsábítja felebarátja feleségét (vagy megfordítva), feldúlja annak családi boldogságát és nyugodtan alszik, sőt bűnével hősiködvé dicsekszik; vagy hamisan beállított perrel kiforgatja felebarátját jogos birtokából, és megnyugtatja magát a bírói ítélettel.

Vannak, akik elaltatják lelkiismeretüket, sőt bűnös élettel valósággal kiölik azt magukból, hogy így hamis nyugalomra tegyenek szert. Hasonlítanak az ilyen emberek a vadon utasához, aki a veszélyek közt megöli becsületes vezetőjét.

8. Mint beteges tünetről emlékezünk meg az aggályos (skrupulózus) lelkiismeretről. Aki ebben szenved, az ott is bünt lát, ahol ilyen egyáltalán nincs, vagy csekély bűnöket megnagyít. Gyónásban gyötri magát, hogy hátha nem jól gyónt, mert talán kihagyott, vagy nem egészen jól mondott valamit; avagy pedig, hogy nem volt bánata stb. Újra és újra visszatér a gyóntatószékbe, hogy magyarázkodjék... valóságos keresztye gyóntatójának és önmagának. Az ilyen aggályos lélek válasszon magának lelkivezetőt, aki iránt bizalommal van, és feltétlenül engedelmeskedjék neki. Ha pedig bajának oka ideggyengeség, tapasztalt orvosnál keressen gyógyulást.

Az aggályos lelkiismeretűek nyugtassák meg magukat azzal, hogy Isten a szentgyónást nem gyötrésünkre, hanem lelkünk könnyebbülésére rendelte.

9. Mivel a lelkiismeretnek nagy szerepe van az erkölcsi életben, ezért ennek nevelése szigorú kötelességünk. Ez pedig úgy történik, hogy törekszünk megismerni és követni az erkölcsi szabályokat, és gyakran végzünk lelkiismeret-vizsgálatot, lehetőleg naponként a lefekvés előtt. A gyakori szentgyónás is jó eszköze a lelkiismeret nevelésnek, kivált, ha állandó lelkivezetőt választunk, aki tanácsaival irányít.

13. §. A szabad akarat

1. Az erkölcsi törvények feltételezik a szabad akaratot. Ahol nincsen szabad akarat, ott tisztán természeti (vegetatív) törvények, érzéki behatások és ösztönök szabályozzák az életet, pl. az állatoknál.

A szabad akarat az a lelki képesség, amelynél fogva minden külső és belső kényszertől mentesen, értelmünk ítélete szerint tudunk cselekedni, vagy nem cselekedni, ezt tenni, vagy azt tenni. Szabad akarat csak ott van, ahol értelem van, amely fontolgatja az indító okokat, mérlegeli a cselekedet várható következményeit és azután dönt. A döntést követi az akarat elhatározása és a cselekedet végrehajtása.

Az állat akarása nem szabad akarat, mert az érzéki hatások és ösztönök köréből nem tud kiemelkedni.

2. Akik a lelket tagadják, a szabad akaratot is tagadni kénytelenek. Velük szemben:

A szabad akaratot tanúsítja közvetlen belső tapasztalásunk. Ugyanis megkülönböztetünk magunkban olyan történéseket, amelyekről tehetünk, és olyanokat, amelyekről nem tehetünk. A szívdobogás, a pirulás, az érverés gyorsulása vagy lassulása, akaratunktól független folyamatok; ellenben senki sem mondhatja: „Imádkoztam, bár nem akartam.” Vagy: „Káromkodtam, nem tehetek róla.” Más az is, ha leejtek egy vázát, vagy földhöz vágok egy vázát.

Szabad akarat nélkül nem volna erkölcsi különbség jó és rossz cselekedet között, hanem csak technikai különbség sikerült és nem sikerült, vagy érzelmi különbség kellemes és nem kellemes cselekedet között stb.

A jó tett után érzett elégedettség és a rossz tettet követő lelkiismeret furdalás és bánat is a szabad akarat belső bizonyítéka.

3. A szabad akaratot bensőkön kívül bizonyítja *az emberiség közmegegyezése*. Az államok mindenütt hoznak törvényeket. A bűnöst mindenütt büntetik, a jót jutalmazzák; a rosszat korholják, az erényt dicsérik és kitüntetik. Mindennek nem volna értelme, ha nem volna szabad akarat.

4. *A kinyilatkoztatás* is a szabad akaratot tanúsítja. Isten parancsokat adott az embernek, de senkit sem kényszerít: aki akarja, követi, aki nem akarja, elveti azokat. Mózes mondta az izraelitáknak búcsúbeszédében: „Elétek adtam az életet és halált, az áldást és az átkot: válaszd tehát az életet, hogy élj te is és ivadékod is” (MTörv 30,19). És Jézus szemrehányást tesz a zsidóknak: „Jeruzsálem, Jeruzsálem!... hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint ahogyan a tyúk egybegyűjti csibéit szárnyai alá, és te nem akartad!” (Mt 23,37)

5. A szabad akarat természetesen nem jelent teljes akaratilag függetlenséget. Az akaratnak ugyanis alkalmazkodnia kell a józan ész szabályaihoz, ezek a szabályok viszont függenek a környező világtól. Télen melegebben öltözködünk, mint nyáron, szőlőtermő vidéken több bor fogy, szabad országban bátrabban írunk és beszélünk stb. Ezért a statisztikai adatok állandóságára és szabályszerű hullámzására nem lehet hivatkozni a szabad akarat ellen.

Befolyásolják az akaratot a nevelés, a környezet, a vérmérséklet, a szokások, az öröklött hajlamok stb. De hogy mindezeknek a tényezőknek nincsen leküzdhetetlen kényszerítő erejük, ezt mutatják az olyan emberek, akik függetlenítik magukat környezetük befolyásától, legyőzik rossz szokásaikat, tudatosan jó szokásokat vesznek fel, uralkodnak öröklött hajlamaikon és elvetik a beléjük nevelt előítéleteket.

Ellenállhatatlan kényszerképzetek és ösztönzések (kleptománia, pirománia ...) a patológia körébe tartozó beteges esetek.

Akik cselekvéseiket fizikai bizonyossággal ható belső tényezőknek tulajdonítják, azokat *deterministáknak* nevezzük. (A *determinare* = meghatározni, latin szóból.) A deterministák elvben

tagadják a szabad akaratot, a gyakorlatban azonban szerinte viselkednek. Ha valaki fejbe üti őket, bizony megtorlást követelnek.

6. A szabad akarat inkább az erényben, mint a bűnben nyilvánul. „Mindaz, aki bűnt cselekszik, szolgálja a bűnnek” – mondotta az Úr Jézus (Jn 8,34). Van, aki szolgálja az ital szenvedélyének, ismét más az érzékiségnek. Sőt lehet valaki szolgálja megengedett élvezetnek is, pl. a dohányzásnak.

Annál szabadabb az ember, minél inkább tudja függetleníteni magát a test vágyaitól.

A környezet rossz hatásával szemben is őrizzük meg szabad akaratunkat, és főleg: ne legyünk csorda-emberek!

Aki Isten szolgálatát magára megalázóan tartja, egész bizonyosan egy más, igazán szégyenletes szolgásba esik.

14. §. A cselekedeteink beszámíthatósága

1. *Csak azok a cselekedeteink számíthatók be nekünk, amelyeket szabad akarattal visziünk véghez.* Szabad cselekedeteinknek mi vagyunk a gazdái, mi felelünk értük Isten és emberek előtt.

Mindaz, ami értelmünk világosságát, vagy akaratumk elhatározó képességét csökkenti, a cselekedetek beszámíthatóságát is kisebbíti. A gyermek, akinek fejletlen az értelme, tapasztalat nélkül való az ítélete, és könnyen befolyásolható az akarata, csökkent beszámíthatóság alá esik. Ugyanez áll gyenge elméjű egyénekről elméjük fogyatékosságának mértéke szerint. Erős félelem, részegség, hirtelen indulat és féláalom is, csökkentik a beszámíthatóságot.

2. Külön emlékezünk meg a *rossz szokásokról*, mint a beszámíthatóság csökkentő okról. Aki megszokta például a káromkodást, annak kiszaladhat a szájából a rossz szó anélkül, hogy rá gondolna. Kötelessége azonban rossz szokása ellen küzdeni. Mihelyt a harcot komolyan felvette, nem vétkezik, ha akaratlanul a megszokott hibába esik. Ha azonban közömbös a rossz szokással szemben, akkor maga ez a rossz szokás számíttatik be neki bűnül.

3. *Mikor esnek beszámítás alá cselekedeteink következményei?*

A jó következmények csak akkor, ha azokat előre láttuk és tudatosan akartuk. Például nem számít életmentőnek az, aki nem is sejtette, hogy felebarátja életét menti meg pénzadományával.

A rossz következmények akkor is beszámítás alá esnek, ha azokat nem akartuk ugyan, de előre láttuk vagy előre láthattuk volna, és mégis bekövetkezni engedték. Például a tűzkárért felelős, aki az égő gyufaszálat a kazal közelében könnyelműen eldobja.

Felelősség származik a köteles éberség elmulasztásából is, pl. ha a felületes ápoló orvosság helyett mérget ad be a betegnek; és a kellő szorgalom hiányából, pl. ha valaki hivatására nem készül lelkiismeretesen és ennek folytán rossz tanácsával károsítja a szakvéleményért hozzá forduló feleket (orvos, ügyvéd, pap stb.).

4. Megeshetik, hogy valamely közömbös vagy jó cselekedetnek egyszerre *kétféle* következménye van: jó is, és rossz is. Pl. a város ostromának jó következménye lehet az ellenség megsemmisítése, rossz következménye békés polgárok, asszonyok – gyermekek pusztulása. Vagy: röntgennel való kísérletezés rossz következménye a kísérletező egészségének komoly veszélyeztetése, jó következménye a tudomány előmozdítása. Ilyenkor a rosszat sohasem szabad egyenesen akarni (szándékolni), de egy nagyobb jónak a kedvéért meg lehet engedni, el lehet tűrni.

Fontos szabály: a) a jó következmény ne a rossz útján következzen! *Non est faciendum malum, ut eveniat bonum. A cél nem szentesíti az eszközöket.* Pl. nem szabad megölni a magzatot, hogy megmentjük az anya életét. Ellenben meg van engedve olyan műtét, pl. egy rosszindulatú daganat eltávolítása, amelynek csak egy másik nem szándékolt következményeként bekövetkezik a magzat elvesztése.

Kemény törvénynek látszik az, mely az anyát pusztulni hagyja azon címen, hogy a magzatot nem szabad megölni. Így meghal az anya is, meg a magzat is. Ámde az orvostudomány mai állása szerint a magzat igen-igen csekély számú esetben veszélyezteti az anya életét. Ezt a veszélyt az anyáknak vállalniuk kell, mint ahogy vállalja a katona az életveszélyt a harctéren. Ha feladjuk a törvényt, hogy az ártatlan magzat semmi körülmények között meg nem ölhető, akkor szabad folyást nyitunk a csírázó emberi élet pusztításának.

b) A jó következmény súlya egyenlő, vagy nagyobb legyen a rossz következménynél; pl. egy agyoperáció következménye lehet, hogy a beteg elveszti hallását (rossz következmény), mégis megengedhető, ha ugyanakkor megmenti életét (a súlyosabb jó következmény).

15. §. A cselekedeteink erkölcsi jellege

1. Cselekedeteink erkölcsileg *jók*, vagy *rosszak*, aszerint, hogy az erkölcsi törvénnyel egyeznek vagy ellenkeznek. Az irgalmas szamaritánus cselekedete jó volt, mert egyezett a szeretet parancsával, Kain cselekedete rossz volt, mert ellenkezett a természeti törvénnyel.

Vannak *közömbös* cselekedetek is, amelyek nincsenek viszonyban az erkölcsi szabályokkal, pl. a sétálás. Jó szándék által azonban az ilyen közömbös cselekedetek is erkölcsileg jókká lesznek, pl. sétálok, hogy felfrissüljek. Szent Pál apostol írja: „Akár esztek, akár isztok, akár bármi mást tesztek, mindent Isten dicsőségére cselekedjétek” (1Kor 10,31).

Szép keresztény szokás a jó szándék felkeltése ilyen röpmával: „Mindent Isten dicsőségére! Omnia ad maiorem Dei gloriam!” (Loyolai Szt. Ignác).

2. A cselekedet erkölcsi jellegének forrásai, illetve elemei: *a tárgy, a cél, a körülmények*.

A cselekedet tárgya az, amit teszünk: pl. alamizsnát adunk, vagy Istent imádjuk.

A cél az, amiért valamit teszünk; pl. alamizsnát adunk, hogy a szegényen segítsünk; Istent imádjuk, hogy áldását megnyerjük.

A körülmények a cselekedetet körülvevő vagy kísérő külső tényezők, minők, az idő, a hely, az eszközök stb.

A régiek a körülmények különböző eseteit a következő versbe foglalták: „Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?” (ki, mi, hol, mily eszközökkel, miért, miként, mikor?).

3. A cselekedet jóságához szükséges, hogy minden forrása, illetve minden eleme jó legyen. Egyetlen elem rosszasága az egész cselekedetet elrontja. *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*. Ha rossz a tárgy, vagy rossz a cél, az egész cselekedet rossz.

A körülmények általában nem változtatják, de súlyosbítják vagy enyhítik a cselekedet erkölcsi jellegét. Súlyos bűn a gyilkosság, még súlyosabb az apagyilkosság. Vétek a lopás, enyhítő körülmény a nélkülözés. Érdem az adakozás, még nagyobb érdem a szegény özvegy két fillérje. (Lk 21,3).

Gyakran megtörténik, hogy a körülmények megkettőzik a bűn jellegét, pl. aki szülőjét megveri, nemcsak az V. parancsolat, hanem a IV. parancsolat ellen is vétkezik. Aki templomban lop, nemcsak a VII. parancsot szegi meg, de az I. parancsot is megsérti.

16. §. A jó cselekedetek

1. *Jó cselekedetek nélkül nem üdvözülhetünk.* Ezt Krisztus Urunk ismételt hangoztatta. „Minden fát, amely jó gyümölcsöt nem terem, kivágnak és tűzre vetnek” (Mt 7,19). És az ítéletkor az Úr a gonoszoknak azt fogja mondani: „Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre, mely az ördögnek készített és az ő angyalainak. Mert éheztem és nem adtatok ennem, szomjaztam és nem adtatok nekem italt, idegen voltam és nem fogadtatok be engem, mezítelen és nem ruháztatok engem, beteg és fogságban voltam és nem látogattatok engem” (Mt 25,43.44). És magyarázatul hozzátette az Úr, hogy amit a szegényeknek teszünk, azt neki tesszük, és amit a szegényeknek megtagadunk, neki tagadjuk meg.

Feltűnő, hogy az Üdvözítő nem azt veti a kárhozottak szemére, hogy gyilkoltak és paráználkodtak, loptak, hanem egyedül: hogy jót nem cselekedtek.

2. A jó cselekedeteket felosztjuk *természetes és természetfeletti* jó cselekedetekre. Az előbbiek azok, amelyeket tisztán emberi erőinkkel és képességeinkkel végzünk, az utóbbiak, amelyeket Isten kegyelmének közreműködésével cselekszünk. Az előbbieknél a szándék földi, az utóbbiaknál ezen felül Isten dicsősége, vagy a lélek java.

Más felosztása a jó cselekedeteknek: *érdemszerzők* az örök életre, vagy *nem érdemszerzők* az üdvösségre. Csak a megszentelő malaszt állapotában végzett jó cselekedetek érdemszerzők az örök üdvösségre. Aki halálos bűnben van, sőt abban hal meg, nem számíthat jutalomra az örök életben. Sőt halálos bűn által elveszítjük eddigi jó cselekedeteink érdemét is az örök üdvösség szempontjából.

Ebből láthatjuk a halálos bűn pusztító következményeit.

Mindazonáltal a halálos bűn állapotában tett jó cselekedetek sem haszontalanok, vagy értelmetlenek, mert az Isten földi jókkal jutalmazza azokat, és főleg mert kiérdemelhetik a megtérés kegyelmét.

Aki halálos büntől megtisztul és megnyeri a megszentelő kegyelmet, az jó cselekedeteinek elvesztett érdemét is visszanyeri.

„Jót cselekedni tehát ne lankadjunk!” (Gal 6,9)

3. Megfoszthatja érdemüktől jó cselekedeteinket az *önző szándék*.

Azt mondja az Úr: „Vigyázzatok, hogy az igazságokat ne cselekedjétek az emberek előtt, hogy lássanak titeket, mert akkor nem lesz jutalmatok Atyátoknál, ki mennyekben van. Mikor tehát alamizsnát adsz, ne kürtölj magad előtt, mint a képmutatók teszik zsinagógákban és az utcákon; hogy dicsérjék őket az emberek. Bizony mondom nektek, megkapták jutalmukat. Te pedig mikor alamizsnát adsz, ne tudja balkezed, mit cselekszik jobb kezed, hogy alamizsnád titokban legyen; és Atyád, ki lát a rejtekben, megfizet neked” (Mt 6,1 skk.).

Nem kifogásolható azonban az, ha valaki nyíltan cselekszi a jót a példa kedvéért és azért, hogy a hitetlenek ne mondhassák, íme a keresztények csak beszélnek, de nem cselekszenek.

Jézus mondotta: „Úgy világossodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben van” (Mt 5,16).

17. §. Az erények

1. Az erény állandó készség a jóra.

Az erényeket elsősorban tárgyak szerint különböztetjük meg, azaz ama jó szerint, amelyre irányulnak; így más a jámborság, és más az igazmondás erénye.

Vannak belénk öntött erények, amelyeket Isten a megszentelő malasztal együtt önt lelkünkbe; ilyenek a hit, remény és szeretet. És vannak szerzett erények, amelyeket gyakorlás útján, folytonos ismétléssel teszünk magunkévá, pl. az engedelmisség vagy a türelem erénye. A legtöbb erény gyakorlás útján szerzett lelki készség. Maguk a belénk öntött erények is gyakorlás útján válnak tulajdonunkká. Azért kell többször felindítani magunkban a hit, remény és szeretet erényét.

2. Miként a jócselekedetek, hasonlóképp az erények is feloszthatók *természetes* és *természetfeletti* erényekre aszerint, hogy tisztán emberi erő, vagy az Isten kegyelme is élteti azokat. Ez az isteni éltető kegyelem sohasem hiányzik azoknál, akik a megszentelő kegyelem állapotában élnek.

Aki halálos bűnben él, csak természetes erényeket gyakorolhat. Az isteni erények közül halálos bűnben teljesen megszűnik a szeretet erénye – Isten szeretete ugyanis halálos bűnnel össze nem egyeztethető –, de megmaradhatnak a hit és remény.

(Viszont a mennyországban megszűnik a hit és remény, de megmarad a szeretet.)

Természetes erények szép példáit találjuk a pogányoknál is, kivált az ősi romlatlan állapotban. A rómaiaknál pl. nagy becsben állott a szótartás erénye, a görögöknél az öregek tisztelete, a keleti nomád népeknél a vendégszeretet stb.

A kereszténységben fokozott buzgósággal kell, hogy ápoljuk az erényeket.

3. Más felosztás szerint az erények *isteni* és *erkölcsi* erények.

Isteni erények a már említett *hit*, *remény* és *szeretet*, mert ezeknek tárgya közvetlenül az Isten. Istenben hiszek, Istenben remélek, Istent szeretem. Az indító ok is ezeknél az erényeknél az Isten, ti. az ő igazmondása, jósága és végtelen tökéletessége.

Az erkölcsi erények közül már a régi pogány bölcsök: Platón, Arisztotelész és Cicero is megkülönböztették a sarkalatos erényeket. Ezek az okosság, az igazságosság, a mértékletesség és a lelki erősség. (Vö. Bölcs 3,7)

4. a) Az *okosság* (prudentia) abban nyilvánul, hogy felismerjük az igaz és tartós jókat és azok megvalósítására alkalmas eszközöket. Legmagasabb foka az okosságnak a keresztény bölcsesség, amely mindenben a végső, örök célt tartja szem előtt, Jézus szavai szerint: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja” (Mt 16,26).

Ellenkező példa Ézsau, aki egy tál lencséért odaadta elsőszülöttségi jogát.

b) Az *igazságosság* (iustitia) erénye készség arra, hogy mindenkinek megadjuk a magáét; akinek pénz jár, pénzt, akinek hála, hálát, akinek tisztelet, tiszteletet és elismerést stb. (Sum cuique!)

Fajai: a kölcsönös igazságosság (iustitia commutativa), mely embertársainkkal fennálló tartozásunk pontos lerovására indít; a felsőbbbségnek járó igazságosság (iustitia legalis), amely adónk lefizetésére és a tekintély tiszteletére készlet; és az alattvalóknak járó igazságosság (iustitia distributiva), mely a felsőbbbséget pártatlan jogszolgáltatásra bírja.

Újabban ezekhez sorolják a szociális igazságot, mely a közösség tagjainak jogát védi a tisztességes megélhetéshez és az emberi méltóságnak megfelelő bánásmódhoz.

A tartozás mértéke rendszerint csak az első esetben állapítható meg számszerű pontossággal.

Az igazságosság sok viszálynak elejét tudja venni, de a szíveket összeforrasztani nem tudja, ez a szeretet dolga.

Az igazságosság az alapja a társadalmi rendnek és a békének is. „Iustitia est fundamentum regnorum.”

c) A *mértékletesség* ételben és italban képesít bennünket a torkosság legyőzésére. „Ne részegedjete le borral, mert az bűnre vezet” – írja az Apostol (Ef 5,18). „Nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért eszünk, hogy éljünk.” A mértékletesség pusztító szenvedéllyé válik az iszákosoknál. Tönkre teszi az egészséget, nyomorba dönt családokat, felforgatja a békét és boldogtalanná teszi még az utódokat is. Iszákosok gyermekei közül kerül ki a legtöbb bűnöző és gyengeelméjű.

Angliában élt a XIX. század elején egy iszákos asszony, akinek leszármazottjai közül 100 volt törvénytelen, 181 erkölcsstelen személy, 142 koldus, 64 szegényházi lakó, 76 gonosztevő (köztük 7 gyilkos). Az ilyen utódok összesen 734 évet éltek közkölségen és az államnak 10 millió aranykoronába kerültek. (Egy angol orvos nyomozásának eredménye.)

Mértékletesség kell minden megengedett élvezethez és szórakozáshoz is. Sőt még a munkában is szem előtt tartandó az egészség érdekében. (Omne quod est nimium, vertitur in vitium.¹) Csak egy erény nem ismer mértéket, az Isten iránt való szeretet.

d) A lelki *erősség* (fortitudo) erénye bátorságra és kitartásra készítet a köteleességteljesítésben. Jelszava: „Aggredere, sustine!” Fogj neki a munkának, és tarts ki: légy erős a megpróbáltatásokban! – Ebből az erényből fakad a hűség és türelem. Ezt az erényt tiszteljük és csodáljuk a vértanúk történetében. Szemben áll vele a gyávaság, a csüggedés és az állhatatlanság.

A makacsság nem téveszthető össze az erősséggel, mert ez csak a gyengék merevgörcse.

Nagy testi erő, de gyenge lélek lakozott Sámsonban. Szabad kézzel oroszlánt fojtott meg, de nem tudott ellenállni egy filiszteus asszony, Delila hízelkedésének. (Bír 16,4 skk.)

„Ha Isten velünk, ki ellenünk?” (Róm 8,31)

Az erények összessége teszi a *jellemet*. Jellemes ember az, akinek erkölcsös életelvei vannak és következetesen kitart mellettük.

5. Egyéb erények közül az Üdvözítő különösen két erényt emelt ki: a *szelídséget* és *alázatosságot*. „Tanuljatok tőlem, mondotta, – mert én szelíd vagyok és alázatos szívű” (Mt 11,29). A szelídség készség a feltörő harag legyőzésére. Az emberek hajlandók gyengeségnek tekinteni, holott sokszor kemény harcba kerül az indulatok megfékezése. Az alázatosságban viszont az önérzet hiányát látja a világ, pedig éppen az Úr Jézus példájából látjuk, hogy az alázatosság nem oltja ki az önérzetet (Lk 7,44–46; Jn 18,23). Ellenben visszatart erőnket felülmúló vállalkozástól, a felebarát megvetésétől, és Isten kihívásától. (L. a bábeli torony építőit, vagy a fáraó esetét.)

„Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok” – mondja az Apostol (1Kor 15,10). Ugyanő kérdezi: „Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna?” (1Kor 4,7)

Az alázatosság vonzó példája a Szent Szűz, aki nagy kiválasztottsága tudatában sem akart több lenni, mint az „Úrnak szolgáló leánya.”

¹ Minden túlzás vétek.

18. §. A bűnök

1. *Bűnt követ el, aki tudva és akarva nem engedelmeskedik Isten parancsolatának.*

A tudatos bűn Isten akaratának megvetése és helyébe a mi akaratunk iktatása. A bűnös felborítja az Istentől akart erkölcsi rendet, és helyébe a maga rendetlenségét erőlteti.

2. A bűnöket felosztjuk *halálos* és *bocsánatos* bűnökre.

Halálos bűnt az követ el, aki nagy dologban teljesen tudva és akarva nem engedelmeskedik az Istennek. Bocsánatos bűnt az követ el, aki kis dologban nem engedelmeskedik Istennek; vagy nagy dologban ugyan, de nem egészen tudva és akarva, pl. félálomban, vagy heves indulattól elragadtatva tesz rosszat.

Aki halálos bűnt követ el, teljesen elfordult Istentől, aki bocsánatos bűnt követ el, nem fordít ugyan hátat Istennek, és az irányt az örök cél felé megtartja, de leletér az egyenes útról. A halálos és bocsánatos bűn között tehát lényeges különbség van, azért megannyi bocsánatos bűn összevéve sem képezhet halálos bűnt.

A megkülönböztetés halálos és bocsánatos bűn között egyrészt a józan észen, másrészt a kinyilatkoztatáson alapszik. A józan ész azt mondja, hogy lényeges különbség van pl. egy kisebb hazugság és egy súlyos rágalom között. A kinyilatkoztatásban pedig az Üdvözítő a kis bűnöket szálkához vagy szúnyoghoz, a nagyokat a gerendához vagy tevéhez hasonlítja (Mt 23,24; 7,3–5). Szent Jakab apostol beszél olyan bűnökről is, amelyek halált okoznak (1,15), de szól kisebb bűnökről, amelyekbe mindnyájan beleesünk (3,4). Szent János apostol pedig bocsánatos bűnre gondol, amikor azt írja: „Ha azt mondjuk, hogy nincs vétünk, megcsaljuk magunkat és az igazság nincs mibennünk” (1Jn 1,8)

Ugyancsak a józan ész és a kinyilatkoztatás mondja meg, mi a „nagy dolog”, ami halálos bűnt okoz. Amit Isten a Szentírásban súlyosan büntet, az nagy dolog, és amiről azt mondja az Írás, hogy kizár az Isten országából, az biztosan szintén nagy dolognak számít. (1Kor 6,9.10)

Ha valaki valamit halálos bűnnek tart, bár valójában nem az, és mégis elköveti, halálosan vétkezik, kivéve a gyermeket, aki fejletlen ítélettel csíntalanságát is nagy bűnnek véli.

3. *Következményeik* szerint is különböznek a halálos és bocsánatos bűnök, mert

a) a halálos bűn elveszi Isten megszentelő kegyelmét és a jócselekedeteknek természetfeletti érdemét. Aki ilyen bűnben meghal, elkárhozik, azaz az „örök halál” martaléka lesz. Innen a „halálos” elnevezés.

b) Aki bocsánatos bűnt követ el, nem veszíti el Isten megszentelő kegyelmét, de csökken benne a jónak szeretete és erősödik a rosszra való hajlam. Ha könnyen vesszük a bocsánatos bűnöket, nehezen fogjuk megóvni magunkat a halálos bűnöktől is.

Aki bocsánatos bűnben hal meg, a tisztítóhelyre kerül. Neve ennek a bűnnek onnan van, mert gyónáson kívül is könnyebben elnyerjük bocsánatát.

Aki igazan szereti Istent, óvakodni fog a bocsánatos bűnöktől is, hasonlóan ahhoz az emberhez, aki igazán szereti szüleit, és azért nemcsak durva sértésüktől, de múló megszomorításuktól is tartózkodik.

4. Gyakori ismétlés által a bűn szokássá, sőt erős érzelmekkel kapcsolatosan szenvedéllyé válik. A bűnös szenvedélyek legtöbbször nemcsak a lélekben, hanem a test rostjaiban és idegeiben is gyökeret vernek. Nehéz tőlük szabadulni, de szükséges a legnagyobb erőfeszítések árán is. Legjobb azonban keletkezésüknek mindjárt a kezdetben ellenállni: „Principiis obsta!” A szikrát könnyebb eloltani, mint a lobogó lángot, egy kis pattanást könnyebb mütéttel eltávolítani, mint az elburjánzott daganatot.

19. §. A bűnök fajai

1. A *főbűnök* a következők: (1) a kevélység, (2) a fös vénység, (3) a bujaság, (4) az irigység, (5) a torkosság, (6) a harag, (7) a jóra való restség.

Főbűnöknek nem azért nevezzük ezeket, mintha a legnagyobb bűnök volnának, hanem mert belőlük más bűnök származnak. Pl. a fáraó kevélységéből származott istenkáromlása (Kiv 5,2); Júdás fös vénységéből Jézus elárulása; Putifár feleségének bujaságából József megrágalmazása; Kain irigységéből Ábel meggyilkolása; ősszüleink torkosságából engedetlenségük Isten iránt; Saul haragjából Dávid igazságtalan üldözése; a haszontalan szolgálta restségéből a talentum elásása (Mt 25,25) stb.

Mint hajlam, a főbűnök mindegyike megvan bennünk. Legjobban küzdhetünk ellenük az ellentétes erények gyakorlásával. A főbűnökkel *ellentétes erények* az alázatosság, az adakozó készség, a mértékletesség, a szelídség, az Isten dolgában való buzgóság.

2. A *Szentlélek ellen* vétkezik: (1) aki Isten irgalmában vakmerően bizakodik; (2) aki Isten kegyelméről kétségbeesik; (3) aki a megismert igazság ellen tusakodik; (4) aki Isten kegyelmét mástól irigyli; (5) aki az üdvös intelmek ellenére a bűnben megátalkodik; (6) aki mindhalálíg nem bánja meg bűneit.

Példák: (1) az olyan ember, aki bátran vétkezik, mondván: jó az Isten, majd megbocsát; (2) Kain és Júdás; (3) Kaifás, aki elismerte Jézus természetfeletti erejét, mégis életére tört (Jn 11,50); (4) a farizeusok, akik irigykedtek Jézusra; (5) Noé kortársai; (6) a bal lator.

Aki a Szentlélek ellen vétkezik, mintegy eltorlaszolja lelkét a kegyelem elöl. Azért mondja az Úr Jézus, hogy ezek a bűnök nem bocsáttatnak meg sem ezen, sem a másvilágon (Mt 12,32). A meg nem bocsátás oka tehát nem az Isten irgalmának megfogyatkozása, mert az végtelen marad; hanem a bűnös konok ellenállása.

3. *Idegen bűnök*: bűnre tanácsot adni; bünt parancsolni, bűnben mással egyetérteni; mást bűnre ingerelni; másnak bűnös cselekedetét dicsérni; másnak bűnét elhallgatni; másnak bűnét elnézni; másnak bűnét oltalmazni.

Példák: Rebekka tanácsa Jákobnak, hogy csalja meg atyját (Ter 27,8); a fáraó rendelete Izrael újszülöttjeinek elpusztítására (Kiv 1,22); a zsidó főtanács tagjai egyetértettek Kaifással Jézus ellen; Jezabel gyilkosságra ingerelte férjét, Akáb királyt (1Kir 21,7); a hamis próféták hízelegtek a nép bűneinek (Siral 2,14); Jézus sírjának őrei elhallgatták a papi tanács vesztegetését; Héli főpap elnézte fiainak gonoszságát (1Sám 3,13); Saul segített István diakónus megkövezésénél (ApCsel 7,58); Joáb vezér oltalmába vette a testvérgyilkos Absalont (2Sám 14. fej.).

„Idegen bűn” által bűnrészes lesz az ember. Pilátus is bűnrészes volt Jézus megölésében, bár kezét mosta.

Achtermann szobrászművész egy olasz hercegtől rendelést kapott szemérmetlen téma ábrázolására. A művész azt felelte: „Egész Olaszországban nincs annyi pénz, amennyiért ezt a rendelést elfogadnám.”

4. *Égbekiáltó bűnök*: a szándékos gyilkosság; a szodomai bűn; a természetellenes fajtalanosság; a szegények, az özvegyek és árvák nyomorgatása; a munkások megszolgált bérének visszatartása.

Kainhoz így szólt az Úr: „Mit műveltél? Öcséd vérének szava hozzám kiált a földről” (Ter 4,10).
Szent Jakab levelében írja: „Íme, a munkások bére, kik mezőiteket learatták, melyet ti megdézsmáltatok, felkiált, és az ő kiáltásuk elhatolt a seregek Urának fülébe” (5,4).
L. még Ter 18,20 és Kiv 3,9.

20. §. A kísértés és bűnalkalom

1. *Kísértésnek nevezzük az ingert a bűnre.*

Ez származhatik: a) bensőnkől, ti. az eredeti bűn által megromlott természetünkől, b) a gonosz lélektől és c) külső személyektől vagy tárgyaktól.

A kísértés maga még nem bűn, csak a beleegyezés. Jézust is kísértette a gonosz lélek. Ezt megengedte az Úr a mi okulásunkra és vigasztalásunkra.

Kísértés idején fordítsuk figyelmünket másfelé. Hasznos elfoglaltság, sport és testedzés is segíthet a kísértések ellen. Ezek azonban csak természetes eszközök és egymagukban nem elegendők. Az Üdvözítő felhívta figyelmünket az imádság szükségességére, mikor a Miatyánkba befoglalta: „ne vígy minket a kísértésbe!”

A gyakori szentgyónás és szentáldozás is erősít a kísértések ellen. Isten jelenlétére is gondoljunk, és kérjük őrangyalunk segítségét. Mindezek már természetfeletti eszközök.

Isten senkit sem kísért bűnre, ellenben megengedi a kísértést, hogy próbára tegyen. (Lk 1,13)

A Szentírás sokszor említi a gonosz lelket, mint kísértőt. Összüleinket is ő csábította Isten parancsának megszegésére, Júdást pedig az árulásra (Jn 13,2). Az apostolokat is „megkívánta, hogy megrostálja őket, mint a búzát” (Lk 22,31). A bűnre kényszeríteni azonban nem tud, mert olyan, mint a leláncolt kutya: csak azt harapja meg, aki hagyja magát. Szent Péter figyelmeztet: „Józanok legyetek és vigyázzatok, mert a ti ellenségtek az ördög, mint az ordító oroszlán körüljár, keresvén, akit elnyeljen. Erős hittel álljatok ellen neki!” ... (1Pét 5,8.9)

A kísértéstől futni nem szégyen, hanem okosság. L. Egyiptomi József példáját (Ter 39,12). „Fuss a bűntől, mint a kígyó szinétől, mert ha közel mégy hozzá, hatalmába kerít” (Sir 21,2).

2. *A bűnre vezető alkalom*, olyan személy, társaság, hely vagy tárgy, amely kísértésbe vihet. Ha a csábítás ereje, amelyet az alkalom szül, igen nagy és szinte ellenállhatatlan, akkor közeli alkalomról beszélünk; ha könnyen legyőzhető, akkor az alkalom távoli. Ugyanaz a bűnalkalom lehet az egyik személyre közeli, a másikra távoli vagy semmi. Az iszákost egy italbolt nagy erővel vonzza, a józan ember hidegen elmegy mellette ...

A halálos bűnre csábító közeli alkalmat sohasem szabad keresni, de kerülni kell. „Aki szereti a veszélyt, elvész abban” (Sir 3,27).

Az Üdvözítő mondotta: „Ha jobb szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt és vedd el magadtól; mert jobb neked, hogy egy vesszen el tagjaid közül, mintsem egész tested a gehennára vettessék. És ha jobb kezed megbotránkoztat téged, vágd le azt és vedd el magadtól; mert jobb neked, hogy egy vesszen el tagjaid közül, mintsem egész tested a gehennára jusson” (Mt 5,29.30). Ez azt jelenti, hogy nagy áldozat árán is el kell szakadni a még oly kedves bűnalkalomtól.

Lehetnek esetek, amikor valaki a közeli súlyos bűnalkalmat nem tudja elhagyni, mert kényszerhelyzetben van; pl. nem hagyhatja el a szülői házat, vagy a hivatáskört, amelyben működik (ápoló, orvos, művész). Az ilyeneknek minden természetes és természetfeletti eszközt fel kell használniuk, hogy a közeli alkalmat távolira változtassák. Történhetik ez a figyelem elterelésével, a vallás eszközeinek fokozott alkalmazásával.

Az Üdvözítő figyelmeztet: „Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek” (Mt 26,41).

Bűnalkalmat képez számunkra Jézus szerint a „világ”, és pedig az ővele szemben álló „világ”, amelynek fejedelme a „sátán”, és amely teljesen az ideigvalókra van építve. Ez a világ gyűlöli őt és vele együtt tanítványait (Jn 15,18 sk.). Ezt a világot és annak fejedelmét Ő legyőzte (Jn 12,31); nekünk is le kell győznünk, ha el akarjuk nyerni „az igazság koszorúját”, melyet megad az Úr minden hűségese követőjének (2Tim 4,7 sk.).

II. Részletes erkölcsstan

21. §. A parancsolatokról általában

1. A *főparancs*, amely a többi parancsolatot mind magába foglalja, így szól: „Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből”, és „szeresd felebarátodat, mint magadat!”

2. A főparancsolat általános jellegű, nekünk viszont részleges parancsolatokra van szükségünk, hogy tudjuk mit kell cselekednünk vagy elkerülnünk az egyes esetekben. Részleges parancsolatokat tartalmaz a tízparancsolat és az anyaszentegyház öt parancsolata.

a) A *tízparancsolat* így szól:

- (1). Én vagyok a te Urad, Istened, Uradat, Istenedet imádjad, és csak neki szolgálj.
- (2). Isten nevét hiába ne vedyed.
- (3). Megemlékezzél arról, hogy az Úr napját megszenteljed.
- (4). Atyádat és anyádat tiszteljed.
- (5) Ne ölj.
- (6). Ne paráználkodjál.
- (7). Ne lopj.
- (8). Hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen.
- (9). Felebarátod feleségét ne kívánd.
- (10). Se házát, se mezejét, se másféle jószágát ne kívánd. Amen.

Az első három parancs Istennel szemben való kötelességeinket írja elő, a következő hét embertársainkkal és önmagunkkal szemben kötelező rendelkezéseket tartalmaz.

Az első négy törvény parancsoló, a következő hat tiltó. Éles fogalmazásuk és rövidegük nagyon alkalmas azoknak a határvonalaknak lerögzítésére, amelyeken belül erkölcsi életünk folyik.

b) Az Anyaszentegyház öt parancsolata ekképpen hangzik:

- (1) Az anyaszentegyház kötelező ünnepnapjait megüljed.
- (2). Vasár- és ünnepnap misét becsületesen hallgass.
- (3). A böjt és hústilalom napjait tartsd meg.
- (4). Évente gyónjál és legalább a húsvéti időben áldozzál.
- (5). Házasságodat az anyaszentegyház törvénye szerint kösd meg. Amen.

Az Egyháznak ezek a parancsai nem foglalják magukban az összes egyházi törvényt, hanem csak azokat, amelyek minden hívő mindennapi életére vonatkoznak. Az összes egyházi törvényt az Egyházi Törvénykönyv, a Codex Juris Canonici tartalmazza.

2. A parancsolatokon kívül az Úr tanácsokat is adott azok számára, akik tökéletesebb életre éreznek magukban hivatást. Ezek az úgynevezett evangéliumi tanácsok: az engedelmesség, tisztaság és szegénység tanácsa. Az evangéliumi tanácsok követői rendszerint közösségben, ún. szerzetben élnek, engedelmeskednek a közösség elöljáróinak, házasságot nem kötnek és személyi vagyont nem birtokolnak. Amit szereznek, az a közösségé. Megtagadván így a testnek és a szemeknek a kívánságát, valamint az uralomvágyat, testi és lelki képességeiket Isten szolgálatára és embertársaik javára fordítják.

A szerzetesek érdemei a kultúra és a civilizáció megteremtése körül közismertek. Iskolákban, kórházakban és a missziókban ma is felbecsülhetetlen szolgálatot teljesítenek.

Elsődleges céljuk azonban nem világi, hanem maguk és embertársaik lelkének megszentelése és megmentése.

Egyszer egy ifjú jött Jézushoz és kérdezte, mit kell cselekednie, hogy az örök üdvösséget elérje. Jézus mondta neki: „Tartsd meg a parancsolatokat!” Az ifjú azt felelte, hogy ő ezeket mindig megtartotta és kérdezte: „Minek híjával vagyok még?” Erre Jézus így szólt: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van, és oszd el a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyekben; és jer, kövess engem!” (Mt 19,21).

Ez már nem parancs, hanem tanács volt.

A három evangéliumi tanács a világ három kívánságával áll szemben: a test kívánságával, a szemek kívánságával és a lélek kevélységével (1Jn 2,16).

I. parancs

„*Én vagyok a te Urad, Istened, Uradat, Istenedet imádjad, és csak neki szolgálj!*”

22. §. A hitről

1. Az első parancssal Isten a Sínai hegyen kihirdette az izraelitáknak, hogy egyedül Ő az Úr, és rajta kívül nincsen Isten. Csak Őbenne szabad és kell hinni és remélni, és csak Őt szabad és kell mindenképp fölé szeretni és imádni.

Az első lépés Isten felé *a hit*. Hinni kell azt, hogy Ő van, és hinni kell mindazt, amit Ő kinyilatkoztatott.

a) Hogy Isten van, azt a teremtett világ hirdeti. Aki a teremtett világnak ezt a tanúságát el nem fogadja, az Szent Pál szerint nem menthető. (Róm 1,20)

De hirdeti Isten létét az erkölcsi rend is, azaz a cselekedeteinket kötelező erkölcsi szabályok. Ezek felettünk állanak, és érezzük, hogy uralmuk alól magunkat bűnhődés nélkül kivonni nem tudjuk. Olyan törvények ezek, amelyeknek törvényhozója az Isten.

b) Ha pedig Isten van, akkor hinni kell mindazt, amit kinyilatkoztatott, mert Isten mindentudó és igazmondó; nem tévedhet és nem csalhat. Szavában kételkedni annyi, mint az abszolút tekintélyt elvetni. „Ha emberek bizonyosságát elfogadjuk, az Isten bizonyossága nagyobb” – mondja Szent János apostol (1Jn 5,9).

2. Isten gondoskodott arról is, hogy az Ő szava hitelesen jusson el hozzánk; azaz, hogy meg tudjuk különböztetni az isteni kinyilatkoztatást mindattól, amit tisztán az emberi képzelet, vagy hamis tanítók találtak ki. Azért csak tiszta jellemű férfiakat választott ki küldöttjeinek és gyakran rendkívüli jelekkel: csodatevő erővel és jövendölési képességgel ruházta fel őket. E férfiak tanításának tisztasága és fennkölt volta is megerősíti isteni küldetésüket.

Amikor pedig Jézus Krisztus eljött, tanítása magának a megtestesült Istennek a szava volt, amelyet mindnyájan tartozunk engedelmes lélekkel befogadni. Hogy pedig tanítása a világ végéig épségben és hamisítatlanul megmaradjon, megalapította az Egyházat, és reá bízta tanításának őrzését és hirdetését. *Az Anyaszentegyház a Szentlélek óvja a hit és erkölcs dolgában minden tévedéstől.*

3. Felmerül a kérdés, mi legyen számunkra *a hit szabálya?*, azaz: kihez kell fordulnunk a hit kérdéseiben?

Erre a kérdésre a protestánsok azt felelik: „Vedd és olvasd a Szentírást, ott megtalálod, amit hinned kell.” Ámde magát ezt az állítólagos hitszabályt sem találjuk a Szentírásban. Azonfelül az írástudatlan embereket – és ezek voltak soká a túlnyomó többség – nem lehet az Íráshoz utasítani.

Maga az Úr Jézus nem írt semmit, hanem előszóval adta elő tanításait. Tanítványainak sem parancsolta, hogy írjanak, hanem hogy tanítsanak (Mt 28,19).

Nekünk pedig megparancsolta, hogy hallgassuk az ígét, amelyet az apostolok és utódaik, más szóval az Anyaszentegyház hirdet. Annyira azonosította magát velük, hogy mondotta: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg” (Lk 10,16). Az Úr Jézus tehát az Anyaszentegyházhoz utasít bennünket a hitnek dolgában.

A hitszabály ezek szerint számunkra így szól: „hinni kell mindazt, amit Isten kinyilatkoztatott, és az Anyaszentegyház, hogy higgyük, élénk ad.”

Minden tudásnak két forrása van, az egyik a közvetlen tapasztalat, a másik a hit. Közvetlen tapasztalásból tudom, hogy a napsugár melegít, hit révén tudom, hogy milyen az atom szerkezete, ti. elhiszem erről a tudósok közléseit.

Hinni annyit tesz, mint igaznak tartani, amit más mond, és pedig azért, mert ő mondja.

Tudásunknak túlnyomó része hitből ered, mert magunk nem tudunk meggyőződni mindarról, amit a történetírók elbeszélnek, a földrajzírók leírnak, az újságírók, a rádió stb. hirdetnek...

A hit nem csökkent értékű forrása a tudásnak.

Igen primitív beszéd tehát, amikor valaki azt mondja, csak azt hiszem, amit látok!

4. Hogy hitünk Istennek kedves legyen, *erősnek, általánosnak, és élőnek* kell lennie.

Erős a hitünk, ha minden szándékos kételytől mentes.

Általános, ha az Anyaszentegyház minden hitcikkelyére kiterjed.

Élő, ha szerinte és belőle élünk. „Az igaz a hitből él” – mondja az Apostol (Róm 1,17).

a) *Erős hite* volt Péternek, amikor megvallotta Krisztust, az Isten fiát (Mt 16,16); vagy amikor az Oltáriszentség ígérését alázatos lélekkel elfogadta (Jn 7,69). A vértanúk sem áldozták volna fel életüket, ha erősen nem hittek volna az örök életben. (Vö. 2Mak 7,29 skk.; ApCsel 7,56).

b) Ahhoz, hogy hitünk *általános* legyen, nem szükséges minden egyes hitigazságot ismerni és kifejezetten vallani. Elég bennünk a készség valamennyi hitigazság elfogadására.

A hat főigazságot azonban minden gyakorló katolikusnak tudnia kell. Ezek a főigazságok a következők: (1) Egy Isten van. (2) Az egy Istenben három személy van: Atya, Fiú és Szentlélek. (3) A Fiú-Isten emberré lett, és minket halálával megváltott. (4) Isten igazságos bíró, aki a jókat megjutalmazza, és a gonoszokat megbünteti, amint megérdemlik. (5) Az ember lelke halhatatlan. (6) Isten kegyelme nélkül nem üdvözülhetünk.

c) Az élő hit jócselekedetekben nyilvánul. „A hit jócselekedetek nélkül holt” – mondja Szt. Jakab apostol (2,20). És az Üdvözítő figyelmeztet: „Nem mind az, aki mondja nekem: Uram, Uram! megy be a mennyek országába, hanem aki Atyám akaratát cselekszi, ... az megy be a mennyek országába” (Mt 7,21).

Az ördög is hisz, de az nem használ neki, mert jó cselekedetei nincsenek.

A hit tulajdonságai között fel szokták sorolni az *állhatatosságot*, azaz a kitartást a hitben. Szükség van erre főleg a hitellenes környezetben.

23. §. Kötelességeink hitünkkel szemben

1. Kötelességünk hitünket erősíteni és őrizni.

a) Erősítjük hitünket, ha gyarapítjuk hitbeli ismereteinket. Sokan elvesztik hitüket, mert csak azt tudják, amit gyermekkorukban a kis katekizmusban tanultak. Azóta sem vallásos könyvet nem olvastak, sem szentbeszédeket vagy előadásokat nem hallgattak, és kezdetleges vallási ismereteik később nem elégítik ki őket. *Elvesztik tehát hitüket, amelyet igazában nem is ismertek.*

b) Hitünk megőrzése pedig úgy történik, hogy kerüljük a hitellenes társaságokat, olvasmányokat és előadásokat. *Az Anyaszentegyház kifejezetten tiltja a hitellenes könyveket, különösen az olyanokat, amelyek a hit alapjait támadják, és a hitetlenség, vagy eretnokség terjesztésére szolgálnak. Némely könyvet az Egyház Indexre tesz. Ezeknek olvasása és megtartása súlyos bűn terhe alatt tilos. Indokolt esetben a püspök engedélyt adhat a tiltott könyvek olvasására és megtartására.*

Nem szabad olyan Szentírást sem olvasni és megtartani, amelyet nem-katolikus felekezetek adnak ki. Semmi sem biztosít bennünket az ilyeneknél a hamis vagy téves szövegek ellen, sőt megesett az is, hogy a tévtan érdekében a Szentírás szövegét meghamisították.

A másvallásúak szertartásain való részvételt is tiltja az Egyház, kivéve, ha ez társadalmi tekintetből történik, pl. esküvők vagy temetések alkalmával. *A vegyes házasságokat pedig a püspök csak akkor engedheti meg, ha a katolikus félnek háborítatlan vallásgyakorlatát és az összes gyermekek katolikus neveltetését biztosítottnak látja. De még így is általános a tapasztalat, hogy a vegyes házasságok gyengítik a katolikus hitet.*

2. Kötelességünk hitünket megvallani.

Az Üdvözítő mondotta: „Mindenkit, aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom az Atyám előtt, ki mennyekben van; aki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt Atyám előtt, ki mennyekben van” (Mt 10,32 sk.).

Azok a világnézetek életképesek, amelyeknek bátor hitvallói vannak.

A hit megvallása történhetik szóval, vagy külső magatartásunkkal. A vasárnapi misehallgatás, vagy a pénteki böjt megtartása hitvallás-számba jöhet.

Nyíltan a hitet megvallani akkor tartozunk, ha hivatalos helyről vallásunkat kérdezik, vagy ha Isten dicsősége, vagy felebarátunk lelki java úgy kívánja. Nem hallgathatunk tehát, de kötelesek vagyunk felszólalni, ha jelenlétünkben Istent gyalázzák, vagy hitellenes beszédeket folytatnak, és hallgatásunk egyetértésnek volna értelmezhető. Kötelesek vagyunk hitünket megvallani akkor is, ha ezzel az ingadozókat megerősítjük és hittagadástól visszatartjuk.

Hitünket rejtethetjük, ha miatta súlyos károsodás érhet bennünket. Hitünknek rejtése azonban nem történhet ellenkező jelekkel, pl. másvallású templom rendszeres látogatásával.

Soha sincs megengedve a *hittagadás*. Ha ilyenre kényszeríteni akarnának, még a legnagyobb bajnak az elhárítása végett sem szabad engednünk. A vértanúk inkább meghaltak, de hitüket nem tagadták.

Természetesen a hitvallás és a hit megőrzésének kötelessége csak az igaz katolikus hitre vonatkozik. Aki téves hitről meggyőződését követve az igaz hitre tér, erkölcsi kötelességét teljesíti.

3. A hit ellen való vétkek:

- a hittagadás (1. fent),
- a teljes vagy részleges hitetlenség,
- a hitközöny,
- az eretnokség és skizma.

a) A *teljes hitetlenség* akkor forog fenn, ha valaki a vallás alapigazságait összességükben tagadja, tehát: az Isten létét, az örök életet, a kinyilatkoztatást. Részleges hitetlenség, ha az csak egyik vagy másik alapigazságra terjed, pl. tagadja a kinyilatkoztatást.

Megeshetik, hogy valakinek nem is állt módjában megismerni a vallás alapigazságait, pl. egy elhagyott földrész belsejében. Ilyenkor a hitetlenség *negatív* és büntelen. De még az ilyen elhagyatottságban is megismerheti az ember a természetes ész világánál, hogy Isten van, és hogy a jókat jutalmazza, a gonoszokat pedig megbünteti. Szent Pál szerint pedig szükségből ennyi elegendő lehet az üdvösségre. (Zsid 11,6)

b. A *hitközöny* a teljes érdektelenség Istennel és vallással szemben. Nagyon elterjedt bűn ez korunkban. Az Üdvözítő szigorúan ostromozta. (Lk 10,13 skk.)

A pozitív hitközönynek tétele: „minden vallás jó, csak becsületes legyen az ember.” Felületes és hamis elv! Egymásnak ellentmondó vallások nem lehetnek egyformán jók és igazak, és felesleges lett volna Isten Fiának e világra jönnie és az igazságért meghalnia, ha minden vallás egyformán jó volna.

Azt is meg kell mondanunk, hogy nagy hiánya van annak a „becsület”-nek, amely közömbös az igazsággal szemben.

A hitközönyből csak egy lépés az *apostázia*, azaz a nyílt elszakadás a kereszténységtől, sőt a teljes istentagadás (*ateizmus*).

c) Az *eretnekek* egyes hitigazságokat tagadnak, de a keresztény nevezethez ragaszkodnak.

A *skizmatikusok*, magyarul: szakadárok, az Egyház fejétől, a pápától szakadtak el, de úgy, hogy magát az apostoli hitet megőrizték, vagy legalább is gondolják, hogy megőrizték. (Görög keletiek, ókatolikusok.) Megőrizték a papszentelések érvényességét is, mert püspökeik az egyházi rend szempontjából érvényes apostolutódok.

Bár mindkét tévely önmagában súlyos bűn a hit ellen, a jóhiszeműség menti követőinek tömegét. Az Anyaszentegyház állandóan imádkozik minden vallási tévely megszűnéséért, és dolgozik az összes keresztények egységéért.

4. A *hit Isten adománya*. „Senki nem jöhet énhozzám, hacsak az Atya, aki engem küldött, nem vonzza őt” – mondotta az Üdvözítő (Jn 6,44).

De természetesen az emberi észnek és akaratnak is döntő szerepe jut a hit létrejöttében. Az ész megismeri a hittételeket, látja azok összefüggését és valószínűségét, az akarat pedig elfogadja azokat. Aki nem akar hinni, akkor sem hisz, ha valaki a halottak közül feltámad. (Vö. Lk 16,31)

Keltsük fel hitünket különösen szentáldozás alkalmával, szentbeszéd után vagy misén a Credo alkalmával. Nagyon üdvös a hitnek felkeltése kísértés idején, vagy ha kétség támad bennünk valamely hitigazság ellen.

„Hiszek tebenned Istenem, mert te végtelenül igazmondó vagy!”

5. Szeretik a hitet úgy feltüntetni, mint amely a tudomány ellensége. Elvben a kettő szembe nem állítható, mert mind a kettő Istentől ered. A gyakorlatban ellentét támadhat, ha egyik a másik dolgába illetéktelenül beavatkozik (Galilei eset). A kevélység is szembe állíthatja a tudást a hittel. „Scientia inflat” – állapította meg már Szent Pál apostol (1Kor 8,1), viszont a hitnek útjai könnyebben nyitva állnak az egyszerű lelkek számára (Mt 11,25). A hiszékenység kora lejárt, a hitnek kora nem!

24. §. A keresztény remény

1. *A remény bizalommal várása valamely bekövetkező jónak.*

A keresztény remény bizalommal teljes várása

a) az örök üdvösségnek,

b) az üdvösség elnyeréséhez szükséges eszközöknek; ilyenek főként bűneink bocsánata és Isten segítő és megszentelő kegyelme.

A remény az isteni erények közé tartozik, mert Isten reményünk legfőbb tárgya és Ő, illetve az ő ígérete reményünk indító oka.

Örökkévaló javakon kívül remélhetünk Istentől földi javakat is, sőt Krisztus szavai szerint bizalommal kell kérnünk ezeket is. (Mt 7,7 skk.) Örök életünkhöz ugyanis csak a földi életen át juthatunk, földi élet pedig nem lehetséges élelem, ruházat és egyéb anyagiak nélkül.

Az Üdvözítő a sorrendet is megállapította, melyet reményünkben szem előtt kell tartanunk, amikor azt mondotta: „Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát, és a többiek mind hozzáadottnak nektek” (Mt 6,33).

2. *Reményünk alapja az Isten ígérete.* Az Úr Jézus többször beszélt az örök boldogságról, amely reánk vár. „Atyám házában sok lakóhely vagy, mondotta, – megyek helyet készíteni számotokra” (Jn 14,2). „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent” (Mt 5,8) stb.

Amit Isten ígér, azt meg is adja, mert Ő

a) *hűséges és szótartó*, aki senkit sem ámít,

b) *mindenható, azért módjában van ígéretét teljesíteni*,

c) *végtelenül jóságos és irgalmas, azért készséges ígéretének teljesítésében.*

A Zsoltáros írja: „Az Úr az én erősségem, menedékem és szabadítóm; Istenem, segítségem, kibem reménykedem; oltalmazom, megmentőm, ki fölemel engem” (Zsolt 17,3).

3. *A remény ellen való vétkek:*

a) a remény teljes *hiánya*. Hiányzik ez azoknál, akiket az örök élet egyáltalán nem érdekel, miért is tisztán földiekben keresik boldogságukat. Mindnyájunknak szól az Apostol intelme: „Az odafent valókat keressétek, ne a földieket!” (Kol 3,2)

b) A *kétségbeesés* Isten irgalmáról. Ez volt Júdás bűne (Mt 27,3–5). Következménye szokott ez lenni a vétkes szenvedélyeknek, amelyeknek karjaiból a bűnös nem tud megszabadulni; feladja tehát a küzdelmet és vele együtt a reménységet. Nem mer számítani Isten irgalmára, miután oly sokszor visszaélt vele. Pedig Isten irgalmának nincs határa. (Vö. Mt 18,21 skk.)

c) A *vakmerő bizakodás*. Ez akkor következik be, mikor az ember bátran vétkezik, gondolván: jó az Isten, majd megbocsát! Tehát Isten jóságából merít bátorítást az Ő megbántására. Szent Pál az ilyen hamis bizakodás ellen óv bennünket, amikor figyelmeztet: „félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket!” (Fil 2,12. Az Apostol itt nem szolgai rettegést ért, hanem gyermeki félelmet. Vö. Róm 8,15)

Vakmerő bizakodást tartalmaz Luther tanítása, amely szerint az ember biztos lehet üdvösségéről, csak higgyen, illetve bízzék. „Vétkezz bátran – mondotta –, csak higgyél bátrabban.”

d) A remény ellen való vétkek az *istenkísértés* is, amikor az ember kellő ok nélkül súlyos testi, vagy lelki veszélynek teszi ki magát, várva Isten rendkívüli beavatkozását. Ilyen istenkísértésre akarta rábírní a sátán is az Úr Jézust, amikor felszólította, hogy vesse le magát a templom ormáról (Mt 4,7). Enyhe értelemben istenkísértés volt Péter bemenetele a főpap udvarába.

A középkori istenítéleteknél is Isten rendkívüli beavatkozását akarták kikényszeríteni a bírák az ártatlanság védelmére.

Dum spiro, spero!

4. A keresztény reményt az evilági szemlélet hívei szeretnék passzív erénynek feltüntetni, állítván, hogy aki a másvilágban remél, elhanyagolja földi feladatait. A valóságban a keresztény remény derűs, *bizakodó lelkiületet teremt*, amely pedig nagyon kedvez minden aktív tevékenységnek. A keresztény ember azt is tudja, hogy a „talentumok” gyümölcsöztetése nélkül, azaz képességeink elhanyagolásával és lusta tétlenséggel nem üdvözülhet. (Mt 25,14 skk.) Akik az európai kultúrát megteremtették, a középkori szerzetesek el voltak telve a keresztény reménnyel.

5. Az örök boldogság reménye minden földi változandóság közt erős támaszunk. Semmit sem veszítettünk, amíg Istent bírjuk, és a halálban is gazdagok vagyunk, ha az üdvösség koronáját várhatjuk (2Tim 4,8).

A keresztény reményt a hittel együtt szoktuk felindítani magunkban, de indítsuk fel bármiféle csüggedés alkalmával. Nagyon megritkulnának az öngyilkosságok esetei, ha e szabályt megtartanák a csüggedők.

25. §. A szeretet

A legfőbb parancs a szeretet parancsolata. (L. [21. §. 1.](#)) Két ága van: az *Isten és a felebarát* szeretete. A kettő tulajdonképpen egy, mert a felebarátot is Istenért tartozunk szeretni, mint az Ő képére és hasonlatosságára alkotott teremtményt, és Isten gyermekét. Isten közös atyánk lévén, embertársaink faji, nemzetiségi és vallási különbség nélkül testvéreink.

„Ha valaki mondja, hogy szereti Istent, felebarátját azonban gyűlöli, az hazudik” (1Jn 4,19).

I. Isten szeretete

1. A szeretetnek két indoka lehet: a) a szeretett lénynek *önmagában való kiválósága* (amor complacentiae), és b) *a számunkra szóló értéke* (amor concupiscentiae). Az első érdektelen és tökéletesebb szeretet, a második kevésbé tökéletes. Érdektelen szeretettel szeretünk és becsülünk kiváló személyeket, pl. tudósokat, művészeket, hősokeket; számunkra jelentett értékük miatt szeretjük jótevőinket, szüleinket, testvéreinket, barátainkat stb. (Bár ezeknél is szerepelni szoktak a szeretet indokai között kiváló tulajdonságaik.)

Isten mindkét okból végtelen szeretetre méltó, mert a) *a legtökéletesebb lény*, akihez fogható nincsen a mindenségben és b) mert *tőle kapunk minden jót*. Nálánál nagyobb érték számunkra nem képzelhető, Ő a feltétlen és örökkévaló jó, és minden jónak forrása.

„Szeressük Istent – írja Szent János apostol –, mert Isten előbb szeretett minket” (1Jn 4,19).

2. *Akit szeretünk, annak javát kívánjuk.* (Amor benevolentiae.) Istennek javához (boldogságához) mi közvetlenül semmit sem adhatunk, de előmozdíthatjuk dicsőségét és tiszteletét az emberek között, és jót tehetünk teremtményeivel. Aki szereti Istent, örvendez Anyaszentegyháza szabadságának és felmagasztaltatásának, viszont szomorkodik a rossznak előtörésén.

Az Isten-szeretet csodáit látjuk a szentek életében. A legnagyobb áldozatokra képesek az Úr szeretetéért.

3. Istent mindennél jobban kell szeretnünk. Ez következik abból, hogy tökéletességében és jóságában nincs hozzá fogható. Azonfelül az összes teremtett javak önmagukban mulandók, egyedül az Isten örök és maradandó. Az Úr Krisztus azt mondotta: „Aki jobban szereti atyját vagy anyját nálamnál, nem méltó hozzám” (Mt 10,37). – Ilyet csak Isten mondhat.

4. Amikor azt mondjuk, hogy Istent mindennél jobban kell szeretnünk, akkor nem érzelmes, hanem *értékelő* szeretetre gondolunk. A szeretet ugyanis nemcsak érzelmi, hanem egyúttal értelmi és akarati aktus is. Érzelmileg melegebb és hevesebb lehet a szülő szeretete gyermeke iránt, vagy a hitvestársak szeretete egymáshoz, de értékelésben senkit sem tehetünk Isten elé. A „Caritas appetiatiue summa”, azaz az értékelés szerint való legfőbb szeretet egyedül Istent illeti.

A keresztényüldözések idején történt 203-ban:

Szt. Perpetuához elhozta atyja kisgyermekét a börtönbe, és esedezett hozzá: „könyörülj ősz fejemen, könyörülj gyermekeden!” Szt. Perpetuában hevesen fellángolt a gyermeki és anyai szeretet, de hitét meg nem tagadta: erősebb volt benne Isten szeretete.

A valóságban Isten-szeretetünket a legkülönbözőbb érzelmek szokták színezni: így a csodálat és lelkesedés, ha a természet nagyságán és szépségén gyönyörködünk, a hála, ha Isten jótéteményeire gondolunk, az öröm, ha az igazság diadalát látjuk stb. A legtisztább szeretetet

kelti bennünk Jézus vonzó személye. „Megjelent közöttünk Üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete” – írja róla Szt. Pál apostol (Tit 3,4).

5. Isten iránt való szeretetünk abban nyilvánul meg, hogy akaratát teljesítjük. „Aki parancsaimat megtartja, az szeret engem” – mondotta az Úr (Jn 14,21). Ebből következik, hogy minden bűn véték Isten szeretete ellen is. Vannak azonban sajátos bűnök, amelyek egyenesen Isten szeretetével állnak szemben. Ilyenek:

a) a zúgolódás és kifakadás bajok és szenvedések idején, b) a tartós kedvtelenség és ellenszenv Isten szolgálatában és vallási kötelességeink teljesítésében, c) Isten gyűlölete. Ez utóbbi a legnagyobb bűn, mert a legfőbb jó és a legfőbb parancs ellen irányul; ez a sátán bűne.

Az Isten-gyűlölet átháramlik Egyházára és szolgálóira. Jézus mondotta tanítványainak: mivel enyéim vagytok, azért gyűlöl titeket a világ (Jn 15,19).

A fanatizmus sem fér össze Isten szeretetével. Isten a szeretet, tűzzel-vassal, gyűlölettel és haraggal nem lehet kedvében járnai.

6. Akit szeretünk, azzal egyesülni óhajtunk. Ezt az egyesülést Istennel lélekben már itt a földön is elérhetjük, teljességgel és véglegesen pedig megvalósul a mennyországban. És ennek az egyesülésnek örömét senki sem veszi el tőlünk (Jn 10,22).

II. A felebaráti szeretet

1. A felebaráti szeretet parancsát Isten már az ószövetségben kihirdette (Lev 19,18), a zsidók azonban szűkebb értelemben magyarázták a „felebarát” fogalmát, és kizárták abból többi közt a szamaritánusokat. Jézus kioktatta őket, hogy minden ember, tehát a szamaritánus is felebarátunk (Lk 10,29 skk.) Sőt az *ellenségszeretetet* kifejezetten is parancsolta, mondván: „Hallottátok, hogy mondatott: «Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet.» Én pedig azt mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért” (Mt 5,43). Erre Ő maga is példát adott a kereszten.

Az ellenségszeretettel együtt jár a *megbocsátás* kötelessége. Ha mi nem bocsátunk meg felebarátunknak, Isten sem bocsát meg nekünk. Azért mondjuk a Miatyánkban „bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.”

Szent Péter kérdésére: „hányszor kell megbocsátani: talán hétszer?” – Jézus azt felelte: „Nem mondom neked hétszer, hanem hetvenhétszer” (Mt 18,21.22).

2. A felebaráti szeretet parancsa két dolgot kíván: *senkit ne gyűlöljünk* (negatív rész), és *segítsük a rászorulókat* (pozitív rész).

Az első nagyon nehéznek látszik, ha rosszindulatú, állandóan ártani törekvő ellenségről van szó, vagy valakiről, aki nagy bajt és szomorúságot okozott nekünk. Megkönnyíti azonban annak teljesítését, ha rá gondolunk, hogy Isten sem gyűlölt senkit, még a legnagyobb bűnöst sem. A bűnösben is csak a bűnt gyűlöli, az embert szereti. Csak az elkárhozottak esnek ki végleg Isten szeretetéből...

A hegyi beszédnek (Mt 5. fej.) egyik legszebb része az, amely az ellenségszeretetről szól. Miután az Üdvözítő lelkünkre kötötte, hogy tegyünk jót azokkal, akik minket gyűlölnék és imádkozzunk üldözőinkért, hozzátette: „hogy fiait legyetek Atyátoknak, ki mennyekben van, ki napját fölkelte jókra és gonoszokra és esőt ad az igaznak és hamisnak. Mert ha azokat szeretitek, kik titeket szeretnek, micsoda jutalmatok lesz? Nem ezt cselekszik-e a vámosok is? És ha csak atyátok fiait köszöntitek, mi különöst műveltek? Nem ezt cselekszik-e a pogányok is? Legyetek tehát tökéletesek, miként a ti mennyei atyátok is tökéletes” (Mt 5,44 skk).

3. A rászorulókat segíteni kell. Mivel pedig sok, nagyon sok a rászoruló, nyilván mindegyiken segíteni nem tudunk.

Szabály az, hogy elsősorban a közeli rokonokon segítsünk a vérségi kötelék fokozatai szerint. Sorrendben következnek utánuk a velünk egy hivatásban dolgozók, az egy nemzetbeliek, vagy egy hiten levők. De ezeknek segítése ne legyen kizárólagos, mert akkor a szeretet már nem általános.

Ha nagyobb a felebarát ínsége, nagyobb a segítő kötelesség is. Ha végszükségben van, nem fukarkodhatunk vele szemben, hanem a nekünk szükségeset is meg kell vele osztanunk, mint ahogyan Szt. Márton megosztotta katona-köpenyét a fázó koldussal. Elemi csapások parancsolóan előírják a tehetősök áldozatát.

4. Rendes körülmények között a feleslegesből szoktunk adni. Ami okvetlenül szükséges a létfenntartáshoz, az nem felesleges. Sőt az sem felesleges, ami kell, hogy társadalmi állásunkhoz képest éljünk. Pl. egy magas rangú tisztviselőnek nagyobb igényei lehetnek élelem, lakás, ruházat, üdülés stb. tekintetében, mint szerényebb állású alantosának.

Egy családapa vagy családanya azonban nem adakozhatik gyermekei ellátásának és jövőjének rovására. De ha ezeknek meg is adja, ami őket megilleti, még mindig fog maradni egy rész a szegények segítésére.

A felebaráti szeretet példaképei nem mérícskéltek, mikor mire kötelesek, hanem segítettek erejükön felül is. Példák: az említett Szent Márton, Árpádházi Szent Erzsébet, Paulai Szent Vince, Cottolengo,² az arsi plébános és sokan mások ezren és ezren.

5. A szegények segítése úgy történjék, hogy a szegény ne érezze magát megalázva. Krisztus annyira azonosította magát a szegényekkel, hogy minden becsületes szegényben őt kell látnunk. (Mt 25,35) Azt is hangoztatta, hogy önzetlenül gyakoroljuk a felebaráti szeretetet és nem hiúságból, avagy érdekből: „Ne tudja balkezed, mit cselekszik jobb kezed!” (Mt 6,3).

Krisztust teszi adósává, aki a szegénynek ad, azért jó befektetés a szegényeknek nyújtott segítség.

6. A régiek pontokba foglalták az irgalmasság cselekedeteit, amelyekkel a rászorulókon segíthetünk. Ezek a következők.

Az irgalmasság testi cselekedetei: 1. Az éhezőknek ételt adni, 2. a szomjazóknak italt adni, 3. a szegényeket ruházni, 4. az utasoknak szállást adni, 5. a rabszolgákat kiváltani, 6. a betegeket látogatni, 7. a halottakat eltemetni.

Az irgalmasság lelki cselekedetei: 1. a bűnösöket meginteni, 2. a tudatlanokat tanítani, 3. a kételkedőknek jó tanácsot adni, 4. a szomorúakat vigasztalni, 5. a bántalmakat békével tűrni, 6. az ellenünk vétetteknek megbocsátani, 7. az élőkért és holtakért imádkozni.

Ezeknek egyikét-másikat közvetve gyakorolhatjuk; pl. aki a missziókat támogatja, szinte valamennyi irgalmassági cselekedet gyakorlását elősegíti.

² 1828-ban Turin közelében megalapította az „Isteni gondviselés kicsiny házát”, szegény betegek és nélkülözők számára. Napról-napra éltek, bízva jó emberek adományaiban. Ma átlag 7000 szegényt és beteget lát el ez a csodálatos intézmény.

26. §. Isten imádása

1. Az imádás Isten legfőbb uraságának elismerése szóval vagy liturgikus cselekménnyel.

Legfőbb urunk csak egy van, az Isten; azért imádás egyedül és kizárólag Istent illeti.

A liturgikus cselekmény, amellyel Istennek hódolunk, az áldozat. Áldozatot csak az Istennek szabad bemutatnunk.

Az Isten imádásának parancsa a tízparancsolat élén áll, mert Isten feltétlen uraságának elismerése a többi parancs kötelező erejének forrása.

2. Mikor áldozatot mutatunk be, *akkor valamely kedves tárgyunkat felajánljuk az Istennek, mint legfőbb Urunknak, Királyunknak.*

A régiek az *ószövetségben* bárányt, tulkot, kenyeret, bort stb. áldoztak. Az áldozat tárgyát oltárra tették és elégették, vagy legalább részben eledelül magukhoz vették. Ez azt jelentette, hogy Isten vendégségének részesei lettek.

Mi az *újszövetségben* kenyeret és bort áldozunk, de ezeket a pap átváltoztatja Krisztus testvé és vérévé. A mi áldozatunk tárgya tehát Krisztus teste és vére a szentmisében. Ugyanez volt a tárgya Krisztus áldozatának a keresztfán. A szentmise tehát a keresztáldozatnak vérontás nélkül való megújítása. Ez a legfölségesebb áldozat, amely mellett értéktelenné váltak és megszűntek az ószövetségi állat-áldozatok.

„Nem lelem én kedvemet bennetek, úgymond a seregek Ura, és a ti kezetekből nem fogadok én el eledel-áldozatot. Hiszen napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között, és minden helyen tiszta eledel-áldozatot áldoznak és mutatnak be az én nevemnek” (Mal 1,10 sk.). – Ezekkel a szavakkal jövendölte meg az Úr a zsidó papoknak az új és örök áldozat bekövetkezését.

3. Az emberiség őskorában az áldozat bemutatása a családfők és fejedelmek joga és kötelessége volt. Ilyen jogon mutatott be áldozatot Ábel, Noé, Ábrahám, Melkizedek, Mózes stb. Később külön osztály, a *papok osztálya* rendeltetett az áldozatok bemutatására. Izrael népénél maga az Isten választotta ki az istentisztelet szolgálatára Lévi törzsét, az áldozat bemutatására pedig Mózes bátyját, Áront, és leszármazottjait. Az újszövetségben Jézus az apostolokat és utódaikat tette papjaivá, azaz áldozat bemutatókká.

Áldozat és papság összetartoznak. Ahol nincs áldozat, ott nincs papság, ahol nincs papság, ott nincs áldozat.

A zsidóknál ma már nincsen áldozat, és nincsen papság, csak tanítók (rabbik) vannak. Templomuk sincs az áldozat bemutatására, csak imaházuk, zsinagógájuk van. Hasonlóképpen a protestánsoknál vannak prédikátorok, lelkészek, de nincsenek áldozópapok. A görögkeletiekénél ellenben van áldozat is és papság is.

4. Mindazok, akik az egy igaz Istenen kívül mást imádnak, a *bálványimádás* bűnét követik el. A pogányok imádták a Napot, Holdat és a csillagokat, sőt állatokat is imádtak, pl. az Ápisz-bikát Egyiptomban. Képeket faragtak isteneik ábrázolására és azokat is imádásban részesítették. A rómaiaknál a császárokat is istenítették.

Tágabb értelemben bálványimádók azok, akik valamely teremtményt tesznek meg végcéljuknak. Az Úr Jézus szólott a mammon imádóiról (Mt 6,24), Szent Pál pedig azokról, akiknek istenük a has (Fil 3,18). Az előbbieket a pénzért és vagyonért, az utóbbiakat az élvezetekért élnek. Vannak, akik a hatalmat teszik bálványukká. (Heródes, Hitler.)

5. A bálványimádás árnyékában született a babona és fennmaradt a legújabb időkig. A babonás ember teremtett dolgoknak, tárgyoknak vagy eseményeknek olyan erőt tulajdonít, amit

Isten nem adott nekik. Példák: patkót szegez ajtaja küszöbére, mert az szerencsét hoz; fél a péntektől, vagy a 13-as számtól, mert az a szerencsétlenség okozója stb.

Babonát szoktak úzni szent dolgokkal is, pl. szentelt érmekkel, ereklyékkel. A babonás jelleg ezek használatában különösen feltűnik azoknál, akik egyébként imádkozni sem szoktak. De nem babona a szentelt tárgyak és ereklyék tisztelete, ha bízunk az Anyaszentegyház imájában, aki azokat megáldotta, és a szentek közbenjárásában, akikre e tárgyak emlékeztetnek, és – ha megnyugszunk Isten akaratában.

A babona köréhez tartozik a *kuruzslás*, azaz varázsszavakkal és varázsszerekkel való gyógyítás; továbbá a *jóslás* tenyérből, kártyákból, csillagokból, sőt bizonyos értelemben a *spiritizmus* is.

6. A spiritiszták megholtak szellemét idézik és hisznek ezek megjelenésében üléseiken (szeánszaikon). Az Egyház szigorúan elítéli, és mint súlyos bűnt tiltja a szellemidézést. A megholtak szellemeit Isten nem engedi kíváncsi emberek játékos eszközévé tenni. Ha mégis közreműködnek szellemek a spiritiszta üzelmekben, ezek csak gonosz lelkek lehetnek, akik felhasználják az emberek hiszékenységét félrevezetésükre és az Egyháztól való eltérítésre.

Ami rendkívüli dolog a spiritiszták körében történik, az részben megmagyarázható még eddig eléggé nem ismert természeti erőkből. Ezeknek tudományos vizsgálatát az Egyház nem tiltja.

Az Egyház mindig harcolt a babona ellen és azt Isten ellenségének tekinti. Csak annyi köze van hozzá, amint az erdő tölgyének a körében burjánzó bolondgombákhoz. Jellemző az is, hogy a babona különösen ott terjed, ahol a józan vallásosság visszaszorul. Néhány év előtt Párizsban hivatalos kimutatás szerint 3660 iroda foglalkozott csillagjóslással, tenyérjóslással, kártyavetéssel. Vannak nagy francia újságok, amelyek cikkeikben a „népbutítás” ellen dörögnek, ugyanakkor sok pénzt keresnek jósnők címeinek hirdetésével.

A hitetlenek szeretik a vallást is a babonák körébe utalni. Mindenesetre nagyon érdekes és értékes „babona” volna az, amelynek az emberiség legnagyobb kiválóságait, sőt egész kultúráját köszönheti.

27. §. A szentek tisztelete

1. *Szenteknek mondjuk azokat a személyeket, akik hősiességben gyakorolták az erényeket Istenért, és akiket az Egyház ezért a szentek közé iktatott.*

Kezdetben a nép ítélete avatta a szenteket. Az apostolokat, az evangélistákat, a vértanúkat, a nagytekintélyű egyházi írókat minden külön eljárás nélkül szentekként tisztelte a hívők serege. Később az Egyház ellenőrizte ezt a tiszteletet, és tilalmazta például az olyan „vértanúk” tiszteletét, akik oktalanság és kihívó viselkedéssel maguk okozták halálukat; vagy nem fogadott el szenteknek olyan egyházi írókat, akik nyilvánvaló tévedést tanítottak, vagy valamilyen erkölcsi hibába estek. Tertullianus és Origenész kiváló egyházi írók ilyen okból nem nyerték el a szentek tiszteletét.

A mai gyakorlat szerint, amely a XII. századig nyúlik vissza, a boldoggá és szentté avatás a pápa családokhoz tartozó ítéletével történik. Ezt az ítéletet igen alapos vizsgálat előzi meg, amelynek szabályait az Egyházi Törvénykönyv írja elő (cann. 1999–2141). A szenttéavatást kanonizációnak is nevezzük, mert az új szentnek nevét beiktatják a szentek jegyzékébe, kánonjába. Akiket így szentekké avatnak, azok vallásos tiszteletben részesíthetők, azaz nyilvános imában fohászkodhatunk hozzájuk és közbenjárásukat kérhetjük, tiszteletükre az Egyház szentmisét és zsolozsmát rendel, képüket oltárra emeli stb.

Legáldásosabb lesz a szentek tisztelete, ha példájukat követjük.

A szentek tiszteletét egyházi nyelven „*cultus duliae*”-nak nevezzük. Az Isten tisztelete, illetve imádata a „*cultus latría*.”

A szenteket nem önmagukért tiszteljük, hanem inkább és főleg Istenért, akinek kegyelme bennük és általuk oly csodálatosan működött. A Szentírás nem egy helyen „Isten barátainak” nevezi a szenteket (Iz 41,8; Jn 11,11; 15,15). Maga Isten is megtisztelte őket, amikor nem egyszer fontos küldetéseket bízott rájuk, sőt csodatevő hatalommal ruházta fel őket. (L. az ószövetségben Mózes és a prófétákat, az újszövetségben az apostolokat.)

Tévesen ítélik meg tehát a szentek tiszteletét, akik Isten tiszteletének kisebbítését látják benne. Vannak ugyan tévelygők, akik pl. Szent Antal napjaként a hétnek keddjét nagyon buzgón tartják, a vasárnap megszentelését azonban elmulasztják; a templomban a szentek képei előtt leborulnak, de a főoltáron őrzött Oltáriszentség felé térdet nem hajtanak. Helytelen dolog volna azonban az ilyen ferdeségek miatt a szentek üdvös tiszteletét elvetni.

3. A szentek közül leginkább a *boldogságos Szűz Máriát* tiszteli az Egyház. Az ő tisztelete a „*cultus hyperduliae*.” Senkit Isten az emberek közül oly magasra nem emelt, mint Őt. Tiszteletében elől járt Gábor főangyal, aki malasztal teljesnek nevezte Máriát és áldottnak az asszonyok között. Istennek Fiát ő fiának szólíthatta, karján hordozta, ápolta, gondozta, kinszenvedésében a kereszt mellett jelenlétével vigasztalta. Az ő kérésére tette Jézus első csodáját, holott „még nem jött el az órája” (Jn 2,4). Közbenjárásával ma is legtöbbet tehet értünk az Istennél.

A szent Szűz fokozott tisztelete megnyilvánul imáinkban és abban, hogy neki van a legtöbb ünnepe, róla nevezték el a legtöbb templomot, számos kegyhelye van, ahová tömegesen zarándokolnak a hívek stb. Szent István példájára Mária tiszteletében mindig elől járt nemzetünk és különösen bízott a Nagyasszony pártfogásában. Ezen bizalmában nem is csalatkozott, miként azt Eszterházy Pál, nádor ismert imájában oly szépen kifejezte. Számos szép Mária énekünk őseink buzgó Mária tiszteletének meghatározó kifejezése. („Boldogasszony anyánk ...”).

A szentek tiszteletével összefügg a *képek és ereklyék tisztelete*. Ez épp oly természetes, mint szüleink képének, vagy a tőlük maradt kedves emléktárgyaknak tisztelete és kegyeletes őrzése.

Az ereklyék közül különösen értékesek számunkra a vértanúk tetemei, legértékesebb pedig Jézus keresztlélek bármily kis darabja. Nekünk, magyaroknak drága ereklyénk Szent István koronája, palástja és jobbja.

A keresztes hadjáratok idején hamis ereklyéket hordoztak és terjesztettek keletről. Az Egyház a visszaélések elkerülésére bevezette az ereklyék hitelesítését és lepecsételt ereklyetartóban való őrzését. Szigorú büntetés terhe alatt megtiltotta az ereklyék árusítását.

Az ószövetségben Isten tiltott minden képet, szobrot és ábrázolást. A képek tisztelete ugyanis a pogányok bálványai miatt a zsidó népre nézve a bálványimádás veszélyével járt. Az újszövetségben ez a veszély megszűnt, ezért a régi törvény értelmét veszítette. Most már a képek és szobrok tisztelete megengedett, sőt dicséretes és üdvös szokás lett. Az Isten Fia megtestesült és ábrázolhatóvá lett, hasonlóképpen ábrázolhatók az evangéliumok szereplői és eseményei. Az Anyaszentegyház ezeket az ábrázolásokat felhasználja a hívek oktatására (biblia pauperum³), templomaink és házaink díszítésére és áhítat keltésére. A képek és szobrok pártolásával az Anyaszentegyház a művészeteket fellendítette, ami elvülhetetlen érdeme és dicsősége.

A VIII. században támadt a képrombolók eretneksége. Velük szemben a VII. egyetemes zsinat Niceában a képek tiszteletét megvédte és a képrombolókat elítélte (787).

A hitújítók közül Kálvin tilalmazta erőlyesen a képek tiszteletét, és ezzel, mint egyéb újításával is, az ószövetséghez tért vissza.

³ „A szegények bibliája”-nak nevezték azt a bibliai szentképsorozatot, amely egyszerű (szegény) emberek vallási oktatását szolgálta.

28. §. Az ajkak imája. A külső istentisztelet, a közös istentisztelet

1. Imádkozni általában ajkunkkal szoktunk, bár gyakori atisztán elméleti ima.

Amikor imádkozunk, akkor Istennel beszélünk. Isten ennél a beszélgetésnél látszólag néma, tudjuk azonban a kinyilatkoztatásból, hogy kedvesen veszi és meghallgatja imánkat.

Jézus nemcsak buzdított az imára, hanem példát is adott rá, és megtanított a legszentebb imára, a *Miatyánkra*.

Nincsen vallás ima nélkül. Az ószövetségi Szentírás szebbnél szebb imaszövegeket hagyott ránk, ezek közül kiemelkednek a zsoltárok. 150 zsoltár van és Dávid király nevét viselik, bár nem minden zsoltár származik tőle. A Szentlélektől ihletett költemények ezek, bennük majd Isten dicsőítése csendül meg, majd a könyörgés és hála, vagy az alázatos bűnbánat érzése ölt magasztos formákat. Ezek a költemények mind tartalmi, mind formai szempontból is a világirodalom páratlan remekei.

Az újszövetség imái közül említettük már a legszentebbet, az Úr imáját. Nagyon szép imánk még a *Magnificat*, amellyel a Boldogságos Szűz magasztalta Istent Szent Erzsébet látogatásakor, és a *Benedictus*, amellyel az öreg Zakariás, Keresztelő Szent János atyja, adott hálát fia születésekor. Mindkettőt beiktatta az Egyház a liturgiájába.

2. Az ima szükséges volta következik abból, hogy teremtmények vagyunk, és hogy eszes teremtmények vagyunk. Az eszes teremtmény megismeri urát és alkotóját, és *imádattal* hódol neki. Ezt teszik az angyalok is. És amit így a természet sugall nekünk, azt szentesíti a gyakorlat és a pozitív törvény. Az imagyakorlat az Egyház kezdetétől meg volt a hívek között, a pozitív isteni törvény pedig a tízparancsolat I. parancsolatában nyert szóbeli kifejezést.

Teremtmény voltunkból következik *függőségünk* is Istentől. Adományaira szükségünk van, és ezeket kérni kell. Ha pedig teljesítette kérésünket, illik hálát mondanunk. Gyarlóságunkból következik bűnös voltunk, ami miatt bocsánatért kell esedeznünk. Eszerint imánk célját tekintve négyféle lehet:

*imádó,
kérő,
hálaadó és
engesztelő.*

Szent Pál apostol buzdítja a theszaloniaikat: „Szüntelenül imádkozzatok! Mindenben hálát adjatok, mert ezt akarja az Isten mindnyájatoktól Krisztus Jézusban” (1Tessz 15,17).

Ő maga szüntelenül imádkozott, miként leveleiből kitűnik. Az ima adott neki erőt sok nehézségben és szenvedésben, és szerezte meg számára Isten áldását működésében. „*Ascendit oratio, descendit gratia.*” Felszáll az ima és leszáll a kegyelem.

Az ima nem hangulat dolga, de kötelesség.

3. Hogy jól imádkozunk, *ájtatosan* kell imádkoznunk, azaz Isten jelenléteire kell gondolnunk és szavainkra figyelmeznünk. Akaratlan elszórakozás nem csökkenti imánk értékét. Természetesen távol kell tartanunk magunktól az elszórakozás külső okait, mert ha valaki az ima közben pl. rádiót hallgat, vagy a templomban a jelenlevőket vizsgálja, akkor ő maga oka szórakozottságának. Az ájtatosság minden imának szükséges tulajdonsága. Nagyban elősegíti azt a megfelelő testtartás: kézösszetétel, térdeplés, szemek lehunyása... Csak ne legyen ez affektált!

Jézus a samariai asszonynak azt mondta: „Lélek az Isten, és akik Őt imádják, *lélekben* kell Őt imádniuk” (Jn 4,24). Ezzel azonban nem az ima külső jeleit és a külső istentiszteletet akarta általában elvetni, hanem csak a *lélektelen* külső istentiszteletet. A külső istentiszteletre szükségünk van, és ilyent

Isten is előírt. Természetünk kívánja, hogy amit belsőleg érzünk, külsőleg is kifejezzük. Jézus maga külsőleg is mutatta áhítatát, és részt vett a zsidók külső szertartásain.

4. Egy másik feltétele a jó imádságnak az *alázatosság*. Aki Istenhez szól, nem beszélhet vele úgy, mint a farizeus a példabeszédben (Lk 18,10).

5. A kérő imának külön szükséges tulajdonsága az állhatatosság. Isten gyakran soká kéreti magát, és próbára teszi bizalmunkat. Első szóra nem mindig hallgat meg minket. Jézus mondotta: „Kérjete és adni fognak nektek, keressetek és találtok, zörgessetek és megnyitnak nektek” (Mt 7,7). Szent Mónika évekig imádkozott, míg elérte fiának, Ágostonnak megtérését.

Isten akaratában megnyugodva kell kérésünket előterjeszteni. A jó imát Isten mindig meghallgatja, és ha nem adja meg nekünk azt, amit kérünk, ad helyette üdvösebbet, hasznosabbat. Az Üdvözítő maga is így imádkozott: „Atyám, ha akarod, vedd el tőlem e poharat; mindazonáltal ne az én akaratom legyen, hanem a tied” (Lk 22,42).

Azt is mondta: „Bizony mondom nektek, amit csak kérni fogtok Atyától az én nevemben, megadja nektek” (Jn 16,23). Azért szoktuk imánkat befejezni e szavakkal: „A mi Urunk Jézus Krisztus által.”

6. Mikor kell imádkoznunk?

„Mindenkor imádkozni kell, és abba bele nem fáradni”, – tanította az Úr Jézus (Lk 18,1). Ezt természetesen nem úgy értjük, hogy szünet nélkül imát mormoljunk, hanem hogy *imádságos lelkiületben* éljünk, és ne essék nehezünkre bármikor Istenhez emelni szívünket. Olyan pozitív törvény nincs, amely kifejezetten előírná az imádság idejét, azonban a szokás és gyakorlat is teremthet törvényt. Ilyen szokás a keresztényeknél a reggeli és az esti ima. Szép gyakorlat az asztali áldás is és étkezés után a hálaadás. Reggeli, déli és esti harangszókra az Urangyalát imádkozzuk. Imádkozni kell testi és lelki veszedelemben, főleg kísértés idején. „Ébren legyetek és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne esetek” (Mt 26,41).

7. Saját szavainkkal is imádkozhatunk, sőt imádkozzunk is, de ugyanakkor becsüljük a *kötött szövegű* imákat, mert azok szentek áhítatából fakadtak és az Anyaszentegyház sok évszázados gyakorlatával megszenteltettek. A kötött szövegű imák elseje a *Miatyánk*.

Hívó keresztény életéből nem fognak hiányozni a röpimák, mint aminők: „Segíts meg, Istenem!” „Jézus, Mária légy velem!” „Uram, mindent a te nagyobb dicsőségedre!” stb.

A szóbeli imától különbözik az *elmélkedő* ima, amely az értelemben folyik, de az érzelmeket és akaratot is bevonja körébe. Az elmélkedésnél valamely igazságot tűzünk elménk elé, annak tartalmát minden oldalról szemléljük és vizsgáljuk, ugyanakkor pedig megfelelő érzelmeket is keltünk és jó elhatározásokat támasztunk szívünkben. Például: elmélkedünk a megtestesülés titkáról. Elgondoljuk miben áll ez, hogyan és miért történt. Felkeltjük a csodálat és hála érzelmeit Isten iránt, aki oly bölcsen, oly hatalommal és jóssággal készítette elő a megváltás művét. Elhatározzuk, hogy Jézus testére való tekintettel óvakodunk a testi bűnöktől és munkálkodunk testünk megszentelésén.

Az ún. *lelki gyakorlatok* ilyen elmélkedések sorozatából állnak.

9. Isten nemcsak magán-, hanem közös istentiszteletet is kíván. Ilyeneket már az ószövetségben is rendelt. A szent sátor, és később a jeruzsálemi templom a közös istentisztelet céljait szolgálta. Az újszövetségben a *szentmise-áldozat is közös istentisztelet*. Ezenkívül az Anyaszentegyház bevezette a papi zsolozsmákat, amelyeket a szerzetes házakban és káptalanokban ma is közösségben végeznek. Az Üdvözítő mondotta: „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben ott vagyok közöttük” (Mt 18,20). Ezek a szavak a közös istentiszteletre vonatkoznak.

Amikor pedig a közösségek, mint ilyenek (tehát állam, város, község) tartanak ún. „hivatalos” istentiszteleteket, ezzel kifejezésre juttatják az igazságot, hogy Isten uralma nemcsak az egyénekre, hanem a közösségre is kiterjed.

A közös imák legszebb formája, amikor a család tagjai a családatya vezetésével együtt imádkoznak szentkép, vagy szobor előtt. (Családi szentély.)

10. Az az erény, amely készséget teremt bennünk az imaéletre, a *jámborság* erénye. A jámborság nemcsak asszonyok dolga, bár ők készségesebbek belső áhítatuk külső kifejezésére. A férfias jámborság szép példáit adták nekünk történelmünk nagyjai: Szent István, Szent László, a kereszténység megszervezői ez országban; IV. Béla, ki fogadalmat tett a tatárjáráskor; Nagy Lajos, aki az 1350-i jubileumi szent évben seregével Rómába zarándokolt; Hunyadi János, aki halála előtt alázatos szívvel vette Krisztus testét Kapisztrán Szt. János kezéből; Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér, aki „Szigeti veszedelem” című eposzának bevezetésében Szűz Máriához fohászkodik; Rákóczi Ferenc, aki száműzetésében mindennap szentmisét hallgat; Eszterházy Pál nádor, akitől való a már említett gyönyörű felajánló ima a Magyarok Nagyasszonyához; Deák Ferenc, aki halálos ágyán papot kér, mondván: „nem vagyok én religio nélkül való ember” stb.

Ozanam, hitbeli kétségektől gyötörve, Párizsban betért egy templomba a Notre Dame de Victoire-ba, és ott látta az oltár előtt térdén állva imádkozni Ampère-t, a kiváló tudóst. Mindjárt elmúltak kétségei.

Lehetetlen, hogy üdvözljön, aki sohasem, vagy csak nagyon ritkán imádkozik.

II. parancs

„Isten nevét hiába ne vegyed.”

29. §. Az Isten nevének szentsége

1. Isten neve a szemita népeknél „Él”, többesben „Élohim”. Ez a többes a Szentírásban Isten fölségét és nem sokaságát fejezi ki (pluralis maiestaticus).

Az Üdvözítő a kereszten így kiáltott: „Éli, Éli, lamma szabaktani!” – „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem!”

Mikor Isten az égő csipkebokorban Mózesnek megjelent, akkor magát „Jahvé”-nak nevezte, ami annyit jelent: „Aki van!” Ugyanis egyedül Ő van szükségképpen, minden más csak esetlegesen van, és így megtörténhetik vele, hogy nincs.

A „Jahvé” nevet szent volta miatt a zsidók nem vették ajkukra, helyette inkább „Adonai”-t mondtak, ami urat jelent. A Jahve mássalhangzóinak egyesítéséből származik a „Jehova” név, mely tulajdonképpen műszó, eredeti jelentés nélkül.

2. Isten nevének szentségében osztozik *Jézus neve*. Ezt a nevet maga az Atya-Isten adta, és Szűz Máriával Gábor főangyal útján közölte. Kifejezi Jézus szabadítói, megváltói hivatását. Szt. Pál apostol írja a Philippiékhöz: „Jézus nevére minden térd meghajoljon: az égieké, a földieké és az alvilágiaké, és minden nyelv vallja az Atyaisten dicsőségére, hogy Krisztus az Úr”. (Fil 2,10).

Jézus másik neve *Krisztus*, magyarul „fölkent”, zsidóul „Messiás”. Ez a név a görög „krio”=„kenni” szóból ered. Az ószövetségben felkenték a királyokat, prófétákat és papokat, Jézus pedig az örökkévaló király, a legnagyobb próféta és a legfőbb pap. A zsidók már az ószövetségben ezzel a névvel illették az eljövendő megváltót.

Jézus neve görög nagybetűkkel IHSOS, rövidítve IHS. Gyakran látni így az Egyház jelképei közt. A görög Christos (Xristos) monogramja pedig .

3. *Jézus nevének erőt és hatalmat tulajdonítunk*. Ennek oka Jézus ígérete: „Bizony, bizony mondom nektek: amit csak kérni fogtok az Atyától az én nevemben, megadja nektek” (Jn 16,23). És a tanítványok örömmel mondták Jézusnak: „Uram, még az ördögök is engedelmessé válnak nekünk a te nevedben” (Lk 10,17). – Az első csodát a Szentlélek eljövetele után Szt. Péter és Szt. János Jézus nevében tették, mikor meggyógyították a sánta koldust a jeruzsálemi templom ún. Ékes-kapujában. (ApCsel 3,2 skk.)

4. Isten nevét sérti:

aki szent nevét hiába veszi,
aki káromkodik,
aki átkozódik.

a) Isten neve olyan *szent*, hogy azt nem használhatjuk közönséges indulataink kifejezésére (Úristen! Jézusom!). Nagy tiszteletlenség Isten nevét mindenféle üres, sőt léha beszédbe belekeverni. Csak imádság keretében, röpima, vagy fohász alakjában vegyük ajkunkra Isten szent nevét.

b. A *káromkodás* Istennek, Jézus Krisztusnak, a boldogságos Szűz Máriának és a szenteknek gyalázó szavakkal való illette. Sátáni bűn ez: káromkodástól visszhangzik a pokol. Nem is érthető ez a bűn másként, csak a sátán befolyásából.

A káromkodás sokszor a tehetetlen düh kitöréseként nyilvánul. Azt képzelik a bűnnek rabjai, hogy ezzel könnyítenek magukon. Esztelenek, mert inkább súlyosan terhelik a lelküket.

A káromkodás az embertársak kegyeletes érzéseit is sérti, és azért durva lelkületre vall velük szemben is.

A durvaság legmélyebb fokáról tanúskodnak az ocsmány szavak, amelyet gonosz emberek sokszor káromkodásba kevernek.

A rossz szokás enyhítheti a káromkodás bűnét, de csak akkor, ha valaki megkezdte a komoly küzdelmet ez ellen a szokás ellen. Ilyenkor az akaratlan visszaesés nem esik beszámítás alá.

A káromkodás engesztelésére szoktuk mondani az „Áldott legyen az Isten” kezdetű fohászt.

c) Átkozódik az, aki Isten vagy az ördög nevével rosszat kíván valakinek. („Isten verje meg!” „Ördög vigye el!” és hasonlók.)

Szülők átka nem egyszer megfogant gyermekeiken!

5. A *szentségtörés* a szentségeknek, különösen a szentgyónásnak és áldozásnak méltatlan felvétele és Istennek szentelt tárgyak megcsúfolása, vagy meggyalázása. Szentségtörést követett el Baltazár babiloni király, amikor a jeruzsálemi templomból zsákmányolt szent edényekkel tivornyázott (Dán 5,3).

6. *Simonia* a szent dolgokkal való kereskedés. Nevét Simon mágustól kapta, aki pénzért akarta megvenni Szt. Pétertől az apostoli hatalmat. (L. ApCsel 8,18 skk.) Ez a bűn egy időben nehezen kiirtható fekélyként jelentkezett az Egyház testén. Elvilágiasodott püspökök pénzért szereztek a fejedelmektől hivatalukat és pénzért adták el a plébániákat. Sok méltatlan ember került így fontos egyházi állásokba. Szigorú büntetésekkel sikerült a bajt kiirtani. (Can. 2371, 2392.)

Szentségeket nem szabad pénzért kiszolgáltatni. Az egyházi hatóságtól megállapított illetéket (stólát) azonban elfogadni szabad, mert „méltó a munkás a maga bérére” (Lk 10,7).

30. §. Az eskü és fogadalom

Isten nevének tisztelete tartson vissza bennünket a vétkes eskütől és a fogadalom megszegésétől.

I. Az eskü

1. *Esküdni annyit tesz, mint Istent tanúbizonysággul hívni, hogy igazat mondunk.* Aki esküszik, hiszi és vallja, hogy Isten mindentudó, szent és igazságos, és így szolgál az eskü Isten tiszteletére.

Az Üdvözítő azt mondotta: „Egyáltalában ne esküdjete. Legyen a ti beszédeitek: igen, igen, nem, nem. Ami ezeken túl van, a gonosztól vagyton” (Mt 5,34 skk. Vö. még Jak 5,12). Voltak, akik ezen szavakból azt következtették, hogy minden eskü tilos. Ámde a Szentírás ismételten említi az esküt, mint Istennek kedves dolgot. „Féld az Istent – olvassuk Mózesnél –, és az Ő nevére esküdjél!” (Mtörv 6,13) Maga az Úr is esküdött a főpap előtt. (Mt 26,63 sk.) Mivel a Szentírás ellenmondást nem tartalmazhat, azért Jézus szavait úgy kell értelmeznünk, hogy legyen igazmondásunk és megbízhatóságunk közismert, és ezért ne legyen szükségünk esküre.

A könnyelmű és felesleges eskütől is óvakodnunk kell, mert minden szíre-szóra nem hívhatjuk Istent tanúnak.

Könnyelmű esküre példa Heródes, aki Szaloménak megesküdött, hogy megadja neki, bármit kér tőle. És a leány Keresztelő Szt. János fejét kérte (Mt 14,7.8).

Ha valaki bűnös dolgot eskü alatt ígér, ígéretét nem szabad teljesítenie. Az ilyen vétkezett akkor, amikor bűnös dolgot esküvel ígért, és újra vétkezik, amikor ígéretét teljesíti.

2. Célja szerint az eskü kétféle: *bizonysági és ígéreti* eskü. Az elsővel szavaink igazságát erősítjük, az utóbbival ígéretünket tesszük a közönségesnél ünnepélyesebbé és kötelezőbbé. Mintegy kezesnek kérjük fel az Úristent.

Az esküszegést nem egyszer láthatóan követte Isten büntetése. (Várnai csata 1444-ben.)

A házassági eskü, katonai eskü, állampolgári eskü sem pusztán formások, hanem komoly kötelezettségek vállalása. Az eskü szentsége és komolysága a társadalmi rend és biztonság egyik fontos pillére.

Az eskü feltételezi az Istenben való hitet. Ateisták tehát szoros értelemben vett esküt nem tehetnek, és mikor mégis „esküről” beszélnek, csak állításaik vagy ígéreteik ünnepélyes formáját kívánják hangsúlyozni.

A kikényszerített eskü a külső fórumon érvényes, de az egyházi hatóság feloldhatja (1317. kán. 2. §).

II. A fogadalom

1. *Amikor fogadalmat teszünk, akkor Istennek bűn terhe alatt ígéruünk olyan jó cselekedeteket, amelyre különben kötelezve nem lennénk.*

Szenteknek tett hasonló ígéret, Istennek tett ígéretnek számít.

Ha nem bűn terhe alatt akarjuk magunkat valamire kötelezni, akkor feltett szándékról, de nem fogadalomról van szó.

2. A fogadalom lehet *nyilvános*, ha az egyház színe előtt tesszük, pl. a szerzetesi fogadalom, és lehet *magán* fogadalom.

A nyilvános fogadalom lehet *egyszerű* vagy *ünnepélyes* aszerint, hogy az Egyház milyennek fogadja el.

Fogadalmat tehetnek közösségek is, pl. egy község, város vagy ország, ez esetben az ígéretet a törvényes képviselő teszi, és ők, illetve utódai felelősek a megtartásáért. Az ilyen fogadalmak kötelezik az alattvalókat is éppúgy, mint egyéb törvényes rendelkezések. (Szegec fogadalma az 1879-i árvíz után.)

3. Csak akkor kötelező a fogadalom, ha *kellő ismerettel és szabad akarattal* történik.

Kellő ismerete nincs annak az embernek, aki pl. szentföldi zarándoklatot fogad azt híván, hogy egy héten belül „gyalogosan” megfordulhat.

Szülők fogadalma gyermekük helyett ezt nem kötelezi, hacsak a gyermek felnővén, a fogadalmat szabad akarattal magáévá nem teszi. (L. Árpádházi Szt. Margit esetét.)

8. A fogadalom kötelező ereje *megszűnik*, ha teljesítése fizikailag vagy erkölcsileg lehetetlenné válik, vagy ha az számításán túl nagyon nehéz lett. Fizikailag lehetetlenné válik egy gyalog zarándoklat annak, aki közben megbénult. Erkölcsileg lehetetlen ugyanilyen zarándoklat annak, akinek egészsége komolyan megrendült. Nagyon nehézé válhatik annak fogadalma, aki tetemes pénzösszeget ígért és közben súlyos anyagi veszteség érte.

Kellő okból *felmentést* kérhetünk fogadalmunk alól.

Felmentést a püspök, illetve helyettese adhat, fenntartott esetekben a római pápa. A fenntartott esetek közé tartoznak a nyilvános fogadalmak (tehát a szerzetesi fogadalmak is), továbbá a magán fogadalmak közül az örökös és teljes szüzességi fogadalom, amelyet valaki a betöltött 18. életév után tett, végül az a magán fogadalom, hogy valaki ünnepélyes fogadalmas szerzetbe lép.

A Szentírás mondja: „Ha fogadtál valamit Istennek, ne késsél azt megadni, mert nem tetszik neki a meg nem tartott ígéret; bármit fogadj is, add meg. Sokkal jobb nem tenni fogadást, mintsem megfogadni valamit és az ígéretet nem teljesíteni” (Préd 5,3 sk).

Fogadalomra példák a Szentírásból: Jakok fogadalma (Ter 28,20–22); Jekté fogadalma (Bír 11,30 skk.); Sámuel anyjának fogadalma (1Sám 1,11); Szent Pál fogadalma (ApCsel 18,18.21.23 skk.).

A megfontolatlan fogadalomra is áll, amit a könnyelmű esküről mondtunk. (L. [30. §. 1.](#))

III. A szerzetesi fogadalom

1. A szerzetesek *hármias fogadalmat szoktak tenni: a tisztaság, a szegénység és az engedelmisség fogalmát.*

A *tisztaság* fogalmával lemondanak a házasságról és Istennek tett külön ígérettel kötelezik magukat, hogy kerülnek minden bűnt a VI. parancsolat ellen: gondolattal, szóval, cselekedettel.

A *szegénység* fogalmával lemondanak a személyi tulajdonról. Amit tudásukkal, munkájukkal, örökléssel vagy más módon szereztek, az nem lesz az övéké, hanem a szerzetesi közösségé. A szerzetesi közösség viszont kötelezi magát tisztaság eltartásukra.

Az *engedelmisség* fogalmával a szerzetes aláveti magát feljebbvalója akaratának, az általa kijelölt szerzetházba költözik és a neki beosztott munkakört tölti be.

2. A házasságról való lemondást, a szerzetesi szegénységet és engedelmisséget az Úr Jézus nem parancsolta, hanem csak tanácsolta (Mt 19,21). Azért ezeket az erényeket evangéliumi tanácsoknak nevezzük.

3. A szerzetesi fogadalmak *nyilvános* (nem magán) fogadalmak, mert azokat az Egyház színe előtt teszik. Közöttük vannak ünnepélyesek és egyszerűek. Az előbbieket a megkísérelt házasságot érvénytelenné teszik, az utóbbiak csak tilossá, azaz: akik ilyen egyszerű fogadalommal házasságot kötnek, feltéve, hogy nem felszentelt papok, érvényesen esküsznek, de súlyosan vétkeznek.

III. parancs

„Megemlékezzél arról, hogy az Úr napját megszenteljed.”

31. §. Az Úr napja

1. Mózes II. könyvében olvassuk:

„Emlékezzél meg arról, hogy a szombat napját megszenteljed. Hat napon dolgozzál és végezd minden dolgodat, a hetedik napon azonban az Úrnak, Istennek szombatja vagyon: semmiféle munkát se végezz azon se te, se fiad, se leányod, se rabszolgád, se barmod, se a jövevény, ki kapuidon belül vagyon. Hat napon alkotta ugyanis az Úr az eget és a földet, meg a tengert és mindent mi bennünk vagyon, de a hetedik napon megnyugodott: ezért áldotta meg az Úr a szombat-napot és ezért szentelte meg” (Kiv 20,8 skk.).

Ez idézetből azonnal megismerhetjük a szombat erkölcsi célját. Emlékezetében akarja tartani a zsidóknak a Teremtő Istent, és ébren tartani tiszteletét. A fizikai cél is kiviláglik a szövegből: pihenést akart biztosítani a testnek, és kíméletet a szolgának és baromnak.

2. Az Újszövetségben a *vasárnap* lett az Úr napja, mert ezen a napon támadt fel Jézus, és nyert befejezést az újjáteremtés, azaz a megváltás.

Az Újszövetségben az Úr napja megszabadult a szombat törvényeinek merev béklyóitól. A farizeusok ugyanis még a gyógyítást is tiltották szombaton. Számos korlátozással tették terhessé ezt a napot, amelyet Isten a lélek felüdülésére rendelt. Velük szemben Jézus hangoztatta: a „szombat az emberért van, és nem az ember a szombatért” (Mk 2,27).

3. A vasárnap megszentelésének első követelménye a *munkaszünet*.

Az üldözések idején a vasárnap megszentelése csendben, feltűnés nélkül történt. Nagy Konstantin után állami törvények biztosították a vasárnapi munkaszünetet, hogy így a rabszolgák és katonák is elmehessenek istentiszteletre.

A középkorban munkaszünetre és ugyanakkor a kötelező misehallgatásra még jobban ügyeltek és ezzel akadályozták a jobbágyok és munkások kizsákmányolását. Az újkorban állami törvények is biztosítják a dolgozók vasárnapi pihenését, családtagjaik találkozását és együttlétét, a rokoni és baráti kapcsolatok ápolását. Sajnos, széles tömegek körében a vasárnap pusztán profán pihenési és szórakozási alkalom lett, minden vonatkozás nélkül Istennel. A test ilyen ünneplés mellett talán pihen, a lélek azonban üres marad, ha ugyan be nem mocskolják bűnös szórakozások.

A vasárnapi kötelező munkaszünet az ún. „szolgai” munkákra vonatkozik, azaz olyan munkákra, amelyeket az ókorban a rabszolgákra hagytak, és amelyek inkább a testet foglalkoztatják. Ma ezeket a munkákat földművesek, kézművesek és gyári munkások végzik, azért helyesebben *köznap* munkáknak nevezzük őket.

A köznap munkák végzése vasárnap szórakozásból sincs megengedve, pl. kertnek ásása.

A kötelező vasárnapi munkaszünet alól általában fel vannak mentve a *közüzemek dolgozói*: vasutasok, járművek vezetői, áramszolgáltatás, karbantartás munkásai stb. Általános felmentésre ok lehet valamely természeti csapás vagy veszedelem, így: árvíz, tűzvész ... Egyes hívek felmentve érezhetik magukat, ha nagyobb károsodást kell elhárítaniuk, pl. a termények romlását esős időben.

Kellő indokból egyes esetekben *felmentést adhat* a vasárnapi munkaszünet alól a helyi plébános. A szentmise hallgatása azonban ilyenkor is kötelező.

A bűnnek súlya általában a munka idejétől függ.

b) A vasárnap megszentelése nem történik tisztán nemlegesen, azaz csak úgy, hogy köznap munkát nem végzünk. A megszentelés tevőleges közremunkálkodást is kíván és ez történik a

szentmishallgatással. A munkaszünet ezt a célt is szolgálja, hogy ráérjünk szentmisét hallgatni. A törvény kifejezetten előírja: „vasár- és ünnepnap misét becsületesen hallgass.”

A szentmishallgatás súlyos bűn terhe alatt kötelez minden katolikus keresztényt, aki életének 7-ik évét betöltötte.

A törvénynek az tesz eleget, aki a szentmisén eleitől végéig figyelemmel részt vesz. Aki csak fizikailag van jelen, pl. a pad alatt regényt olvas, nem hallgat becsületesen és érvényesen szentmisét. Jelenlétnek számít a mishallgatók tömegével való összetartozás, még akkor is, ha esetleg valaki kiszorul a templomból.

A szentmisének három *főrésze* van: a felajánlás, átváltozás és áldozás.

Aki a szentmisének egy főrészét elmulasztja, nem tesz eleget a szentmishallgatás kötelezettségének. Súlyosan vetkezik az is, aki állandóan elmulasztja a nem főrészeket, pl. mindig evangélium után érkezik, vagy áldozás után mindig távozik. A törvényt nem lehet kijátszani, illetve ennek enyhébb rendelkezéseivel nem szabad visszaélni. (Contemptus legis!)

Egyébként a nem főrészek mulasztása bocsánatos bűnnek számít.

Aki elkésett, a felajánlást és megelőző részeket pótolhatja a közvetlen utána következő misében, az átváltozásnak és áldozásnak azonban egy misében kell lennie.

A társadalmi illemszabályokat tartsuk meg az Úristennel, illetve Isten szolgálóival szemben is. Nem illik elkésni a szentmiséről. Vendégségből sem szökünk meg az asztalbontás előtt, a szentmiséről sem szaladunk el, mielőtt a pap az oltárt elhagyta.

A türelmetlen távozás a szentmiséről kényszeredett lelkeletről tanúskodik, és rontja a szentmishallgatás érdemét: „Hilarem datorem diligit Dominus” (2Kor 9,7). Jószívvvel hozzuk meg Istennek az áldozatot! „Az Úr a jókedvű adakozót szereti”.

Bár a napnak peremén: reggel vagy este hallgatott szentmise is teljesíti a törvényt, érdemesebb a vasárnap derekának megszentelése úgy, hogy a délelőtti nagymisére megyünk.

A szentmisére vigyünk magunkkal misszálét!

c) A vasárnap megszentelését a szentmisén kívül egyéb jócselekedetekkel is gyakorolhatjuk, így: részt vehetünk a délutáni litánián vagy vecsernyén, beteget látogatunk, lelki olvasmányt végzünk stb.

Amilyen a vasárnap, olyan lesz a hét. Az Úr napjának áldása szétárad a rákövetkező napokra.

IV. parancs

„Atyádat és anyádat tiszteljed!”

32. §. A gyermeki kötelességek. A szülők kötelességei

1. A IV. parancs Isten tételes törvénnyé tette azt, amire már a természeti törvény is kötelez minket.

A szentírás számos helyen ajánlja ezt a törvényt: „Kincseket gyűjt, aki anyját tiszteli – mondja a Bölcs –, aki atyját tiszteli, örömét találja majd gyermekeiben” (Sir 3,2). „A varjak vájják ki annak szemét, aki atyját csúfolja, vagy öreg anyját megveti” (Péld 30,17). „Kialszik annak gyertyája, aki atyjával vagy anyjával megvetően bánik” (uo. 20,20).

Hosszú életet ígér Isten annak, aki szüleit tiszteli (Zsolt 20,12). Ez az ígélet az evilágias izraelitáknak szólt, mi főleg az örök életre gondolunk, mikor ezt az ígéletet halljuk.

A szülők tiszteletéből következik minden felsőbbség tisztelete, azért a IV. parancs a társadalmi rendnek is alaptörvénye.

A szülőket *tisztelet* illeti, mert ők a gyermekek előtt Isten helyettesei és így Isten tekintélyének részesei. A tisztelet tehát kijár nekik, függetlenül emberi gyarlóságaitól. Istentől rendelt gondozók ők, amikor a gyermeket táplálják és nevelik, és akkor is, amikor őt nevelő szándékkal büntetik. „Gyűlöli a fiát, ki kíméli a pálcát” – mondja a Példabeszéd (13,24).

A tisztelet külső jelei a kézcsók, a köszöntés, a hallgatás, ha ők beszélnek, a felállás, ha érkeznek stb. A szülők tisztelete ellen vét, aki velük felesel, aki egyszerű szüleit szégyenli vagy lenézi, aki mások előtt róluk kicsinylően nyilatkozik, vagy hibáikat kibeszéli stb.

2. A gyermek *engedelmességgel* is tartozik szüleinek, mert ők természetes feljebbvalói. A család a társadalom sejtje, és miként a társadalom nem állhat fenn az alattvalók engedelmessége nélkül, hasonlóképp a család sem felelhet meg hivatásának a gyermekek engedelmessége nélkül. Azért írja az Apostol: „Gyermekek mindenben engedelmeskedjete szüleiteknek, ebben van kedvtelése az Úrnak” (Kol 3,20). Nagyobb gyermekeknél a szülők parancsa figyelemmel lesz a fejlődő önállóságra, de míg a gyermek a házban van, alkalmazkodnia kell a ház rendjéhez, amelyet a szülők megszabnak. Amiben pedig az isteni és emberi törvény az érett gyermeknek szabadságot biztosít, pl. a pályaválasztás, vagy a jegyes megválasztásában, *illik a szülők tanácsát kérni és meghallgatni*.

Különösen fájdalmasan érinti a szülőket, ha serdülő, vagy felserdült gyermekük ilyféle szavakkal utasítja vissza őket: „Anyám, te ezt nem érted!” Bár az ifjabb és öregebb nemzedék között természetes a felfogásbeli különbség, a gyermeki tiszteletnek és szeretetnek át kell hidalnia ezt a különbséget. Éppen a család van hivatva arra, hogy a fiatalabb és öregebb nemzedéket szeretetben összekösse.

3. Hála és szeretet illeti a szülőket, mint Isten után a gyermek legnagyobb jótevőit. Ezer gond és áldozat a szülők része, és ők a gyermekkel ezt nem éreztetik. Az apai szeretet gyengéd szigorát és az anyai szeretet melegét bárki más nehezen pótolhatja. És ha a gyermek már felnőtt és önállóvá lett, a szülők akkor is mellette állnak aggódó gonddal, jóakarató tanáccsal, erkölcsi és anyagi segítséggel.

A szülők iránt való szeretetet sérti, aki szüleit szóval vagy cselekedettel bántalmazza, rossz életével és viselkedésével megszomorítja, betegségükben, öregségükben, szegénységükben elhagyja.

Közmondás: egy anya könnyebben eltart nyolc gyereket, mint nyolc gyermek egy anyát.

4. *A szülőknek is vannak kötelességeik gyermekeik iránt.* Szent Pál mondja: „Aki övéinek, főképpen házanépének gondját nem viseli, megtagadja a hitet és rosszabb a pogánynál” (1Tim 5,8).

Hogy a gyermeket táplálni, ruházni, taníttatni kell, azt a pogány szülő is kötelességének ismeri. A keresztény szülő azonban ezeken túl más kötelességeket is ismer: a gyermek vallásos nevelését. Történik pedig ez nemcsak szóval, hanem példával is. Maga a családi légkör legyen vallásos: feszület és művészi szentképek mutassák, hogy katolikus házban vagyunk; legalább egyszer naponként közös családi ima, asztali áldás, a családtagok szerény magatartása és szemérmes viselkedése tegye vonzóvá az otthont.

Teljesen hamis elv az, hogy a család tagjainak egymás előtt „nincs mit szégyenleni”, azaz nem kell szemérmesnek lennie.

Vallásos nevelés nem képzelhető a vallási ismeretek közlése nélkül. Azért kötelességük a katolikus szülőknek gyermekük hitoktatásáról gondoskodni.

5. De a szülőknek nemcsak kötelességeik, hanem *jogaik* is vannak. Elsődleges és természetes joguk gyermekeiket az ő vallásos felfogásukban nevelni, hogy gyermekeik így ne csak testileg, hanem szellemileg is folytatásuk legyenek. Ennek a jognak megfelelőleg keletkeztek a különböző világnézetű iskolák. Hangsúlyoznunk kell, hogy a gyermek nem az állam tulajdona, miként azt Platón tanította. Mindenesetre joga van az államnak iskolai programot előírni, az iskolák felett felügyeletet gyakorolni, és így biztosítani, hogy a jövőző állampolgárok a szükséges tudással rendelkezzenek, államhű és hazafias szellemmel töltsenek.

6. A szülők jogai részben helyetteseikre, a *tanítókra és nevelőkre* is átszármaznak, azért őket is tisztelet és engedelmesség illeti a maguk hivatási körében.

A hatóságoknak tartozó engedelmességről pedig Szt. Pál azt írja: „Mindenki vesse magát alá a felettes hatóságoknak. Nincs ugyanis hatalom, csak az Istentől; amik pedig vannak, azokat Isten rendelte. Aki tehát ellene szegül a felsőbbségnek, szembeszáll az Isten rendelésével” (Róm 13,1).

Az ókeresztények azokban az időkben is imádkoztak a hatóságokért, mikor ezek üldözték őket. De nem vetették magukat alá rendelkezéseiknek, ha olyant kívántak tőlük, amit Isten tiltott, mert Isten törvénye megelőz minden emberi parancsot.

33. §. Az ember, mint társas lény

1. Az ember mindjárt kezdetben mint társas lény jelenik meg a földön: a házassági közösségben és családban, a törzsben és államban, az egyházban.

A házassági közösséget Isten létesítette. A Szentírás első fejezetében olvassuk: „Megteremtette Isten az embert, ... férfiúnak és asszonynak teremtette”. És megáldá őket az Isten, és monda: „Szaporodjatok, sokasodjatok és töltsétek be a földet” (Ter 1,27.28).

A családból fejlődött a nagycsalád, élén a pátriárkával.

Mikor Jákob pátriárka Egyiptomba költözött, nagycsaládjának 62 tagja volt. Ezekből 12 törzs származott, amelyeknek élén Jákob 12 fia és azok utódai állottak. A 12 törzset Saul, majd Dávid király egyesítette egy állammá.

Ez csak egy példa az állam keletkezésére, mert más módokon is keletkezettek és keletkezhetnek államok.

Nép és állam nem mindig esnek egybe, és egy államban többféle nép (nemzetiség) élhet. Népünket (nemzetünket) szeretni, az államot tisztelni tartozunk.

Rousseau elmélete a Társadalmi Szerződésről kitalált valami és a túlzó individualizmusból származik. Őszerinte az egyéné (individuumé) minden jog, de az egyének lemondhatnak jogaik egy részéről és átruházhatják azokat a közösségre, az államra. Azonban éppúgy vissza is vehetik azokat. Ezzel Rousseau szentesíti a lázadást és a forradalmat.

2. A család feje a férfi. Szent Pál írja: „Asszonyok engedelmeskedjete férjetekek, miképp illik az Úrban. Férfiák szeresséte feleséteket, és ne legyetek kemények irántuk” (Kol 3,18). Ugyancsak Szent Pál a férfi és asszony viszonyát egymáshoz hasonlítja Krisztus és az Egyház viszonyához, amelyet a szeretet hat át (Ef 5,22 skk.).

A keresztény asszony tehát nem rabszolgája a férjének, mint ezt pogány népeknél gyakran látjuk, hanem segítő társa. (Ter 2,18) A magyar nyelv „feleségnek” mondja a hitvest, elismerve ezzel egyenjogúságát. Viszont a feleség „urának” nevezi férjét, kifejezve ezzel az ő főségét a családban. Sok nőnek külön állása és keresete van, a szeretet és alázatosság az ilyen esetben is megóvja a keresztény nőt a család Istentől rendelt alkotmányának felforgatásától.

34. §. Az állam

1. Az állam is Isten rendelése. Fejlett kultúrájú nép nem maradhat a törzsi élet níveljén, hanem megszervezi a közösséget olyan feladatok megoldására, amelyek az egyéni erőket felülmúlják, mint pl. a honvédelem, a köznevelés és művelődés, a közlekedés és posta, közegészség, közellátás stb. Az állam nem végső forrása, de őre az erkölcsnek és a jognak. Neki is parancsol az Isten.

Szent Pál Apostol írja: „Nincsen hatalom, csak az Istentől” (Róm 13,1), az Üdvözítő pedig Pilátusnak mondotta: „Semmi hatalmad nem volna felettem, ha onnan felülről nem adatott volna neked” (Jn 19,11).

2. Mivel pedig az államhatalom Istentől van, gyakorlásában tiszteletben tartandók Isten törvényei. Az állam sem olthat ki ártatlan életet, másnak jószágát igazságtalanul el nem veheti, viszont joga van a közjó érdekében kisajátításokat eszközölni és adókat kivetni, de úgy, hogy ez az adókvetés ne legyen az alattvalók kifosztása.

3. Az állam jogait korlátozzák: a) az ember vele született jogai, ilyenek: a lelkiismereti és vallásszabadság joga, a családalapítás joga, a munkához való jog;

b) a család jogai, azaz jog a gyermekhez, az emberhez méltó lakáshoz, az örökléshez, a családi bérhez, sokgyermekes családoknál az adó mérsékléséhez, szociális támogatáshoz, fizikai és erkölcsi védelemhez.

A család fizikai védelme alatt értjük a családtagok munkaerejének védelmét a kizsákmányolás ellen.

Erkölcsi védelem alatt pedig a sajtónak, filmeknek, rádióknak, televízióknak komoly és szigorú ellenőrzését. A válásokat szépítő, sőt dicsőítő színdarabok, cikkek, előadások ellenségei a család szilárdságának, miért is küzdeni kell ellenük.

35. §. Az egyház

1. Az Egyházat *tisztelet* illeti. Ő a Krisztus misztikus teste, más szóval a tovább élő Krisztus. Feladata magasztos: a lelkek üdvözítése. Története dicsőséges: szenvedésekkel, győzelmekkel és alkotással teljes. Érdemei a tudományok ápolása és a művészetek fejlesztése körül halhatatlanok. Civilizációt teremtett, kultúrákat létesített. A szabadság védője volt a zsarnokság ellen. Áldásos tevékenységét folytatja a legújabb korig. Tiszteletünket nem csorbítják „méltatlan” tagjainak élete, vagy egyes vezetők „gyarlósága”, sőt gonoszsága. Ezeknek rossz hatását ellensúlyozza a szentek nagy száma és csodálatos tevékenysége.

2. Az Egyháznak *engedelmeskedni* tartozunk. Törvényhozó hatalma Istentől van (Mt 18,18), azért Istennek engedelmeskedik, aki neki engedelmeskedik, és Isten ellen lázad, aki ellene lázad. Az Üdvözítő ezt kifejezetten hangoztatta (Lk 10,16), és azt is mondta: „Aki az Egyházra nem hallgat, legyen neked mint a pogány és a vámos” (Mt 18,17). Az engedelmisség kötelessége alól nem old fel bennünket az egyházi törvényhozók bűnös vagy gyarló volta sem. Péter sem vesztette el a neki ígért hatalmat azért, mert háromszor megtagadta az Urat.

3. Az Egyházat *szereznünk* is kell, mint jószágos anyát. Nem üres szó az „*anyaszentegyház*” elnevezés. Mint anya szeret, imádkozik érettünk, óv és vezet minket a bölcsőtől a sűrű. Aki az Egyházat szereti, vele érez, vele ünnepel, vele örvendez és szomorkodik. („Sentire cum Ecclesia!”)

4. *Anyagilag* is támogatnunk kell Egyházunkat, mert anyagiak nélkül nem tudja fizetni szolgáit, nem tudja fenntartani intézményeit, és nem tud eleget tenni sem hithirdetői sem karitatív feladatainak. Az egyházi adó megfizetése tehát lelkiismeretben kötelesség.

Az állam hozzájárulását a papság fenntartásához kongruának nevezzük. Ez nem fizetés, hanem fizetés-kiegészítés, amely feltételez helyi jövedelmet.

5. *Egyház és állam viszonya* a történelem folyamán különbözőképp alakult. A középkorban a kettő szoros egységben élt, az egyházi törvények bekerültek az állam törvénytárába, és az állami törvények egyházi szentesítésben részesültek. Bár ez a szoros egység mindenütt megszűnt, ma is vannak államok, amelyekben a katolikus vallás államvallás, míg más vallások bevett vagy túrt felekezetek. (Olaszország, Spanyolország, Portugália.)

A felekezeti egyenjogúság esetében az állam egy vallást sem részesít előnyben, hanem egyenlőképp támogatja legalábbis az ún. történelmi keresztény vallásokat (katolikus, református, evangélikus).

Az új világrészekben (Amerika, Ausztrália) kezdettől fogva az Egyház és állam szétválasztásának elve érvényesült, azaz a kettő teljesen elkülönülve fejtette ki működését. (Szabad egyház szabad államban.) Ezt a példát követték egyes országok Európában is, az ilyen utólagos szétválasztást azonban az Egyház rendszerint ellenezte és megszenvedte.

Az Egyház és állam viszonyát nem egy országban az Apostoli Szentszékkal kötött megegyezések, az ún. *konkordátumok* szabályozzák.

V. parancs

„Ne ölj!”

36. §. Kötelességeink testünkkel szemben

1. Az emberi test a látható világ legjelesebb alkotása. Tökéletes szerveiben és arányos részeiben. Egyenes tartása is kiemeli az állatvilágból. Felemeltetett Isten Fiának megtestesülése által, megdicsőült az Ő feltámadásában és mennybemenetelében. Megszentelést nyert a különböző szentségekben, különösen a keresztségben, szent áldozásban és utolsó kenetben.

Az Egyház mindig kemény harcot vívott azok ellen az eretnokségek ellen, amelyek a testben ördögi alkotást láttak (manicheusok).

Ugyanakkor azonban, amikor az emberi testet megbecsüljük, tudatában vagyunk annak, hogy nálánál *nemesebb részünk a lélek*. A testet alá kell vetnünk a lélek uralmának Szt. Pál szavai szerint: „Lélek szerint járjatok, és nem fogjátok véghez vinni a test kívánságait” (Gal 5,16). Ő maga sanyargatta testét és szolgaságba veté, nehogy míg másokat tanított, valamiképp elvettessék. (1Kor 9,27).

2. Kötelességünk a *testet táplálni*. Az evés közös szükséglete az embernek és állatnak. De éppen e téren tud az ember legjobban az állat fölé emelkedni önkéntes mértékletességgel és megtartóztatással. Ennek a mértékletességnek nyilvánulnia kell nemcsak mennyiségben, de minőségben is: drága ínyencségek kerülésében. A mértékletesség nemcsak a léleknek, de a testnek is használ, mert megóv sokféle betegségtől.

Különösen veszélyes *az italban való mértékletenség*. Szenvedéllyé válhatik, és a test és lélek romlását idézheti elő. Amit az italos ember megiszik, annak árát legtöbbször felesége és gyermekei szájától vonja meg, kiket nyomorba dönt. Becsületét veszi embertársai, főképp legközelebbi hozzátartozói előtt. Lassanként képtelen lesz hivatási kötelességének betöltésére, és a közösség terhévé válik. A közlekedési balesetek túlnyomó részét az ital okozza.

Az alkoholizmus egyik fő oka a hitnek gyengülése. Vigaszért gyakran az italhoz folyamodik az, aki a vallás vigaszát elveszítette.

A mértéktelen dohányzás is sok betegség oka. Kiváltképpen veszedelmes nőkre, kik kisebb ellenállást tanúsítanak e szenvedéllyel szemben. Károsan befolyásolja náluk a magzat és az anyatej tisztaságát. A dohányfüst rontja a szoba (gyermekszoba) levegőjét.

3. *A testnek ruházása* is kötelességeink közé tartozik. A ruha véd az idő viszontagságai ellen, és óvja a szemérmert, az erkölcsiség pajzsát. Az emberi méltóság velejárója, azért súlyos megaláztatásnak számít, ha valakit ruhájától nyilvánosan megfosztanak. Az az állítás, hogy a mezítelenség látását meg lehet szokni, mások félrevezetésére irányul.

A ruha, különösen a női ruha, az érzékiségnek és fényűzésnek is eszköze lehet. Szt. Pál apostol írja Timotheushoz: „Megkívánom, hogy az asszonyok tisztességes öltözetben, szemérmertességgel és józansággal ékesítsék magukat, nem fodorított hajjal, arannyal, gyönggyel, meg drága ruhával, hanem ami istenfélelmet fogadó asszonyokhoz illik, jó cselekedetekkel” (1Tim 2,9).

4. A testi erők felfrissítését szolgálja *a pihenés, a játék és a sport*. A sportnak hátránya lehet a lélek elhanyagolása és eldurvulása, és az egészség (szív) romlása. A szellem kiválóságai észrevétlenül maradnak, a sportnak győztese világszerte ünneplésben részesülnek. Hanyatló korok jelensége ez.

Rekordhajhászó teljesítmények helyett a test tagjainak arányos fejlődését és a fizikai erők megőrzését szolgálja a rendszeres napi torna. A napirendbe beállítva az önfegyelmzésnek is hasznos eszköze.

Elvünk legyen: „mens sana in corpore sano!” egészséges lélek, egészséges testben!

A tánc is lehet üdülés. Ritmusa a lelket gyönyörködteti; a vele járó mozgás a testet frissíti. A különböző nemzetek táncaiban a nemzeti lélek jut kifejezésre. Sajnos azonban a tánc gyakran az érzékiséget szolgálja és bűnös indulatokat vált ki. (Szalomé tánca!). Zsúfolt terem rossz levegőjében soká folytatott tánc és a vele járó hevület az egészségre is komoly veszélyt jelent.

„Örüljete az Úrban, ismét mondom, örüljete!” (Fil 4,4)

37. §. Vétkek az emberi élet ellen

1. *Isten az élet ura.* Csak Ő tud életet fakasztani, a teremtmények az életet csak tovább plántálni tudják. Neki joga van az életet bárkitől bármikor elvenni. Szt. Pál apostol mondja: „Akár élünk, akár halunk az Úréi vagyunk” (Róm 14,8). Saját életünket sem vehetjük el. Az öngyilkosság minden látszat ellenére a legnagyobb bűnök egyike. Az evangélium Júdás öngyilkosságát örökítette meg elrettentő példaul.

2. *Az öngyilkosság okai* legtöbbször nem enyhítik, hanem súlyosbítják a vétket. Ilyen okok: lázadás Isten ellen, kinek akaratában az öngyilkos nem tud és nem akar megnyugodni; kétségbeesés a Gondviselés felől; földi javak elvesztése; családi viszályok; túlságos érzékenység; gyáva menekülés az élet nehézségei és feladatai elől... Az öngyilkosság annyira természetellenes, hogy sokan kétségbe vonják az öngyilkosok beszámíthatóságát és minden öngyilkosságot „pillanatnyi elmezavarnak” tulajdonítanak. A tapasztalat szerint azonban sok öngyilkos hideg megfontolással teljesen tudatosan készül tettének végrehajtására.

A legnagyobb tévedés az öngyilkosságot bátorságnak feltüntetni. Legfeljebb esztelen vakmerőségnek mondhatjuk az örök kárhozat veszedelmével szemben.

Az Egyház megtagadja a temetést az öngyilkostól, kivéve, ha erkölcsileg biztos, hogy nem ép elmével és megfontolással cselekedett, amit különböző jelekből következtethetünk, pl. súlyos idegbajból, terheltségből stb. (1240. kánon.)

3. Mivel a földi élet számunkra nem a legfőbb jó, (legfőbb jó az örök üdvösség,) ezért *kellő okból feláldozható*. Az ilyen önfeláldozás hősi erény, amelyre az Üdvözítő maga adott példát. „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, – mondta –, mint ha valaki életét adja barátaiért” (Jn 15,13). Ilyen esetben az ember vállalja a halált, de nem okozza. Közvetlenül (directe) magát megölnie az embernek soha semmi okból nem szabad.

4. Ártatlan élet kioltását *gyilkosságnak* nevezzük, és ez égbe kiáltó bűn (Ter 4,10). Súlyosbíthatják ezt a bűnt a körülmények (apagyilkosság, hitvesgyilkosság, rablógyilkosság stb.). A magzatölés is ide tartozik. Megölik, illetve kiirtatják a magzatot azok, akiktől joggal szeretetet és gondosságot várhatna. Ha orvos végzi az ilyen „műtétet”, súlyosan vét a hivatása ellen is, mert az orvosok nem azért vannak, hogy életet irtsanak, hanem hogy életet mentsenek.

A keresztség szentségétől és így talán az üdvösségtől is megfosztják a magzatot azok, akik őt megölik.

A magzatelhajtás bűnét az Egyház kiközösítéssel sújtja (2350 kánon, 1. §.).

Vannak, akik igazoltnak tartják a magzat megölését, valahányszor az az anya életét, vagy a nő becsületét fenyegeti. Azonban semmiféle jó cél nem teszi megengedhetővé az önmagában bűnös cselekedetet: a cél nem szentesíti az eszközt.

Isten az élet szuverén és kizárólagos oka lévén, nem engedhető meg az „euthanasia” sem, azaz gyógyíthatatlan betegek megölése avégett, hogy szenvedéseiktől megszabaduljanak. Ha ezen a címen ölni szabadna, sok ártatlan öreget, sőt szülőt is megfosztanának az élettől hozzátartozóik, akiknek terhére vannak, vagy akik az örökségre türelmetlenül várnak.

5. *Életünket, testiünk épségét és egészségét* kellő ok nélkül veszélynek nem szabad kitenni. Kellő oka van a papoknak, orvosoknak, ápolóknak, katonáknak, tűzoltóknak stb. hivatásuk gyakorlásában. Életveszélyes kísérletek, felfedező utak, a tudomány előmozdítása a közjó érdekében történnek, azért megengedettek. Súlyosan vétkeznek maguk és mások életének veszélyeztetésével azok a gépkocsivezetők, akik esztelenül gyorsan hajtanak, alkoholosan vezetnek, vagy nem tartják be a közlekedési szabályokat.

Az élet megrövidítését okozhatja féktelen erkölcstelenség, mértéktelenség ételben, italban. Mások életét rövidíti, aki embertársát, pl. szomszédját, hitvestársát tartósan keseríti, aki alattvalóit éhezeti, vagy agyondolgoztatja. A munkahelyek egészségtelen körülményei, veszélyes üzemekben az óvintézkedések elmulasztása súlyosan terheli a felelőseket.

A polgári társadalom értelmetlen és bűnös intézménye volt a párbaj, azaz két félnek előre megrendezett fegyveres viadala „a megsértett becsület” helyreállítására. Nem is szólva arról, hogy fegyverrel legfeljebb a testi ügyességet lehet bizonyítani, de nem a becsületet, gyakran előfordult, hogy éppen a sértett fél maradt holtan a porondon. Az Egyház kiközösítéssel sújtja nemcsak a párbajozókat, hanem a segédeket, orvosokat és nézőket is, mert mindezek közreműködésükkel, illetve egyetértésükkel elősegítik a párbaj lefolyását, illetve a párbaj-mánia elterjedését. (2351. kánon.)

6. Egyetlen megengedett ok az emberölésre a jogos önvédelem.

Ez háromféle alakban jelentkezhetik:

- a) *A nemzet jogos önvédelme* az ellenség igazságtalan támadása ellen;
- b) *a közösség önvédelme gonosztevőkkel* és a társadalmi rend felforgatására törő elemekkel szemben;
- c) *az egyén önvédelme* az életet, vagy az élettel egyenértékű javakat támadó más emberrel szemben.

Az első eset az igazságos háború esete, mikor is nem vétkezik a katona, aki a fegyveres ellenséget megöli. (Alanyilag az utolsó háborúk katonái mindkét oldalon meg voltak győződve ügyük igazságáról.)

A második eset a törvényes bírák esete, akik halálra ítélték a gonosztevőket és felforgatókat.

A harmadik eset többféle lehet: megeshetik, hogy útonálló támad meg valakit rablógyilkos szándékkal. A megtámadott a támadót megölheti, ha másként nem tud menekülni. Vagy: rablási szándékkal támadnak meg egy tanyát. A tanyás fegyverrel védheti vagyonát. A megtámadott nő is megölheti az erőszak szándékával rátámadó férfit. Az utóbbi két esetben az élettel egyenértékű javakról van szó. (Vagyon, női becsület.)

Meg kell jegyezni, hogy csak jogos önvédelem mentesít a büntől emberölés esetében. Tehát a szökésben levő rab nem ölheti meg az üldöző fegyvert, mert nem ő, hanem üldözője van igazságban.

Az önvédelem csak *a szükségesség határain belül* jogosít fel emberölésre. Ha másként menekedhetik a megtámadott, pl. elmeneküléssel, vagy a támadó megsebesítésével, akkor nem szabad ölnie.

A háborúról tudni kell a következőket: lefegyverzett foglyokat, védtelen polgárokat megölni közönséges gyilkosság.

Mivel a modern háború pusztító hatásai nem korlátozhatók harc-szintérré, a moralisták mindinkább tagadják erkölcsi jogosultságát. Nemzetközi vitákat nem fegyverrel, hanem tárgyalásokkal kell elintézni. Szent Ágoston írja: „Maioris est gloriae ipsa bella verbo occidere, quam homines ferro.” Nagyobb dicsőség magukat a háborúkat megölni szóval (tárgyalással), mint az embereket fegyverrel. (Ep. 229,2.)

A pápák ősi hivatásukat követik, amikor nem szűnnek meg békét sürgetni. X. Szt. Pius pápát sírba vitte az első világháború kitörése, amelyet nem tudott megakadályozni. XV. Benedek pápa 1917-es nagy békeakciója meghiúsult a háborús felek gyűlölködésén és önzésén. XI. Pius a zsoltár szavait idézte figyelmeztetésül az olasz–abesszin háború kitörése előtt: „Szórd szét Isten a háborúra vágyó népeket” (Zsolt 67,31). XII. Pius pápa mondása: „A háborúval semmit sem nyerünk, de mindent elveszthetünk.” XXXIII. János 1961-es karácsonyi szózata a szovjet hatalomnál is élénk visszhangra talált. Utolsó enciklikája pedig, „Pacem in terris”, a világbéke tanának magna chartája.

7. Nemcsak a test, hanem a *lélek épségét* is védi Isten törvénye. Akik lélekrombolást végeznek erkölcstelen beszéddel, írással, rádióval, televízióval, színművekkkel, mozarabokkal vagy rossz példával, azokat a Szentírás botránkoztatónak nevezi és jajt mond rájuk (Mt 18,7). Különösen a gyermekek megbotránkoztatását ostorozza az Úr, mert gyanútlan lelkük nem veszi észre a mérget, amelyet a bűnös tanítás vagy a rossz példa rejt magában. „Aki megbotránkoztat egyet a kicsinyek közül, akik bennem hisznek – mondotta –, jobb volna annak, hogyha malomkövet kötnének a nyakára és a tenger mélységére merítenék” (Mt 18,6).

Sajnos a *felelősség hiánya* és főleg az üzleti érdek nem sokat törődik a lelki kárral, amelyet művei okoznak.

Botránkozásnak hívjuk a felháborodást is, amelyet bennünk a nyílt rosszaság okoz. Ha ennek a felháborodásnak oka a botránkozó tudatlansága, akkor a „kisdedek (tudatlanok) botránya”-ról beszélünk. Pl. egyszerű hívő botránkozik plébánosán, aki pénteken húst eszik, amikor a péntek ünnepnapra esik. Ha a botránkozás oka a botránkozó rosszindulata, akkor *farizeusi botrányról* szólunk. A farizeusok botránkoznak Jézusnak legjobb szándékú és nemes cselekedetein is, irigységből, gyűlölködésből, pl. mert a bűnösökkel étkezett, vagy mert szombaton gyógyított.

A farizeusi botránkozással nem kell törődni, a „kisdedek” botrányát pedig lehetőleg el kell kerülni.

Papgyűlölő ateista botránkozik a plébánoson és szeretetlenséggel vádolja, mert az egyházi törvénynek engedelmeskedve nem temeti el az öngyilkost, aki teljes tudattal dobta el magától az életet. Ez is farizeusi botránkozás.

VI. és IX. parancs

„Ne paráználkodjál!”

„Felebarátod feleségét ne kívánd!”

38. §. A tisztaság erénye

1. *A tisztaság erénye készség a nemi ösztön féken tartására és csak Isten szándéka szerint való kielégítésre.*

Isten szándéka a nemi ösztönnel a fajfenntartás. Ez pedig a monogám házasságban történik.

Mivel a nemi ösztön erős érzelmi ingerrel, kielégítése pedig kéjjel, gyönyörrel jár, azért veszedelmessé válhatik, ha az ember nem uralkodik rajta. Az embert könnyen rabjává teszi. Tisztátalan képekkel betölti a képzeletet, és megbénítja a magasabb szellemi munkát. Lerontja az önbecsülést és felelősségérzetet, és nem riad vissza a legszentebb családi kötelékek szétrombolásától. Testi betegségeket okoz, népeket erőtlenné el és visz pusztulásba. Babilon, a régi Róma, Karthágó stb. példája mutatja, hogy hatalmas birodalmakat tud eltörölni a nemi ösztön féktelen uralma a föld színéről.

Maga a nemi ösztön és annak biológiai folyamatai csodálatosan célszerű funkciói a testnek, és mélységes tisztelettel tartozunk Istennek, aki ezeket teremtő működésének szolgálatába állította, és az ember teremtésénél külön meg is áldotta. (Ter 1,28.) Romlott lelkületről tanúskodik, aki a dolgokról szennyes ajkakkal beszél, és bennük csak ösztönös gyönyörök forrását látja.

A nemi tisztaságnak kétféle formája van: az *önmeztartóztatás* és a *házassági tisztaság*.

2. Mivel a gyermek nevelése, és tartós testi-lelki gondozása csak a házasságban van biztosítva, ezért a nemi ösztön kielégítését Isten *csak a törvényes házasságban* engedi meg. Akik nem élnek házasságban (ifjak, hajadonok, özvegyek), azok kötelesek megtartóztatni magukat, akik pedig házasságban élnek, házastársukon kívül mással nemileg nem érintkezhetnek. Ha az önmeztartóztatás Istenért, vagy általában magasabb célért történik, pl. vallási okból, vagy a művészetek és tudományok ápolásáért, vagy az öreg szülők eltartásáért stb.) akkor az tisztéletreméltó erény, amelynek hasznos gyümölcseit a családi, a társadalmi és vallásos életben egyaránt tapasztaljuk.

A Bölcsesség könyve így magasztalja a tisztaság erényét: „Be szép a tiszta nemzedék dicsőségében, mert halhatatlan az emlékezete, mivel ismeretes Isten és ember előtt. Ha jelen van, utánozzák, ha távozott, visszakívánják, és koszorúval a fején győztesen vonul fel az örökkévalóságban, miután elnyerte a szeplőtelen viadalok jutalmát” (4,1.2).

3. A kezdettől fogva gyakorolt önmeztartóztatást és a vele járó érintetlenséget *szűzi tisztaságnak* nevezzük. Ezt az erényt különösen az Úr Jézus és a Boldogságos Szűz példája szentelte meg. Nagy értéke a lelkiesség, a lélek emelkedettsége, amely az angyalokhoz teszi hasonlóvá az embert.

A szüzességet szeretik terméketlen erénynek feltüntetni. A valóságban ennek az erénynek mérhetetlen gyümölcsei voltak és vannak. A testi kötelékektől szabadon papok, szerzetesek és szerzetesnők népeket térítettek és neveltek, felbecsülhetetlen kultúrmunkát végeztek és ma is végeznek. Iskolákban, kórházakban önzetlenül működnek. Olcsó és megbízható munkaerők. A szüzesség és az Istenért vállalt nőtlenség a házasságnak is legjobb védőbástyája, mert ahol ezt a kettőt megbecsülik, ott a házassági tisztaságot is becsben tartják.

A latin szertartású papoktól az Egyház coelibátust kíván, részben hivatásuk szentsége miatt, részben, hogy fokozottabb mértékben éljenek hivatásuknak. (Vö. 1Kor 7,32 skk.)

Vannak, akiket a házasságkötésben akadályoznak körülményeik, pl. betegség, anyagiak hiánya, vagy nőknél: mert nincsen kérőjük. Ebből a kényszerűségből azonban erényt csinálhatnak, ha megnyugvással vállalják és Istennek ajánlják állapotukat, és ha azt a szeretetet, amelyet családjukra fordítanak, embertársaik javára és segítésére váltják.

Hogy az önmegtartóztatás az egészségre ártalmas, az részben rosszhiszemű ráfogás, részben az erkölcstelenség öngazolása. Ezer és ezer férfi és nő példája cáfolja ezt az állítást, akik teljes önmegtartóztatásban éltek és jó egészségben nagy kort elértek.

„Tombolja ki magát az ifjúság!” De miért kelljen az ifjúságnak egyáltalán tombolnia? Hiszen nem állat!

4. A házasi tisztaság nemcsak abban áll, hogy a házasi felek idegennel testileg nem érintkeznek, hanem, hogy magában a házasságban is tartózkodnak minden olyan természetellenes cselekedettől, amely a házasság célját megghiúsítaná és azt tisztán érzéki gyönyörök forrásává tenné. (Vö. Ter 38,6 skk.) A házasság elsődleges célja a gyermek. A gyermeket mint istenáldást fogadják a keresztény szülők.

Magyarországon 1950-ben 199 729 gyermek született. 1959-ben már csak 146 436. Ugyanakkor 103 880-an haltak meg. Ha a születések ily rohamos csökkenése folytatódik, bekövetkezhetik a halálesetek többlete. Így pusztulnak el a hanyatló népek, és helyüket egészséges új nemzetek foglalják el.

Egy hódmezővásárhelyi főorvos nyilatkozata: „különösen feltűnt, hogy az abortus-rendelet megjelenése után évről-évre kevesebb születés történik városunkban. Az elmúlt évben (1961-ben) 645 születés volt. 1953-ban városunkban 1082 újszülött látott napvilágot” („Hírlap”, 1962. febr. 21.).

És miért vonakodnak a házasiok a gyermekáldástól? Divatból. Divat lett az egy fiú és egy leány! Kényelemszeretettől: hogy a gyermeksirás ne zavarja őket, és hogy szabadon mehessenek moziba, társaságba. Áldozatkészség hiányából, mert a gyermeknevelés pénzbe is kerül és a pénzt az önzők inkább divatos ruházkodásra stb. költik. A gyermekáldások számának csökkenése egy országban biztos jele az önzés terjedésének.

Von Galen münsteri püspök, aki bátran szembeszállt Hitler náciizmusával, egy képecskére a következőket nyomtatta: „Családunkban a tizenharmadik gyerek vagyok, és örökké hálát mondok anyámnak, hogy tizenharmadiknak Istentől vállalt. Enélkül most nem lennék pap és püspök.” Igen sok szent és nagy ember származott sokgyermekes családból, és sokan, mint a most említett Galen püspök, éppen a kései születésekből.

Arany János szüleinek tizedik gyermeke, Móra Ferenc tíz közül a nyolcadik. Jókai Mór az ötödik gyermek volt a családban.

5. Az eszközök a tisztaság megőrzésére részint *természetesek*, részint *természetfeletti*.
Természetesek:

egészséges élet, mozgás a friss levegőn, mérsékelt sport, testedzés és az alkoholtól való tartózkodás;

tétlenség kerülése, hasznos foglalkozás;

bűnös alkalmak kerülése;

lovagiasság növel szemben, kiben a tiszta ifjú a Szűzanya képét látja, édesanyját, vagy hűgát, akit mint gyengébbet megvédeni tartozik mások durvaságaival, de a maga érzékiségével szemben is.

Természetfeletti eszközök:

imádság, különösen kísértés idején;
az őrzőangyalok tisztelete és szeretete;
ifjú szentek: Szt. Imre, Szt. Alajos, Kosztka Szt. Szaniszló, Árpádházi Szent Margit, Szent Ágnes, Szent Ágoston követése és pártfogásuk kérése;
a gyakori szentgyónás és szentáldozás;
rágondolás az utolsó dolgokra.

6. És vajon mit gondoljunk a művészet alkotásairól, amelyek az emberi testet ruhátlanul ábrázolják?
Ha céljuk az esztétikai szépség ábrázolása (Milói Vénusz), vagy valamely eszmének kifejezése (Michelangelo: Utolsó ítélet), nem vétkesek.

Ha azonban csak az érzékiséget és a szennyes üzleti érdeket szolgálják, mint nemtelenek elvetendők.

Aki nem képes meztelen szobrokat és képeket a művészet érzéketlenségével nézni, tartózkodjék tőlük. Minden esetre jobb e téren is tartózkodni, mint lelkünknek kárát vallani. (Vö. Mt 18,8 sk.)

39. §. Vétkek Isten VI. és IX. parancsa ellen

1. A farizeusok csak a külső cselekedetben láttak rosszat, Jézus *a tisztátalan gondolatokat és kívánságokat is* elvetette, mert a cselekedet kezdete a gondolat és a vágy, és mert ezeket is látja és utálja. „Mondom nektek – szólott –, hogy mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követ el vele szívében” (Mt 5,28). Mikor pedig kifogásolták előtte, hogy tanítványai evés előtt nem mossák meg kezüket, azt felelte, hogy nem az, ami a szájba bemegy, fertőz, hanem ami a szájból kijön, ti. a parázna beszédek, meg ezek okai: a tisztátalan gondolatok és kívánságok. (Mt 15,1–20)

2. Ezek szerint vétkek a tisztaság ellen a szemérmetlen gondolatok és kívánságok, ha készakarattal történnek, és nem küzdünk ellenük. (Delectatio morosa!)

Vannak, akiknek fantáziája át és át van itatva szemérmetlen képekkel és emlékekkel. Rendesen maguk az okaik, mert nem válogatták meg olvasmányaikát és szórakozásukat.

Vétkek továbbá:

szemérmetlen nézés, szemérmetlen beszéd és ilyenek hallgatása, szemérmetlen érintés önmagunkon vagy másokon, és minden szemérmetlen, illetve erkölcstelen cselekedet. Szt. Pál írja: „Ne ejtsétek tévedésbe magatokat: sem paráznák, sem házasságtörők, sem elpuhultak (önfertőzők), sem férfiakkal paráználkodó férfiak... nem fogják bírni Isten országát!” (1Kor 6,9 skk.)

3. A paráznaság bűnének fajtái: a vérfertőzés, ez közeli rokonok között fordul elő; a házasságtörés, ha a vétkezők egyike vagy mindkettő mással törvényes házasságban él, a fajtalanság (bestialitás) állatokkal való nemi érintkezés; a szodomain bűn egyneműek kéjelgése egymással; az önfertőzés a saját testén előidézett önkielégülés, – csupa olyan súlyos eltévelyedés, amelyekről Szt. Pál azt mondja, „szóba se jöjjen köztetek” (Ef 5,3).

4. A „szerelem” egy ifjúnak és egy leánynak (férfinak és nőnek) vonzódása egymáshoz testi és lelki értelemben egyaránt. Ha ez a házasság komoly szándékával jár, nem kifogásolható, sőt Isten tervei szerint van és nemes érzések forrása lehet. Ha csak az érzékek izgalmát szolgálja, veszedelmes játékká fajulhat (flört).

A nemes szerelem szép példáját nyújtja a Biblia Izsák és Rebekka, Jákob és Rachel, az ifjú Tóbiás és Sára történetében. A jegyesek vagy leendő jegyesek úgy imádkozzanak és vigyáznak, hogy tisztán léphessenek az Úr oltárához frigyük megkötésére. A házasság előtt való tartózkodás egymással szemben, záloga a hűségnek majdan a házasságban.

VII. és X. parancs

„Ne lopj!”

„Felebarátod házát, mezejét, se másféle jószágát ne kívánd!”

40. §. A tulajdonjog

1. Az embernek joga van tulajdonra, azaz olyan javakra, amelyeket magáénak mondhat, és amelyek fölött szabadon rendelkezhetik (magántulajdon).

A birtoklás még nem tulajdonjog. A tolvaj birtokolhat, de a lopott jószághoz jogot nem szerezhet.

A tulajdonjog az embernek őseredeti joga. Lehetővé teszi számára a jövőjéről és utódjairól való gondoskodást, és forrása olyan erényeknek, mint aminő a szorgalom, a takarékoság, a javak kímélése. A személyi függetlenségnek záloga és sokszor a szabad érvényesülésnek előmozdítója. (A személyi tulajdon tette lehetővé egy Széchenyinek alkotásait.)

XII. Pius mondta 1944. szept. 1-én rádióbeszédében: „Mikor az Egyház a magántulajdon elvét védelmezi, akkor magas etikai-szociális célt szolgál. Semmiképpen sem szándéka, hogy a dolgok jelenlegi állapotát egyszerűen minden kifogás nélkül támogassa, mintha abban az isteni akarat kifejezését látná, sem az, hogy a gazdagokat és tőkéseket a szegényekkel és nincstelennel szemben védje. Éppen ellenkezőleg: kezdettől fogva pártfogója volt az elnyomottaknak és gyengéknek a hatalmasok zsarnoksága ellen, és mindig védelmébe vette a dolgozók igazságos követelményeit minden igazságtalansággal szemben. Amire az Egyház leginkább törekszik, az a magántulajdon intézményének olyan alakítása, amilyennek annak az isteni bölcsesség és a természet rendje szerint lennie kell.”

A tulajdonjogot elismeri és védi a Szentírás, de rámutat veszélyeire is: „Könnyebb a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak bemenni a mennyek országába” – mondotta az Üdvözítő (Mt 19,24). „És senki két Úrnak nem szolgálhat, nem szolgálhat egyszerre az Istennek és a mammonnak” (Mt 6,24).

A vagyon szívtelenné és keményté teszi az embert. „Vigyázzatok és őrizkedjétek minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete.” (Lk 12,15. L. Júdás elrettentő példáját.)

2. A tulajdonjog nem abszolút, azaz nem feltétlen és korlátlan. A legfőbb tulajdonos az Isten, mi csak hasznélvezők és sáfárok vagyunk, és egykor számot kell adnunk javaink felhasználásáról.

A magántulajdonnak Isten rendelése szerint a *közösség javát* is kell szolgálnia. Mindnyájunknak joga van az élelemre, akárkinek földje is termelte azt. És a bányák és gyárak termékei nemcsak a tulajdonosnak, hanem a közösségnek is javát szolgálják. És ha a tulajdonos ezt figyelembe nem veszi, pl. földjét nem műveli, termését megsemmisíti, bányáját, gyárát ok nélkül lezárja, az államnak kötelessége közbelépni és a köznek érdekét megvédeni. Hasonlóképp, ha a tulajdonos képtelen birtokát gyümölcsöztetni.

Ugyancsak az állam dolga elejét venni annak, nehogy a javak birtokosai hatalmat szerezzenek maguknak a gazdasági élet felelőtlen irányítására és a politikai hatalom illetéktelen megszerzésére. *A bonum commune megelőzi a bonum privátumot.*

3. A magántulajdon mellett *közösségi tulajdon* is van, így az állami, községi, szövetkezeti, egyházi tulajdonok stb. Vannak javak, amelyeknek állami birtoklása kívánatos, ilyenek a vasutak, közutak, posta, erőművek... Egyes javak termelését és forgalomba hozatalát az állam fenntarthatja, hogy jövedelemforrásokat teremtsen magának. Így keletkeztek a különböző monopóliumok, a só-, a dohány-, a gyufa-monopólium stb.

4. Bár a tulajdonjog elvben minden embert megillet, az egyes ember *lemondhat* erről a jogáról. Ezt teszik magasabb cél érdekében a szerzetesek, akik szegénységet fogadnak. Maga az Úr Jézus a nincstelenek sorsát vállalta, és mondhatta magáról: „A rókáknak odúik vannak és az ég madarainak fészkeik: az Emberfiának pedig nincsen, hová fejét lehajtsa” (Mt 8,20).

5. A tulajdonnak elsődleges forrása a munka. „Méltó a munkás bérére” – mondja az Úr (Lk 10,7). Más forrásai a tulajdonnak a vétel, az öröklés, az ajándék, a javak természetes szaporodása és az ún. első foglalás, azaz az újonnan felfedezett vagy talált javaknak birtokba vétele. Az utóbbi tulajdonszerzésre ma már alig van alkalom, hiszen már minden le van foglalva.

41. §. A munka

1. *A munka olyan emberi feladat, amelyet az Isten már a teremtésben kiszabott.* (Ter 2,15.) Általa az ember mintegy dolgozótársa lesz Istennek, az Ő alkotásait tovább alakítja, módosítja, a teremtményeket szaporítja szükséglete szerint. Képességeit is fejleszti az ember a munkával és erkölcsét is óvja, mert a tétlenség kísértések és bűnök forrása.

2. A munka, amit végez, az embernek legszemélyibb tulajdona. A rabszolgától elvették munkájának tulajdonjogát és ezzel megfosztották személyiségétől és áruvá alacsonyították. A testi munkát a régi pogányok megvetették, szabad emberhez méltatlannak tartották. A *kereszténység visszaállította a testi munka becsületét.* Maga az Úr Jézus is testi munkával kereste kenyerét Názáretben.

3. *A munka sohasem lehet árucikk,* mint azt a kapitalizmus fénykorában tanították, épp oly kevésbé, mint maga az ember személye. A munka bérét tehát nem lehet a kereslet és kínálat szerint megszabni: ha sok van belőle olcsó, ha kevés, akkor drága. (Rendszerint sok volt belőle a tőkésnek előnyére). A munka a munkás létfenntartásának legtöbbször egyedüli forrása és eszköze. A munkabérnek tehát olyannak kell lennie, hogy az a munkás tisztességes megélhetését biztosítsa; hogy abból fenntarthassa önmagát és családot alapíthasson; és hogy a család tagjait, legalább is a nagyobbak hozzásegítésével, elláthassa. Adjon lehetőséget a munka a munkásnak arra is, hogy takarékosan élve magának tulajdont szerezhessen: házat, kertet, némi földet. Ezzel kiemelkedik a proletársorsból, azaz a létbizonytalanságból, és támasza lesz az államnak és a fennálló társadalmi rendnek egyaránt.

Minden embernek joga van a munkához. Ebből nem következik, hogy az állam köteles mindenkinek munkát adni, de köteles megteremteni a lehetőséget, hogy mindenki munkához jusson.

Az államnak kötelessége megvédeni a munkást a kizsákmányolástól, életének és egészségének veszélyeztetésétől. (Munkaidő! Egészségi és biztonsági intézkedések! Nők éjszakai munkája! Erkölcsük védelme a munkahelyen stb.)

4. A munka, bármily nemes feladat is az, nem életcél. Életcélunk az örök üdvösség, és a munka egyik eszköz ennek elérésére. Ezt tanította az Üdvözítő a talentumokról szóló példabeszédében, és ugyanabban kárhoztatta a tétlenségben élő haszontalan szolgát. (Mt 25,14 skk.) „Aki nem akar dolgozni, ne is egyék!” – írja Szt. Pál apostol a tesszalóniki hívekhez (2Tessz 3,10). Ez olyan munkakerülőknél szól, akik mások terhére akarnak élni, kivéve természetesen a betegeket, öregeket stb.

A munka és a munkás jogait fejti ki XIII. Leó pápa a „Rerum novarum” című pápai enciklikában.

42. §. Vétek a tulajdon ellen

1. A tulajdon ellen való vétkek:

a lopás és sikkasztás,
a rablás és csalás,
idegen jószágok visszatartása,
más javainak rongálása és pusztítása,
az uzsora.

Aki lop, az tolvaj, aki a rábizott javakat eltulajdonítja, az sikkasztó, aki erőszakkal veszi el a másét, az rabló, aki értéktelen vagy csökkent értékű árut teljes értékűnek tüntet fel és úgy árusítja, az csaló. Ezekhez csatlakozik az uzsorás, aki a törvényesnél magasabb kamatot szed megszorult embertársától, és az árdrágító, aki inséges időkből mesterségesen okoz áruhiányt, hogy többet kereshessen. A tolvajoknak és a rablóknak büntársa az orgazda, aki tudva vásárolja és adja el a lopott dolgokat.

Nem vétkezik lopással, aki végszükségben a máséból annyit vesz el, amennyivel a maga és övéi éhségét csillapítja.

A középkorban minden kamatszedés uzsorának számított. Ennek oka az volt, hogy akkor a pénz nem gyümölcsezett, hanem csak csereeszköznek számított. Mikor a földek kötöttsége megszűnt és gyárak létesültek, a pénzt gyümölcsezően lehetett befektetni ingatlanokba, gépekbe. Most már az igazság követelte, hogy azoknak az ingatlanoknak és gépeknek hozamában kamat vagy osztalék formájában részesüljön az is, aki pénzét odakölcsönözte, illetve befektette.

Ma már minden pénzt gyümölcsezően lehet elhelyezni, miért a kamatszedés megengedett, törvényesen megállapított határon belül.

2. A tulajdon ellen elkövetett *bűnnek nagysága* függ az elvett jószág értékétől, illetve az okozott kár nagyságától. Ha valaki szegény embertől lop, akkor a lopás halálos bűnnek számít, ha a lopott jószág értéke a munkás egy napi keresetét meghaladja. Nagyjövedelmű emberrel szemben a napi jövedelemnél kisebb kártétel is súlyos bűn lehet a közjó veszélyeztetése miatt.

3. *Aki másnak tulajdona ellen vét, köteles jóvátételre.*

A jóvátétel teljesítése vagy komoly szándéka nélkül nincs bűnbocsánat!

A jóvátételnek két formája van:

a) visszaadni az idegen jószágot (restitutio), b) megtéríteni az okozott kárt (satisfactio).

Az idegen jószág birtokosa lehet jóhiszemű (bonae fidei), pl. valaki nem is sejti, hogy amit vásárolt, az lopott jószág, vagy rosszhiszemű (malae fidei), ha tudja, hogy a jószág, amelyet vett, vagy ajándékba kapott vagy örökölt, lopásból vagy csalásból származik, mégis megtartja.

Ha valakinek *kétsége* van tulajdonának jogosságára felől (dubiae fidei), tartozik utánjárással bizonyosságot szerezni. Ha a kellő utánjárás nem jár eredménnyel, jóhiszemű birtokossá lesz; ha az utánjárást elmulasztja, rosszhiszeművé válik.

Ha valaki jóhiszeműen idegen jószág birtokába kerül és a jogos tulajdonos jelentkezik, tartozik az idegen jószágot visszaadni, még ha ez kárával is jár. „*Res clamat ad dominium*”: minden dolog a gazdája után kiált és hozzá ragaszkodik. Károsulásáért térítést követelhet onnan, ahonnan az idegen jószágot jóhiszeműen szerezte.

Más elvek: „*Res perit domino!*” Azaz, ha a jószág bárhol, bárkinél természetes úton elpusztul vagy elhullik, a kár gazdáját terheli.

„*Ex re aliena non licet ditescere*”, azaz senki sem gazdagodhatik igazságtalanul, más kárára.

A rosszhiszemű birtokló nemcsak az idegen jószágot tartozik visszaadni, hanem annak természetes hasznát is, pl. az eltulajdonított kertnek gyümölcsét, az ellopott tehénnek borját (*res fructificat domino*), továbbá a kárt, amely a jogos tulajdonost érte abból kifolyólag, hogy tulajdonát nem használhatta; tehát kártérítéssel tartozik az, aki másnak szerszámát ellopta, ha a

jogos tulajdonos a szerszámok hiányában dolgozni és keresni nem tudott. (*Lucrum cessans, damnum emergens.*)

A jóhiszemű tulajdonos az ilyen kártérítésre nem kötelezhető, a tárgyak természetes hasznát azonban (gyümölcs, borjú) a jogos tulajdonosnak átadni köteles. Mégis joga van ily esetben költségeit felszámítani és megtéríttetni; tehát joga van a kert műveltetési költségeit, a borjú takarmányát és esetleges gyógykezeltetési költségeit kérni.

Bonyolult kártérítési esetekben a bíróság szokott ítélni. Jogos bírói ítélet lelkiismeretben kötelezi a feleket.

A jobbiztonság érdekében az államok elévülési törvényeket szoktak hozni, amelyek megállapítják az időt, pl. 30 évet, amelynek elteltével a jóhiszemű birtokló birtoklásában többé nem háborítható.

4. A kártérítés (jóvátétel), kötelezettsége fennáll, valahányszor valaki felebarátja tulajdonát megrongálta vagy elpusztította, vagy ha felebarátját megakadályozta, hogy jogos tulajdonához, illetve járandóságához hozzájusson. A kártérítési kötelezettség feltételei: a) tárgyilag igazságtalan cselekedet, b) kártokozó cselekedet, c) alanyilag bűnös cselekedet. Pl. ha a kisgyermek széttépi a kezébe került papírpénzt, ez tárgyilag igazságtalan cselekedet ugyan, de alanyilag nem bűn, tehát kártérítési kötelezettség a kisgyermek részéről nem származik.

Kártérítési kötelezettség származik nemcsak az igazságtalan cselekedetből, de az igazságtalan cselekedetben való *közreműködésből* is. Aki, pl. örökös, amíg társai lopnak, jóvátételre köteles. Sőt az egész kárt meg kell térítenie, ha bűntársai a megtérítésben késlekednek, ellenben joga van tőlük utólag követelni, hogy a kártérítéshez arányosan hozzájáruljanak. Ugyanez áll külön-külön a bűnszövetkezet minden egyes tagjáról. (Egyetemleges felelősség = *Obligatio in solidum!*) De ha a bűnszövetkezet vezetője és parancsoló feje a kárt már jóvátette, a tagok semmire sincsenek kötelezve, hacsak a zsákmányban nem részesültek. Ez utóbbi esetben részüket visszaadni kötelesek annak, aki a kárt megtérítette.

Mulasztás is okozhat kártérítési kötelezettséget: pl.: az üzlet vezetője elnézi alárendeltjei lopásait; vagy ha a gyár raktárát kifosztják, mert az éjjeli őr aludt.

A kártérítés történhetik *titokban* is, ha a kár okozója becsület vagy személyi biztonság okából magát felfedni nem akarja.

Ugyancsak titokban kártalaníthatja magát a károsított, ha más módon kárának megtérítéséhez nem tud jutni. Lelkiismeretét terheli azonban, ha az ilyen titokban történő kártalanításnál túllépi a jogos határt.

Aki bármely okból kártérítéssel tartozik, nem kaphatja meg bűneinek bocsánatát, míg az okozott kárt jóvá nem tette; a rosszhiszemű adós sem, amíg adósságát ki nem fizette, illetve a jóvátételt vagy a kifizetést komolyan meg nem ígérte.

43. §. A szociális kérdés

1. *A szociális kérdés az emberek együttéléséből származó közösségi bajok megelőzésének és orvoslásának kérdése.* A jelenkor szociális kérdését a magántulajdonban jelentkező kiáltó ellentétek váltották ki.

Egyik oldalon a nyomor, másik oldalon az óriás vagyonok. Egészen természetes, hogy a nyomorenyhító akciókkal ilyen ellentéteket kiegyenlíteni nem lehet. Egyébként is a munkás nem alamizsnát, hanem jogos munkabért követel. Mivel pedig sokan a szociális bajok gyökerét a fennálló társadalmi rendben látták, magának a társadalmi rendnek megváltoztatását sürgették. Közöttük jelentőség szempontjából kiemelkedik Marx Károly, a szocializmus, illetve kommunizmus elvének hirdetője.

Bölcseleti téren Marx Károly *a történelmi materializmus* megalapítója. Tanítása szerint Isten, lélek, szellem nincs, csak anyag van. Az anyag a benne rejlő (immanens) törvények szerint hozta létre a termelési rend és a rajta nyugvó társadalmi rend különböző formáit. (Rabszolgatartó társadalom, feudalizmus, kapitalizmus, szocializmus, kommunizmus.) Ezek a formák egymást váltogatják: *tézis, antitézis, szintézis* egymást követik (*dialektika*), mígnem elérkezik a legtökéletesebb szintézis, a kommunizmus, és vele a nyugalom és boldogság. A kommunizmus tehát dialektikai szükségszerűséggel fog bekövetkezni.

Korának fejlődési irányait Marx a következőképpen látta. Egyik oldalon *a tőke halmozódik* (Akkumulationstheorie), a másik oldalon *a nyomor fokozódik* (Verelendungstheorie). A javak kevesek kezében összpontosulnak, a túlnyomó többség nélkülöz. Végre is a nyomorgók tudatára ébrednek a számbeli fölényüknek és erejüknek, félreállítják a tőkéseket és *köztulajdonba veszik* elsősorban a termelő javakat. (Expropriationstheorie.) Így valósul meg fokozatosan a szocializmus és a kommunizmus. Hogy ez bekövetkezzék, szükséges a munkások összefogása. Azért adta ki Marx a jelszót: „*Világ proletárjai egyesüljete!*”

Amint látjuk, *Marx* elmélete egy fejlődést jövendöl, amelynek folyamatát meg kell várni. *Lenin* viszont nem várt, hanem felhasználta Oroszországban a cárizmus bukása folytan bekövetkezett helyzetet és a munkásság és parasztság képviselőiben erős kézzel magához ragadta a hatalmat, hogy megvalósítsa a kommunizmust. Ezzel a marxizmus uralomra jutott a keleti földtekén.

A nyugati részekben viszont más irányt vett a szociális kérdés fejlődése. A munkások szervezkedések folytán bérharcokkal és kollektív szerződésekkel vívtak ki maguknak jobb béreket és munkaviszonyokat. Képviselőik útján is a parlamentekben törvényeket hoztak, amelyekkel kényszerítették a munkaadókat emberi jogaik elismerésére. Különös jelentőségűek: a betegség, munkanélküliség és öregség idejére szóló biztosítási törvények, amelyek elejét vették a kínos létbizonytalanságnak, vagy legalább is enyhítették azt.

2. *Marx* a vallással szemben tagadó, sőt ellenséges álláspontot foglalt el. Szerinte a vallás „ópium” a kizsákmányolt munkástömegek számára, hogy mennyország reményében könnyebben viseljék sorsukat. Elve volt, hogy a vallás magánügy; követői azonban valóságban vallás elleni harcot folytatnak. Éppen ezért a hívő munkástömegek lehetőleg távol tartották magukat a marxista szervezetektől, sőt sok helyen külön keresztény szervezetekbe tömörültek.

3. A szociális feladatok megoldásának kérdésével *a pápák is* foglalkoztak. Tették ezt azért, mert ennek a kérdésnek katolikus erkölcsi vonatkozásai is vannak, ezen erkölcsi törvények hivatott hirdetője és őre pedig az Egyház. Következésképpen nem hagyhatták, hogy a munkások ügyének egyedüli szószólói az ateisták és materialisták legyenek. A pápák törekvéseit segítették katolikus társadalompolitikai írók és tudósok.

1891-ben jelent meg *XIII. Leó pápa híres szociális enciklikája, a Rerum Novarum*. Ez a körlevél a magántulajdon alapján áll, de annak korlátait és kötelezettségeit is hangoztatja. Sürgeti az igazságos munkabért, sőt a családi bért. A liberális gazdasági rendszerrel szemben

kiemeli a munka személyi jellegét, azaz nem árucikk a munka, hanem az ember személyétől külön nem választható tevékenység, és így részese az emberi méltóságnak. Az ekkor divatos liberális gazdasági rendszer azt hirdette, hogy az államnak nincs joga beavatkozni a gazdasági harcokba, csak a külső rendre őrködjék, és a gazdasági erők akkor maguktól megteremtik az egyensúlyt. Az Enciklika szerint viszont az állam kötelessége a gyengébbek védelme, és mivel a tőke és munka harcában gyengébb a munkás, védenie kell a munkás érdekeit. A liberalizmus a munkások szervezkedését is ellenezte, a pápa viszont a szervezkedési jogot hangsúlyozta. Sőt buzdított, hogy a munkások szövetkezzenek gyárok alapítására, illetve, hogy kapjanak részt a vállalat irányításában és osztalékot a haszonban.

A pápai enciklikának jelentős hatása volt. Katolikus munkaadók törekedtek hozzá igazodni, a munkások pedig keresztény szervezeteket alkotni. Forradalmi megrázkódtatás helyett békés fejlődés lett a jelszó.

A *Rerum Novarum* 40. évfordulója alkalmával, annak mintegy korszerű kiegészítéséül XI. Pius pápa 1931-ben új enciklikát adott ki, a „*Quadragesimo anno*”-t. Ebben többi közt a hivatásrendi szervezetek gondolatát fejt ki. Egy hivatási kör tagjainak egy az érdekük, akár gyárosok, akár kisiparosok, akár kereskedők vagy napszámosok is legyenek azok. Az egy hivatásba tartozók tehát szervezkedjenek a közös feladatok megvalósítására és a közös érdekek védelmére. A hivatásszervezetek vegyék át a politikai szervezetek feladatait is és más hivatási szervezetekkel együttműködve biztosítsák a haza jólétét és belső békéjét.

A hivatásszervezetek felváltanák a szakszervezeteket. Ez utóbbiak külön a munkások és külön a munkaadók szervezeteit jelentik, s így magukban osztályharcok magvát rejtik, míg az előbbieket az osztályokat egyesítik és így a társadalmi békét szolgálják.

Ahol a *Rerum Novarum* tanait követték, ott a *Quadragesimo anno* tanításai is megértésre találtak.

Legújabbban XXIII. János pápa adott ki szociális enciklikát „*Mater et Magistra*” kezdő szavakkal. Ebben az enciklikában a pápa főleg a földműves osztállyal foglalkozik, amely hátrányban maradt az ipari munkássággal és hivatalnok-osztállyal szemben. A gépesítési folyamat itt lassúbb, a jövedelem ingadozóbb. A falusi élet nem nyújt annyi kényelmet és annyi szórakozási lehetőséget, mint a városi. Ez az oka a városba tódulás és a falu elnéptelenedése veszedelmes folyamatának. Az állam tartozik ennek a folyamatnak elébe vágni a falu érdekeinek felkarolásával. (Villany bevezetése, a földműves-munka gépesítése, a lakásviszonyok javítása, jó utak építése, iskolák, kultúrházak, templomok létesítése stb.)

Sürgeti a pápa enciklikájában azt is, hogy a gazdaságilag haladottabb államok karolják fel a gazdaságilag elmaradottakat. A közlekedés és a technika haladása folytán most már a világrészek is egészen közel jutottak egymáshoz, és kívánják a kölcsönös együttműködést és segítséget.

Az Egyház tehát nem adta fel irányító szerepét, és tanítása ma is kovászt jelent szellemi és gazdasági téren egyaránt.

VIII. parancs

„Hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen.”

44. §. Igazmondás, őszinteség, hűség

1. *Igazmondásra kötelez bennünket az igazság tisztelete.*

Az igazságról tudnunk kell, hogy az

a) nem relatív és változó, hanem *abszolút* és *állandó*. Nem mondhatjuk, hogy ami igaz volt a múltban, az már nem igaz a jelenben, vagy hogy ami igaz nyugaton, az nem igaz keleten. Legfeljebb az emberek véleménye különbözik és változik ugyanazon dolgokról.

b) *Az igazság nem eszköz az érvényesülésre*, amelyet félreállíthatunk, ha kellemetlen, vagy megtagadunk, ha így pályánkon könnyebben boldogulunk. Nem az igazság alkalmazkodik hozzánk, hanem nekünk kell az igazsághoz alkalmazkodnunk.

c) *Az igazság szükséglet az elme számára*, mint ahogyan szükséglete a fény a szemnek. Birtoka megnyugtatja a lelket, hiánya nyugtalanság forrása. „Boldogok, akik éheznek és szomjúhozják az igazságot” (Mt 5,6). Tudósokat, felfedezőket, prófétákat, apostolokat az igazság szolgálata lelkesíti hivatásukban.

d) *Az igazság legfőbb normája az Isten*. Minden igaz, ami úgy van, ahogyan Isten tudja, minden téves vagy hamis, ami máként van, mint ahogyan Isten tudja.

Isten lényege, természete az igazság. „*Én vagyok az igazság*” – mondotta Jézus (Jn 14,6).

Az igazmondás beszédünk és gondolataink egyezése. A beszéd arra való, hogy gondolatainkat közöljük, és nem hogy rejtgezzük. Csak akkor igazodhatom embertársam szavaihoz, ha azok híven tükrözik elméjét. Az igazmondásnak tehát szociális szempontból is nagy az értéke.

2. Az igazmondás ellentéte a *hazugság*. Hazudik az, aki nem mond igazat, hogy más tervedésbe ejtsen.

A hazugság a sátán természetének velejárója. Jézus a sátánt hazugnak és a hazugság atyjának mondja (Jn 8,44). Hazudott, amikor Jézust megkísértette, és a hamis prófétáknak is ő adta és ő adja a hazugságot ajkukra. Mikor Jézust halálra ítélték, az ellene koholt vádaknak is ő volt a tulajdonképpeni szerzője.

A hazugság annyira ellenkezik Istennel, hogy minden formája vétek, az ún. szükség hazugság is. Nem jelentenek azonban hazugságot a megszokott társadalmi szólásformák, pl. ha találkozáskor azt mondjuk valakinek: „van szerencsém”, holott ezt talán legkevésbé sem érezzük szerencsénknek. Vagy ha karácsonykor kérdezzük: mit hozott a kis Jézus? – holott nem Ő hozza az ajándékot. Az ilyen szólásformák nem mások megtévesztésére irányulnak és igazi értelmüket mindenki tudja.

Mint bűn, a legtöbb hazugság – amennyiben ártalmatlan – bocsánatos, de mint megszokott vétek, súlyos jellembeli hiba. A hazudozó embert bizalmatlanság és megvetés kíséri. Isten pedig „Utálja a hamis ajkakat”, – mondja Salamon Példabeszédében (12,22).

3. Még inkább utálja a *képmutatást*.

A képmutató az életszentség vagy barátság álarca alá rejtje bűneit vagy rosszindulatát. Elrettentő példája ennek Júdás, aki baráti csók alá rejtette árulását, és a farizeusok, akik vallásos külsővel takarták belső romlottságukat.

4. Az igazmondás kötelessége nem jelenti azt, hogy minden gondolatunkat, érzésünket vagy kívánságunkat ki kell nyilvánítanunk. Bensőnk olyan zárt világ, amelyet bárkinek megnyitni nem tartozunk, és jogunk van hallgatni, ha beszédünkből magunknak vagy másnak kára származik. Viszont kötelességünk lehet bensőnket *őszintén* feltárni olyanok előtt, akik segítségünkre, irányításunkra vagy nevelésünkre vannak hivatva, mert másként nem tudnak

feladatuknak megfelelni; így szüleink, tanítóink, gyónatónk előtt. Zárkózott növendéket nehéz nevelni.

Az *őszinteség* mélyíti a lelki kapcsolatokat, minők a baráti és hitvesi kapcsolat.

5. A *titoktartás* kötelezettsége származhatik a szeretet törvényéből, pl. ha felebarátunk kényes titkát akaratlanul megtudjuk, vagy ha bizalmasan közöl velünk valamit; és az igazságosság törvényéből, ha valakinek titoktartást ígértünk.

Vannak *természetes titkok*, pl. a levéltitok, és vannak *hivatalos titkok*, amelyekre hivatala gyakorlásából kifolyólag van kötelezve az ember, pl. az orvos, az ügyvéd, a katona stb. Ezekre hivatkozva a vallomást is megtagadhatja a tanú a bíróság előtt, mígnem az illetékesektől felmentést nem nyer a titoktartás kötelezettsége alól.

Magán a gyónón kívül soha senki nem oldhatja fel a gyónási titkot.

Ha valaki anélkül, hogy joga volna, a kötelező titkok felől érdeklődik, hazugság nélkül mondhatom, hogy nem tudom, azaz nincsen közölhető tudomásom róla. Ilyen esetben az „elmebeli visszatartás” (*restrictio mentalis*) jogával élek.

6. Az *elmebeli visszatartás* esetében az igazság egy részét elmémbe visszatartom, miáltal félreérthető leszek. Például Szent Athanáz utolérték, de nem ismerték fel üldözői. Kérdezték tőle: „Nem láttad Athanáz?” Mire ő azt felelte: „Közel van, csak keressétek.” Igazat mondott, de elhallgatta, hogy ő az, akit keresnek.

Mivel a szeretet törvénye kötelez, hogy felebarátunkat tévedéstől óvjuk, az elmebeli visszatartás, csak megfelelő okból megengedett, (önvédelem; védekezés időrabló látogatás ellen!)

7. A *hűség* kitartás adott szavunk és a közösséggel szemben fennálló kötelezettségeink mellett. Van házastársi hűség, baráti hűség, hűség a hazához, Egyházhoz stb. A Szentírás ismételten hangoztatja a hűség erényét, és Istent a hűség példaképének mondja: „*Bőséges az Ő irgalma irántunk, és örökre megmarad az Úr hűsége*” – írja a Zsoltáros (116,2. L. még a hű szolgálta dicséretét, Lk 19,17).

Az igaz és erkölcsös elvekhez való hűség képezi a jellemelek alapját.

Hűség csak jóban képzelhető. A rosszban való kitartás lehet konokság, az ilyenben való összetartás pedig cinkosság, de nem hűség.

45. §. A becsület

1. A VIII. parancs szó szerint a becsületet védi.

Becsülete annak van, akiről jó véleménnyel vannak embertársai.

A becsületen alapszik a jó hírnév, amely egyik legnagyobb kincse az embernek. „Többet ér a jó név nagy gazdagságnál” – mondja a régi közmondás. (Péld 22,1)

Lehetnek valakinek ismeretlen vagy csak szűk körben ismert hibái, mégis joga van a becsülethez mindaddig, míg ezek a hibák embertársai javát, vagy a közösség érdekét nem veszélyeztetik. Az Üdvözítő mondta: „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek!” (Mt 7,1.) „Mít látod a szálkát atyádfia szemében, a magad szemében pedig a gerendát nem veszed észre” (Mt 7,3).

A csalót, sikkasztót, csábítót le kell leplezni, nehogy a becsület álarcával folytathassa ártalmas cselekedeteit. De ő is visszaszerezheti becsületét, ha tartósan megtér és jóváteszi bűneit.

2. *Becsületünket védeni jogunk, sőt sok esetben kötelességünk.*

Az Úr Jézus is védte becsületét a farizeusok rágalmaival szemben (Mt 11,18 sk.). Hasonlóképp Szt. Pál a Galatákhöz írt levelében (1. 2. fej. L. még 2Kor 11. fej.). Ha ezt nem tette volna, eredménnyel működni nem tudott volna.

Köteles védeni becsületét a családapa családja miatt, a pap egyháza miatt, a külföldön élő magyar nemzete miatt stb.

A becsületérvés arra is alkalmas, hogy hitványságtól megóvja az embert.

3. A becsület ellen való vétkek elseje

a) *a vakmerő ítélet.* Ez rendszeren a szándékra vonatkozik. Akinek nem tudjuk tagadni jótetteit, annak tagadjuk jó szándékát. Pl. Mózesre és Áronra ráfogták ellenségeik, hogy hatalomvágyból ragadták magukhoz a nép vezetését. (Szám 16,3) Ráfogják a lelkiismeretes, szorgalmas tisztviselőre, hogy „stréber”, azaz hogy mások hátrányával kellő képesség nélkül törtet előre.

Vakmerő ítélettel vétett Simon farizeus, aki a Jézus lábaihoz boruló bűnbánó Magdolnáról gondolt magában rosszat (Mt 5,22).

Aki szemtől szembe gyalázza felebarátját, becsületsértést követ el, így gyalázta Semei az Absalon elől menekülő Dávidot. (2Sám 16,7.8)

b) Aki kellő ok nélkül elmondja másnak hibáit, az *megszólást* követ el. Igazat mond ugyan, de a szeretet ellen vét. A megszólás oka szokott lenni: irigység, gyűlölet, fecsegési hajlam és hiúság. Az ember ugyanis fölényben képzei magát azzal szemben, akit megszól.

c) A megszólásnál súlyosabb bűn a *rágalmazás*. Aki rágalmaz, az hazudik is, mert felebarátjára ráfog valamit, amit az nem követett el, vagy nagyítja hibáit.

Megszóló beszédek nem szabad hallgatni, mert ilyenek meghallgatásával csak bátorítjuk a vétkest. Ha pedig a rágalmat felismerjük, mindjárt helyben cáfoljuk meg. Ezt kívánja tőlünk az igazság és a felebarát szeretete.

A holtaknak is joguk van becsületükre. Súlyosan vétkezhetik tehát, aki emléküket becsmérli.

d) Maga a VIII. parancs kifejezetten a hamis tanúságot tiltja. A bíróság előtt tett vallomás a közérdeket is érinti. Hamisan vallani még a vádlott javára sem szabad, még kevésbé kárára. (Vö. Jezabel hamis tanúit Náboth ellen. 1Kir 8–14)

4. A becsület ellen elkövetett bűn súlyossága a kártevés súlyosságától függ. Mérlegre teendő a sértő és megsértett személynek tekintélye is. Ha tekintélyes ember sérti másnak

becsületét, az súlyosabb következménnyel jár, mintha hitel nélkül való ember beszél; és ha köztisztületben álló egyént szól meg vagy rágalmaz valaki, annak bűne is súlyosabb.

5. A másnak becsületében okozott kárt *jóvá kell tenni*. A megszólás jóvátétele egyszerűen úgy történik, hogy a jót is elmondjuk felebarátunkról; aki pedig rágalmazással vétkezett, annak a rágalmat vissza kell vonnia, és pedig, olyan körben, amilyenben a rágalom elterjedt. Ha valaki újság útján követte el a rágalmat, legyen bátorsága, azt újság útján visszavonni. Jóvátétellel tartozik a rágalmozó az anyagi kárért is, amelyet okozott, pl. a veszteségért, amely a kereskedőt a rágalom folytán érte, avagy a fizetésért, amelyet a megrágalmazott tisztviselő elvesztett stb.

Ne feledjük, hogy egykoron számot kell adnunk Isten előtt minden kiejtett szóért (Mt 12,36).

Szent Jakab apostol különösen óv bennünket a nyelv bűneitől. „Ha valaki vallásosnak tartja magát, nem fékezvén nyelvét, hanem megcsalva önszívét, annak hiábavaló a vallásossága” (Jak 1,26).

Az Üdvözítő figyelmeztet: „Amilyen ítélettel ítélték, olyannal fognak megítélni, és amilyen mértékkel mértek, olyannal fognak visszamérni nektek” (Mt 7,2).

Közmondás: „Sok beszédnek sok az alja.”

Az Anyaszentegyház I. és II. parancsolata

„Az Anyaszentegyház kötelező ünnepeit megüljed.”

„Vasár- és ünnepnap misét becsületesen hallgass!”

46. §. Az Egyház ünnepei

1. A vasárnapokon kívül, amelyek isteni törvény alapján kötelezők, az Anyaszentegyház más ünnepeket is előír. Teszi ezt Istentől nyert törvényhozói hatalmánál fogva. (L. [33. §.](#)) Ezeket az ünnepeket épp úgy kell megülni, mint a vasárnapokat (l. [31. §.](#)), azaz: munkaszünettel és szentmísehallgatással. Ha ilyen ünnep állami munkanapra esik, a szentmísehallgatás akkor is kötelező.

2. Az Anyaszentegyház ünnepei három csoportra oszlanak. Ünnepei vannak a) az Úrnak, b) a Boldogságos Szűznek, c) a többi szenteknek.

Az Úr kötelező ünnepei: a Karácsony, Újév, Vízkereszt, Húsvét, Áldozócsütörtök, Pünkösöd, Szentháromság vasárnapja, az Úrnapja, (Szentháromság vasárnapja után következő csütörtök), és Krisztus Király ünnepe (október utolsó vasárnapja). Ezek közül Húsvét, Pünkösöd, Szentháromság és Krisztus Király ünnepe szükségképpen vasárnapra esik, miértis ezen a címen is kötelezők.

Karácsony, Húsvét és Pünkösöd másodnapja nem kötelező ünnepek.

A Boldogságos Szűz kötelező ünnepei a Szeplőtelen fogantatás ünnepe (dec. 8.) és Mária mennybevitele, más néven Nagyboldogasszony napja (aug. 15.). Ez utóbbi különösen kedves népünknek, mert ezen a napon ajánlotta fel Szent István király országát a Nagyasszonynak.

Más szentek ünnepei Szt. Péter és Szt. Pál napja (jún. 29.) és Mindenszentek ünnepe (nov. 1.).

Amint látjuk az utóbbi két csoportra egyenként két-két kötelező ünnep esik.

Hazánkban nemcsak egyházi, de nemzeti ünnep is Szt. István napja, de mísehallgatási kötelezettség nélkül.

Vannak, ún. eltörölt ünnepek, amelyek a század elejéig még érvényben voltak, és amelyeket népünk különösen a falvakban ma is tart. (Gyertyaszentelő Boldogasszony febr. 2., Gyümölcslő Boldogasszony márc. 25., Kisasszony napja szept. 8. és a főünnepek másodnapjai). Ezeken a napokon sem munkaszüneti, sem mísehallgatási kötelezettség nem áll fenn.

Ünnepnek nem számítanak, de a hétköznapi sorából kiemelkednek a Hamvazószerda (nagybőjt kezdetén) és a Halottak napja (nov. 2.). Május 1-én a munkás Szent Józsefet tiszteli az Egyház.

Egyénekenként tartjuk a névnapot, azaz védőszentünk ünnepét. Szép szokás e napon a szentségekhez járulni.

Az Anyaszentegyház III. parancsolata

„A böjt és hústilalom napjait tartsd meg.”

47. §. A böjt parancsa

1. Böjt minden vallásban van.

Az ószövetségben a legrégebb időtől kezdve az engesztelés napján (összel) böjtöltek az izraeliták. Ezen a napon 24 órán keresztül sem nem ettek, sem nem ittak. Nagy vállalkozások előtt böjttel törekedtek Isten kegyelmét megnyerni (Judit 4,8). Gyászuakat is böjttel fejezték ki (pl. Jeruzsálem pusztulásának évfordulóján: Jer 39,2). Az Üdvözítő működésének megkezdése előtt negyven napon át böjtölt és imádkozott.

A böjtnek célja *önmegtagadás és Isten engesztelése bűneinkért*. Az előbbi által a testet alávetjük a léleknek, és ha tartósan gyakoroljuk, biztosítjuk a lélek uralmát a test felett. Az utóbbira állandó okunk van.

„Jobb dolog a böjttel kapcsolatos ima meg alamizsna, mint az aranykincsek gyűjtése” – mondotta az öreg Tóbiás fiának (Tób 2,8).

Szent Pál apostol írja: „Sanyargatom testemet és szolgaságba vetem, nehogy míg másokat tanítok, magam valamiképp elvesztésre méltó legyek” (1Kor 9,27).

2. Böjt alatt tulajdonképp a koplalást értjük, azaz *nem eszünk és nem iszunk*. Az Anyaszentegyház legújabb gyakorlatában böjti napon meg van engedve az egyszeri teljes étkezés (főétkezés), azonfelül két kisegítő étkezés, csekély mennyiséggel.

A teljes étkezés tartható akár délben, akár este, de reggel nem.

A nyelvhasználatban böjtnek nevezzük a húseledeltől való megtartóztatást is. Ha ugyanazon a napon mindkettőt tartjuk, akkor szigorú böjtről van szó.

Zsírosat és halat enni megtartóztatási napon is szabad, de szalonnát és húsleveset nem.

3. Megtartóztatási nap minden héten *péntek*, Krisztus szenvedésének és halálának napja. Azonkívül hamvazó szerda, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepének és karácsonynak vigíliája (dec. 7. és dec. 23. vagy 24.). Ezekon a napokon tehát húst enni nem szabad. Szigorú böjt van, azaz csökkentett mennyiség az ételben: hamvazószerdán, nagypénteken, Szeplőtelen Fogantatás és karácsony előtt.

Ha böjti nap ünnepre vagy vasárnapra esik, nem kötelező. Vasárnapon tehát nincs böjt, sem húseledeltől való megtartóztatás.

A böjtöket a szószékről is hirdetni szokták, erre figyeljünk és ehhez alkalmazkodjunk!

A böjt parancsa súlyos bűn alatt kötelez, de csekély mennyiség ezt enyhíti és bocsánatosá teheti.

Az Egyházi Törvénykönyvben előírt böjti fegyelem fentieknél sokkal szigorúbb, azért ami kötelezőnek megmaradt, azt lelkiismeretesen vállaljuk és tartjuk, önkéntes böjtöket is vállalunk, ami nemcsak lelkünknek, de testünknek is javára válik.

Önmegtartóztatást gyakorolhatunk italban, dohányzásban, sőt beszédben is (*silentium*).

4. A húseledeltől való megtartóztatás kötelez minden katolikus keresztény életének *betöltött 7. évétől* kezdve.

A szigorú böjt kötelezettsége a *betöltött 21. évtől a megkezdett 60. évig tart*. Gyermeket és öreget tehát nem kötelez. Ugyancsak nem kötelezi ez a böjt a nehéz testi vagy szellemi munkát végző híveket, a lábadozó betegeket, a terhes vagy szoptató anyákat.

Pénteken húst ehetnek, akik más ételhez kielégítő mennyiségben nem juthatnak, így pl. katonák, utasok, üzemi konyhán élők.

Egyes személyeknek és családoknak különleges alkalmakkor a böjt mindkét fajtája alól felmentést adhat a plébános. Ez esetben felmentve vannak a meghívott vendégek is.

Egész községeket egyes esetekben csak a püspök menthet fel.

Ha a bűntől felmentést kaptunk, pótoljuk azt imádsággal és jó cselekedetekkel. Régi gyakorlat volt az Egyházban, hogy amit megtakarítottak ételben, azt a szegényeknek juttatták.

A bűnt betű szerint való megtartásánál is fontosabb a bűnt szellemének megtartása. „Szaggassátok meg szíveteket, nem pedig ruhátokat” – mondja Joel próféta, 2,13. (A zsidóknál ugyanis szokásban volt, hogy mikor bűjtöltek hamut hintettek fejükre és megszagatták ruhájukat.)

Az önmegtagadás rendszeres gyakorlását görög szóval aszkézisnek nevezzük, önmegtagadás nélkül a keresztény élet elképzelhetetlen. A pontos felkelés és lefekvés, az étkezési idők megtartása, a napi séta annak, aki ülő foglalkozást folytat, kötelességek lelkiismeretes teljesítése, egy rendkívüli feladat vállalása – mind önmegtagadásba kerülhet.

„Aki elveszti életét érettem – mondta az Úr –, megtalálja azt” (Mt 10,39).

Az Anyaszentegyház IV. parancsolata

„Évente gyónjál és legalább húsvéti időben áldozzál!”

48. §. Az évi gyónás és a húsvéti áldozás parancsolata

1. Kezdetben a hívek külön parancs nélkül is gyakran járultak a szentségekhez. Amikor lanyhaság következett be e téren, a XIII. században a IV. lateráni zsinat előírta az évi legalább egyszeri gyónást és a húsvéti áldozást. Lelkünk üdve ti. legalább annyit megkíván, hogy évenként egyszer a bűnbánat szentségéhez járuljunk, és a szentáldozásban részesüljünk. Az első gyarló természetünkől és örök célunkból folyó kötelesség, az utóbbi Krisztus parancsából is következik. Az Úr ugyanis azt mondotta: „Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az Ő vérének, nem lesz élet tibennetek” (Jn 6,54).

2. A húsvéti szentidő, amikor minden keresztény a szentáldozáshoz járulni köteles, nálunk Magyarországon nagyböjt első vasárnapjától Szentháromság vasárnapjáig tart.

Az Egyházi Törvénykönyv virágvasárnaptól fehérvasárnapig szabja meg a húsvéti áldozás idejét, az Apostoli Szentszék azonban a magyar Püspöki Kar kérelmére ezt az időt kiterjesztette.

A húsvéti időben való gyónás-áldozás súlyos bűn terhe alatt kötelez. Az évi gyónás és áldozás kötelezettsége azután is fennmarad, ha valaki magát a húsvéti időt elmulasztotta.

Szentségtörő gyónással és áldozással nem lehet a parancsnak eleget tenni.

Az Anyaszentegyház V. parancsolata

„Házasságot az Anyaszentegyház törvénye szerint kösd meg!”

49. §. A katolikus házasság

1. Mivel a házasság szentség, előfeltételeit és a megkötés formáját az Anyaszentegyház írja elő.

Eredetileg a házasság természetes szövetség egy férfi és nő között, *amely testi és lelki életközösségre irányul*. Ezt a természetes szövetséget Isten a paradicsomban megáldotta, Jézus pedig szentségi rangra emelte, amikor azt egységesnek és felbonthatatlannak nyilvánította, és kegyelmek forrásává tette. (Mt 19,6; Mt 10,8.9). Szent Pál a házastársak viszonyát, Krisztus és az Anyaszentegyház viszonyával hasonlítja össze. (Ef 5,22 stb.) Amint az utóbbi kegyelmi viszony, hasonlóképp a házasság is az. Krisztus rendelése, a külső jel és a kegyelemközlés avatja ezt a viszonyt szentséggé.

2. A házasság-kötés az Egyház törvénye szerint úgy történik, hogy a házasfelek *az illetékes plébános és két tanú előtt* kijelentik, hogy egymással házasságra lépnek. Ez a kijelentés, illetve a benne rejlő szándék teszi a házasságkötés lényegét. A felek házassági beleegyezését semmi más cselekmény nem pótolhatja. Ha ez hiányzik, például az egyik fél ezt csak színleli, a házasságkötés érvénytelen.

Hasonlóképp érvénytelen *a kényszer és kívülről jövő súlyos megfélemlítés hatása alatt létrejött házasság*. (Pl. a szülők a házból való kiűzéssel fenyegetik leányukat, ha...)

A házasság *felbonthatatlan*. „Amit Isten egybekötött, azt ember el ne válassa” – hirdette ki az Üdvözítő (Mt 19,6). Ez a törvény kemény teher lehet némely szerencsétlen házasságra, az Egyháznak azonban nincs hatalmában rajta változtatni. A házasság felbonthatatlanságát a közjó kívánja, ez pedig előbbre való a magánérdeknél.

Érvényes házasságot az egyházi törvényszékek sem bonthatnak fel. De ha a házasság valamely okból kezdettől érvénytelen volt, pl. mert súlyos kényszer hatása alatt jött létre, az egyházi törvényszék dolga az ügyet kivizsgálni és ítéletet hozni. Legalább két egyező ítélet kell, hogy a házasság érvénytelensége jogerőssé váljék.

Másvallásúak házassága is felbonthatatlan. De ha két meg nem keresztelt (pogány vagy zsidó) házastárs közül az egyik megkeresztelkedik és a másik fél emiatt nem hajlandó vele tovább békésen együtt élni, a megtért fél az Egyház vizsgálata és felmentése alapján új házasságot köthet. Ezt a jogot privilégium Paulinumnak nevezzük, mert Szent Pál apostol iktatta törvénybe a korinthusiakhoz írt I. levelében. (7,15.)

A házastársak kötelesek együtt élni. *Különélésük* (separatio a mensa et thoro) csak súlyos okokból történhetik, amilyeneket az Egyházi Törvénykönyv is felsorol. (1128 sk. kánonok.)

3. Az Egyháznak jogában áll házassági akadályokat felállítani, hogy így megakadályozza, vagy legalábbis megnehezítse a nem kívánatos házasságokat (pl. közeli rokonok házasságát).

A házassági akadályok kétfélek: *tiltok és érvénytelenítők*.

Az előbbi esetekben a házasság érvényes, de a felek, akik az akadály ismeretében és annak elhallgatásával esküsznek, súlyosan vétkeznek. Pl. aki egyszerű szerzetesi fogadalmat tett, de nem pap, annak tilos a házasságkötés, mielőtt fogadalma alól felmentést kapott.

Érvénytelenítő akadályok:

- a) egy már fennálló házassági kötelék (bigamia);
- b) vérrokonság felmenően minden fokon, oldalágon pedig a harmadik fokig bezárólag (másodfokú unokatestvér);

- c) sógorság felmenően mindig (após és menyé, anyós és veje), oldalágon a második fokig bezárólag (unokatestvér házastársa);
- d) tisztességi akadály, azaz nem törvényes házasságból, hanem bűnös testi viszonyból eredő vérrokonság, oldalágon a második fokig;
- e) lelki rokonság keresztelt és keresztstülő: keresztelt és keresztelő között. (De nem a bérmagyermek és a bérmaszülő között.)
- f) a korhiány, azaz be nem töltött 16 év a fijejyesnél és be nem töltött 14 év a nő jegyesnél;
- g) valláskülönbség akadály a katolikus Egyházban megkeresztelt vagy ide visszatért keresztény, és egy meg nem keresztelt egyén között;
- h) a papi rend az alpszerpapságtól kezdve és az ünnepélyes szerzetesi fogadalom;
- i) a bűntény akadály; ez azok között áll fenn, akik egyháziilag érvényes házasság fennállása idején új polgári házasságot kötöttek vagy anélkül is házasságtörő viszonyban éltek.

Ha már most az ilyen bűnös viszonyban élő felek haláleset folytán szabadokká válnak, érvényes házasságot egymás közt felmentés nélkül nem köthetnek.

Súlyosabb a bűntény akadály, ha a házasságtörők egyike, vagy mindkettője hitvesgyilkosságot követ el, hogy szabaduljon régi házasságából.

4. A vegyes vallás a tiltó akadályok közé tartozik, és a katolikusok és másvallású keresztények között áll fenn. (Katolikusok és meg nem keresztelt más vallásúak között a valláskülönbség érvénytelenítő akadály áll fenn.) Az Egyház ezeket a házasságokat ellenzi és súlyos okból csak akkor engedélyezi, ha a felek ünnepélyes ígérettel kötelezik magukat, hogy összes gyermekeiket a katolikus vallásban keresztelik és nevelik, és a nem katolikus fél azt is megígéri, hogy házastársát katolikus hite gyakorlásában nem zavarja, sem nem sérti.

A katolikus félnek köteleznie kell magát, hogy felvilágosítással, jó példájával és okos magatartással a nem katolikus felet hitünknek megnyerni törekszik.

Azt is meg kell ígérniük a feleknek, hogy más templomba a katolikus templomon kívül esküdni nem mennek.

Tapasztalat szerint a vegyes házasságok kevésbé tartósak. Nehezen jó létre lelki összeforrás ott, ahol nincs egyezés a legfontosabb lelki dolgokban. Az ilyen házasságokban könnyen hitközöny, sőt hitetlenség jó létre, és a gyermekek vallásos nevelése is nehezzé válik.

5. Az Egyház Isten előtt érvényesnek nem ismeri el *a polgári házasságot*. Megkötését természetesen nem ellenzi, mert az nincsen ellentétben Isten törvényével, sőt Isten akarata az állami törvények megtartása. A polgári házasság megkötése lelkiismeretben is kötelezi a feleket, mert enélkül az állam nem ismeri el gyermekeik örökösödési jogát, az özvegynek jogát nyugdíjához stb.

Aki tisztán polgári házasságban él, nem lehet keresztstülő, szentségeken nem részesülhet, sőt egyházi temetést sem kaphat.

6. A házasság szentségének felvételére *közelebbről* úgy kell készülni, hogy a felek időben jelentkeznek a plébánosnál és a házasság előtt meggyónnak és megáldoznak. A plébánosnál való jelentkezés legalább három héttel az esküvő előtt történjék, hogy a plébános elvégezhesse a jegyvizsgálatot (szabad állapot, keresztlevél, ismerik-e a keresztény alapigazságokat), és oktatásban részesíthesse a jegyeseket.

A távolabbi készület a házasságra a tiszta élet, a gyakori ima jó házastársért, a szülők tanácsának meghallgatása.

Könnyelmű ismeretségek, elhamarkodott házasságok sok boldogtalanságnak forrásai.